

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa

Dovilė Kauneckienė

**VAIKŲ, KURIEMS SKIRTA LAIKINOJI GLOBA, BENDRAVIMO SU
BIOLOGINIAIS TĖVAIS PLĖTOJIMAS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
doc. dr. Asta Vaitkevičienė*

2014

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* vaikų, laikinai globojamų globos įstaigose, bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimo reiškinio analizė.

Taikant *interviu* ir anketinės *apklausos* metodus, buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - ištirti laikinai globos įstaigoje gyvenančių vaikų bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimo ypatumus. Tyrimo duomenys buvo analizuojami turinio (Content) analize bei atlikta *statistinė* (aprašomoji dažnių, vidurkių, faktorinė) *duomenų analizė*.

Kokybiniame tyrime dalyvavo 5 vaikai, laikinai globojami Kauno vaikų gerovės centre „Pastogė“, Klaipėdos miesto šeimos ir vaiko gerovės centre bei 4 juos lankančios biologinės mamos. Kiekybiniame tyrime buvo apklausti 59 socialiniai pedagogai/darbuotojai, kurie dirba globos įstaigose, kuriuose globojami vaikai, kai pastariesiems skirta laikinoji globa.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Kokybinės *content* analizės rezultatai atskleidė, kad tėvų bendravimo su vaikais plėtojimą trikdo tėvų atsinešta neigiama patirtis, kai jų ir socialinių darbuotojų, stebėjusių šeimą iki vaikams patenkant į laikinos globos įstaigą santykiai buvo įtempti, paremti kontrole, baime. Tėvai, laikinai netekę vaikų globos, skaudžiai išgyveną šį etapą, jaučiasi vieniši, palikti, smerkiami aplinkinių. Tokia tėvų savijauta lemia jų pasyvumą, iniciatyvos stoką, lankant globos įstaigoje gyvenančius vaikus. Tačiau tėvai bei vaikai pripažįsta, kad globos įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai kontroliuoja tėvus, bet tuo pačiu, skatina juos lankyti vaikus, padeda spręsti šeimos problemas, vaikams padeda susisiekti su tėvais telefonu.

2. Kiekybinio tyrimo analizė atskleidė, kad socialiniai pedagogai/darbuotojai, dirbantys laikinos globos įstaigose, labai dažnai pastebi tėvų negebėjimą bendrauti su savo vaikais, nemokėjimą vaikams pasakyti ar parodyti savo meilę bei rūpestį, paklausti, kaip vaikas jaučiasi, ką išgyvena. Šio tyrimo analizė atskleidė, kad socialiniai pedagogai/darbuotojai neturi susiformavusių neigiamų, smerkiančių nuostatų tėvų atžvilgiu, bet yra linkę globojamiems vaikams ir jų tėvams padėti plėtoti tarpusavio bendravimą.

Esminiai žodžiai: socialinis pedagogas, socialinis darbuotojas, laikinoji globa, biologiniai tėvai, vaikas, bendravimas, plėtojimas.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. VAIKO SOCIALINĖS GLOBOS REIŠKINIO IR SOCIALINIŲ RYŠIŲ PLĖTOJIMO TEORINĖS IŽVALGOS	8
1.1. Vaiko globos sistema	8
1.1.1. Priežastys, dėl kurių vaikui skiriama laikinoji globa.....	8
1.1.2. Teisės aktai, reglamentuojantys vaiko globą bei teisę bendrauti su biologiniais tėvais.....	11
1.2. Globojamo vaiko socialinių ryšių plėtojimas	17
1.2.1. Biologinės šeimos reikšmė vaiko gyvenime	17
1.2.2. Globojamo vaiko bendravimas su biologiniais tėvais	22
1.2.3. Socialinių pedagogų, darbuotojų vaidmuo, plėtojant globojamų vaikų bendravimą su biologiniais tėvais	24
2 skyrius. VAIKŲ, LAIKINAI GYVENANČIŲ GLOBOS ĮSTAIGOSE, BENDRAVIMO SU BIOLOGINIAIS TĖVAIS PLĖTOJIMO YPATYBIŲ EMPIRINIS TYRIMAS	28
2.1. Tyrimo metodika.....	28
2.2. Tyrimo dalyviai.....	29
2.3. Vaikų, laikinai gyvenančių globos įstaigose, bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimo kokybinio tyrimo rezultatai	31
2.4. Vaikų, laikinai gyvenančių globos įstaigose, bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimo kiekybinio tyrimo rezultatai.....	60
2.5. Tyrimo rezultatų apibendrinimas.....	74
Išvados	77
Rekomendacijos	79
Literatūra	80
Summary	84
Priedai	85

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Lietuvos teisės aktai akcentuoja, jog vaiku yra laikomas asmuo, neturintis 18 metų. Kiekvienas vaikas, kaip ir suaugęs turi tas pačias prigimtines, pilietines ir politines teises, tačiau dėl savo neveiksnumo negali paminėtų teisių patys atstovauti. Svarbiausi asmenys, galintys šias teises atstovauti – tai tėvai. Tačiau pasitaiko tokių situacijų, kai vaiko tėvų teisės pastarąjį auginti yra apribojamos, kad užtikrintų pačių vaikų saugumą. Siekiant užtikrinti vaikų saugumą ir gerovę, mūsų šalyje buvo sukurta globos sistema, kuri įgalina ir leidžia paaimti vaikus iš šeimos, kai jiems yra kilęs pavojus. Siekiant apsaugoti vaiką nuo jam gresiančio pavojaus bei nepažeisti vaiko teisės augti šeimoje, Lietuvos vaiko gerovės politikoje yra įgyvendinama laikinoji vaiko globa. Pastarosios pagrindinis tikslas – gražinti vaiką į biologinę šeimą, kai tėvai turėtų būti skatinami nenutraukti ryšių su vaikais bei išspręsti kilusias problemas, dėl kurių vaikai ir buvo paaimtas iš šeimos.

Vaikams, netekusiems tėvų globos, gali būti suteikiama ne tik laikinoji, bet ir nuolatinė globa. Suteikus vaikui pastarąją globą, jo biologiniai tėvai netenka galimybės vaiką susigražinti. Per 2013 metus buvo globojama 10 146 vaikai, iš kurių 2112 tais metais liko be tėvų globos. Šiems vaikams buvo suteikta laikinoji globa (2013 metais nustatyta 98,05 % laikinosios globos atvejų) ir nuolatinė globa (ji buvo nustatyta 1,95 % globos atvejų). Lyginant su 2012 metais, laikinosios globos atvejų skaičius išaugo 0,27 procentais. 2011 metais vaikų, kuriems buvo skirta laikinoji globa ir iš vaikų namų grįžo į biologinių tėvų šeimą buvo 714, 2012 metais tokių vaikų buvo 738, o 2013 metais tėvams buvo gražinti 1209 vaikai. Remiantis šiais duomenimis, matyti, jog vaiko globos pasibaigimo globos įstaigoje, jį gražinus biologiniams tėvams skaičius, pastaraisiais metais išaugo (Socialinis pranešimas, 2013; Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atsakaita, 2014). Tuomet kyla klausimai: ar vaikai bei jų tėvai yra skatinami bendrauti ir stiprinti tarpusavio ryšius, kad grįžimas į šeimą būtų paprastesnis. Tik socialinės sąveikos, kurią sociologas Leonavičius (1993) apibrėžia kaip mažiausiai dviejų žmonių socialinę bendravimo formą, su artimais žmonėmis, tokiais kaip biologiniai tėvai, metu, vaikai jaučia stiprėjančią tarpusavio ryšį. Socialinio bendravimo metu asmenys sistemingai veikia vienas kitą ir per tai gali išsiugdyti savivertės jausmą, konstruoti savo tapatumą, ugdyti gebėjimą kurti tarpusavio ryšius, mokytis įsiklausyti ir suprasti kitą individą, bendrai spręsti kylančias problemas. Dėl šios priežasties, globojamų vaikų tarpusavio santykių su tėvais pobūdis, dažnumas, kokybė bei plėtojimas tampa svarbia sudedamąja dalimi, analizuojant vaikų, kuriems suteikta laikinoji globa, ir kurie auga globos įstaigose, galimybę grįžti į biologinę šeimą.

Tačiau moksliniame diskurse yra analizuojamos tik tokios probleminės sritys: Vitkauskas (2010) analizuoja vaiko globos principų organizavimą Lietuvoje bei akcentuoja, kad vienas iš

laikinosios globos Lietuvoje trūkumų yra suteikiamos laikinosios globos neapibrėžtumas. Lukoševičienė (2012) nagrinėja laikinosios globos sistemos, skirtos vaikams iki trejų metų, Lietuvoje problemines sritis. Apie globos rūšis bei vaikų socialinius ryšius, bendravimą su šeimos nariais rašo Einorienė (2005), Liegytė (2007) Milkauskaitė (2008). Buvo atlikta laikinojoje globoje gyvenusių jaunuolių socialinių ryšių analizė, ištirti vaikų, gyvenančių globos namuose, santykiai su socialine aplinka. Vaiko teisės į šeimos ryšius įgyvendinimo svarbą bei vaiko ir tėvų atskyrimą ir dėl to taikomas alternatyvios globos priemonės savo tyrime aptaria Sagatys (2006). Tuo tarpu, Pabedinskienė (2004), Kairienė (2005), Ilgūnienė (2009), Joneliūnienė (2010) savo straipsniuose ir tyrimuose, susijusiuose su laikinosios ir nuolatinės globos sistema Lietuvoje, pažymi vaiko augimo šeimai artimoje aplinkoje svarbą ir tiria socialinių įstaigų funkcionavimo klausimus bei vaikų patirtis, pereinant iš šeimos į globos namus. Nepilnamečio atskyrimas nuo tėvų bei socialinių ryšių nutraukimas vaikui yra ne kas kita, kaip netektis. Patirtos netekties poveikį vaiko elgesiui bei jo santykiams su bendraamžiais analizavo ir aptarė Perry (2001). Butvilas (2004) tyrė ir savo disertacijoje pateikė šeimos netektį patyrusių vaikų (7–11 metų) socializacijos ir pedagoginės pagalbos strategijas. Globos įstaigose gyvenantys auklėtiniai, kuriems suteikta laikinoji globa, tai specifinė vaikų grupė. Šie vaikai yra pažeisti, išgyvenantys tėvų netektį, bet tuo pačiu, siekiantys išlaikyti ryšį su biologiniais tėvais ir grįžti į savo šeimą. Šiems vaikams reikalinga kompetentingų darbuotojų, tokių kaip socialiniai pedagogai/socialiniai darbuotojai, pagalba. Radzevičienė (1999) analizavo socialinio pedagogo vaidmenį vaikų globos ir ugdymo įstaigose, Braslauskienė (2000) tyrė ir savo disertacijoje pateikė šeimių vaikų ugdymo ypatumus globos institucijose (socialiniu ir psichopedagoginiu aspektu), Rimkevičienė (2007) atliko tyrimą, susijusį su socialinių pedagogų veiklos specifika vaikų globos namuose.

Problema. Prieinamų literatūros šaltinių analizės duomenimis, nepavyko aptikti tyrimų, kuriuose būtų analizuotas vaikų, kuriems skirta laikinoji globa, bendravimo su jų biologiniais tėvais plėtojimas. Laikinosios globos įstaigose gyvenantys vaikai turi galimybę grįžti į šeimą ir dėl šios priežasties, ten dirbantiems specialistams: socialiniams pedagogams, socialiniams darbuotojams, turėtų būti svarbu plėtoti vaikų ir tėvų bendravimą. Tačiau, literatūros šaltinių apžvalga rodo, kad ši problema nepateko į tyrėjų akiratį.

Tyrimo „Vaikų, kuriems suteikta laikinoji globa, bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimas“ pagalba būtų galima aiškiau suprasti, kaip vyksta globojamų vaikų ir jų biologinių tėvų susitikimai globos įstaigoje, kas lemia, kad šie susitikimai būtų dažnesni, kokybiškesni bei padedantys stiprinti vaikų ir tėvų tarpusavio ryšį.

Tyrimo objektas - vaikų, laikinai gyvenančių globos įstaigose, bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimo ypatumai.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti laikinai globos įstaigoje gyvenančių vaikų bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimo ypatumus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis moksline literatūra ir teisiniais aktais, išanalizuoti vaiko globos, šeimos svarbos, socialinių pedagogų/socialinių darbuotojų veiklos ypatumus plėtojant vaikų ir tėvų bendravimą.

2. Atskleisti laikinai globos įstaigose globojamų vaikų santykių su biologiniais tėvais ypatybes.

3. Identifikuoti problemas ir jų priežastis, kurios kyla plėtojant laikinai globos įstaigose gyvenančių vaikų ir jų biologinių tėvų bendravimą.

4. Išanalizuoti socialinių pedagogų/darbuotojų požiūrį į laikinai globos įstaigose gyvenančių vaikų ir jų biologinių tėvų bendravimo plėtojimą.

5. Nustatyti, ką socialiniai pedagogai/darbuotojai pastebi tėvų, kurių vaikai laikinai gyvena gyvena globos įstaigose, meilės ir rūpesčio raiškoje.

Tyrimo dalyviai:

Kokybinio tyrimo dalyvių atranka. Tyrime sutiko dalyvauti 5 laikinai globos įstaigose gyvenantys vaikai bei 4 juos lankančios biologinės mamos. Kokybinę imtį sudarė 9 tiriamieji. Atsirenkant tiriamuosius buvo atsižvelgiama į vaikų amžių (kad vaikai būtų vyresni nei 10 metų), globos rūšį (laikinoji globa), gyvenimo globos įstaigoje laikotarpį (netrumpiau nei 1 mėnuo). Tėvai buvo atsirenkami tie, kurie lanko savo vaikus, laikinai gyvenančius globos įstaigoje. Kokybinis tyrimas vyko 2014 metų sausio – vasario mėnesiais.

Kiekybinio tyrimo dalyvių atranka. Tiriamųjų imtį sudarė 59 socialiniai pedagogai/darbuotojai, dirbantys globos įstaigose, globojančiose vaikus, kuriems skirta tik laikinoji globa. Šie respondentai užpildė internetinę anketą, kurios nuoroda pateikiama: <http://apklausa.lt/f/anketa-skirta-socialiniams-pedagogams-socialiniams-darbuotojams-dirbantiems-befzy17.fullpage>. Iš viso buvo susisiepta su 14 globos įstaigų, įsikūrusių Lietuvos miestuose ir rajonuose, kuriose dirba 98 socialiniai pedagogai/darbuotojai. Iš 98 socialinių pedagogų/darbuotojų anketas užpildė 59. Imtis sudaryta taikant tikimybinę tikslinę atranką. Kiekybinis tyrimas buvo vykdomas 2014 metų balandžio mėnesį.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrimas remiasi humanizmo teorija - kuri apibrėžiama, kaip istoriškai kintančių pažiūrų sistema, kai pripažįstama pagarba žmogaus orumui, teisėms į laisvę. Tai požiūrių sistema, kai žmogus laikomas pagrindine vertybe.

Humanizmo idėja skatina kelti žmonių gerovę, reikalauja gerbti asmenybę, jos individualumą (Lepeškienė, 1996).

1. *Teoriniai metodai*: mokslinės, pedagoginės, psichologinės literatūros analizė.

2. *Kokybinio ir kiekybinio tyrimo metodai*: pusiau struktūruotas interviu, anketinė apklausa.

3. *Empirinių duomenų apdorojimo metodai*: 1) kokybinio tyrimo duomenys apdoroti, taikant turinio (content) analizės metodą; 2) kiekybinio tyrimo duomenys apdoroti taikant *SPSS for Windows* programą (20 versija) ir Excel programinę įrangą, taikant aprašomosios statistikos metodus.

Pagrindinių sąvokų žodynelis

Bendravimas – tai kiekvienam iš mūsų įprasta, kasdieninė veikla, kai bendraudami keičiamės informacija, geriau suprantame ir pažystame save pačius, dalinamės savo jausmais (Almonaitienė, 2003).

Biologiniai tėvai – tai vyras ir moteris, kurie laukėsi vaiko, jį išnešiojo ir pagimdė. Dažnai ši sąvoka yra vartojama, kai kalbama apie vaikų globą ar įvaikinimą (Adamec C. & Pierce W., 2000).

Globojamas vaikas - tai toks vaikas, kuriam įstatymų nustatyta tvarka nustatyta globa (rūpyba) (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002).

Laikinoji globa - tai laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas šeimoje, šeimynoje ar institucijoje. Vaiko laikinosios globos tikslas – gražinti vaiką į šeimą (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Socialinės rizikos šeima - tai šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam vystymuisi bei saugumui. Socialinės rizikos šeimai priskiriama ir šeima, kurios vaikui įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji globa (rūpyba) (LR Socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

Vaiko globa (rūpyba) - tai likusio be tėvų globos vaiko patikėjimas fiziniam ar juridiniam asmeniui (šeimynai ar globos institucijai), jo priežiūra, auklėjimas, asmeninių ir turtinių teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas. Vaikams, iki kol jiems sukanka 14 metų, skiriama globa, nuo 14 metų yra skiriama rūpyba (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Magistro darbo struktūra. Magistro darbą sudaro santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, kokybinio ir kiekybinio tyrimo rezultatų apibendrinimas, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros šaltinių sąrašas (73 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 29 lentelės ir 9 paveikslai. Prieduose pateikiamas kokybinio tyrimo instrumentas (interviu klausimai), kokybinio bei kiekybinio tyrimo rezultatai. Darbo apimtis – 84 puslapiai.

1 skyrius. VAIKO SOCIALINĖS GLOBOS REIŠKINIO IR SOCIALINIŲ RYŠIŲ PLĖTOJIMO TEORINĖS ĮŽVALGOS

1.1. Vaiko globos sistema

1.1.1. Priežastys, dėl kurių vaikui skiriama laikinoji globa

Pabedinskienė (2004) akcentuoja, kad kintančios visuomenės socialinės, ekonominės bei dvasinės vertybės geriausiai atsispindi šeimose, kurios augina vaikus. Tačiau dėl esančio nedarbo, nepakankamų pajamų vis dar gausu silpnų, nepasiturinčių šeimų, kuriose skursta ir vaikai. Iš to galima daryti išvargą, kad vaikai į socialinės globos sistemą dažniausiai patenka iš tokių šeimų. Vaiko patekimo į šią sistemą priežastys yra glaudžiai susijusios su vaiko biologinės šeimos situacija. Didelė dalis vaikų yra paimami iš biologinių tėvų šeimų ir apgyvendinami globos įstaigose, dėl ko jiems skiriama laikinoji ar nuolatinė globa, nes jų šeima buvo įtraukta į socialinės rizikos apskaitą. Lyginant 2012 ir 2013 metus, galima išvargti, kad nors per pastaruosius metus Lietuvoje socialinės rizikos šeimų sumažėjo 0,04 tūkstančiais bei vaikų jose 0,09 tūkstančiais, visgi, dėl netinkamų gyvenimo sąlygų sudarymo, kai vaikai patiria smurtą, nepriteklių, pastarieji yra atskiriami nuo biologinių tėvų (Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ataskaita, 2014).

Atsižvelgiant į Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenis (2014), 2013 metais Lietuvoje buvo 10 235 socialinės rizikos šeimos, kuriose buvo auginama 20 664 vaikai. Taip pat, šioje Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ataskaitoje yra pažymima, kad 2013 metų pabaigoje didžiąją dalį socialinės rizikos šeimose augusių vaikų, kaip ir kiekvienais metais, sudarė 10–14 metų paaugliai (7261 vaikas).

Šioje 2014 metų Vaiko teisių ir įvaikinimo tarnybos ataskaitoje yra akcentuojama, kad dalis socialinės rizikos apskaitoje esančių šeimų pačios neaugina vaikų. Kadangi šios šeimos pačios neaugina vaikų, pastariesiems buvo nustatyta laikinoji globa. Iš visų 10 235 socialinės rizikos apskaitoje įtrauktų šeimų, 393 šeimos neaugina savo vaikų. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, galima teigti, kad vaikams, kurie negali gyventi kartu su savo biologiniais tėvais, dėl jų bedarbystės, nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjimo, alkoholizmo, socialinių bei higienos įgūdžių stokos, yra nustatoma laikinoji globa. Po laikinosios globos nustatymo, vaikai apgyvendinami globėjų šeimose ar globos įstaigose.

Kiekvienam vaikui, nepriklausomai nuo to, kokio amžiaus grupei jis priskiriamas, šeimos aplinka yra labai svarbi. Dėl to, Sagačio (2006) teigimu, bet koks kišimasis į šeimos ryšius gali

būti pateisinamas tik išskirtiniais atvejais. Štai, viename svarbiausiame tarptautiniame teisiniame dokumente, kurį yra ratifikavusi Lietuvos Respublika – Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje, akcentuojama, jog visiems vaikams privalo būti sukurtos tinkamos sąlygos visaverčiam jų vystymuisi, apsaugai bei teisių užtikrinimui (Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, 1989). Dažnai atsitinka taip, kad vaiko teisės bei galimybės tinkamai augti ir vystytis biologinių tėvų pamiršamos. Kai vaiko teisės bei galimybės tinkamai augti ir vystytis yra pamiršamos biologinių tėvų, tuomet tėvai praranda galimybę patys auginti ir rūpintis savo vaikais – atsiranda išskirtinis atvejis, kai kišimasi į šeimos ryšius yra pateisinamas. Remiantis Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (2013) pateiktais duomenimis, dažniausios priežastys, dėl kurių vaikai negali augti tėvų šeimose, tai tėvų ar turimo vieno iš tėvų nesirūpinimas, nesidomėjimas savo vaiku, jo nepriežiūra, netinkamas auklėjimas, fizinis ar psichologinis smurtas panaudotas prieš vaikus (2013 metais 1476 vaikai neteko tėvų globos dėl šios priežasties). Atsižvelgiant į pastarąją priežastį, galima teigti, jog dėl patiriamo smurto kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam bei dvasiniam vystymuisi ir žinoma, saugumui. Kitos priežastys, lemiančios laikinosios globos nustatymą vaikui – tai kai tėvai ar turimas vienintelis iš tėvų laikinai negalėjo rūpintis vaiku dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos, suėmimo bausmės atlikimo (per 2013 metus 317 vaikų neteko tėvų globos dėl šios priežasties).

Išvardinus šias priežastis galima daryti išvadą, kad pastarosios gali būti suskirstytos į objektyvias bei subjektyvias. Objektyvioms priežastims (bešališkoms, esančioms nepriklausomai nuo sąmonės) priskirtinos tokios, kai vaikas netenka tėvų globos ir laikinai patenka į globos įstaigą dėl abiejų ar vieno iš tėvų ligos, suėmimo bausmės atlikimo. Tuo tarpu, subjektyvioms priežastims (būdingoms tam tikram asmeniui, vienašališkoms) galima priskirti tėvų ar turimo vienintelio iš tėvų nesirūpinimą, nesidomėjimą vaiku, jo nepriežiūrą, netinkamą auklėjimą, nuolatinį fizinį ar psichologinį smurtą. Atsižvelgiant į šį priežasčių suskirstymą, galima teigti, kad tos priežastys, kurios yra vienašališkos, būdingos tik tam tikram asmeniui (subjektyvios), dažniau lemia vaiko atskyrimą nuo tėvų. Dėl tarpusavio bendravimo nebuvimo ar nesėkmingo, žalojančio biologinių tėvų ir vaikų bendravimo, kai nepilnamečiai patiria fizinį, psichologinį smurtą, didėja poreikis ne tik apsaugoti vaikus nuo gyvenimo atskirtiems nuo biologinių tėvų šeimų, tačiau didėja poreikis sukurti tokią sistemą, kad socialiniai pedagogai/darbuotojai padėtų/tarpininkautų kuriant bei plėtojant vaikų ir jų biologinių tėvų tarpusavio bendravimą bei tėvai būtų įgalinami prižiūrėti ir rūpintis savo vaikais.

Svarbu akcentuoti ir tai, jog vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis 2013 metais, kaip ir ankstesniais metais globa nustatyta daugiausiai vaikams nuo 0 iki 3 metų amžiaus (634) bei vaikams nuo 10 iki 14 metų amžiaus (541). Taigi, remiantis vaikų, netekusių tėvų

globos pagal amžiaus grupes duomenimis, galima įžvelgti, jog labiausiai išskiriamos tėvų globos netekusių vaikų amžiaus grupės yra nuo 0 iki 3 metų bei nuo 10 iki 14 metų. Šio reiškinio priežastis gali būti ta, jog tokio amžiaus grupių vaikai yra dažniau paimami iš šeimų ir globojami kitose šeimose, šeimynose bei globos įstaigose. Atsižvelgiant į vaiko amžiaus tarpsnius, galima teigti, kad vaikai, kurių amžius yra nuo 0 iki 3 metų, yra labiausiai pažeidžiami, jiems reikalinga ypatinga priežiūra ir itin saugi aplinka. Dėl šios priežasties, pastariesiems dažniausiai suteikiama laikinoji globa, kai tėvai negeba užtikrinti reikalingos priežiūros ir saugumo. Tuo tarpu vaikai, kurie yra 10–14 metų, tai paauglystės tarpsnio krizes išgyvenantys vaikai. Tačiau neretai biologiniai tėvai, kurie nepakankamai rūpinosi ir domėjosi vaiku jaunesniame amžiuje, nesugeba jam padėti ir jo suprasti paauglystėje. Šio amžiaus grupės vaikai dažnai apgyvendinami socialinės globos įstaigose, kadangi pastarieji yra patyrę įvairias traumines situacijas, kurios neretai lemia vaiko emocijų, elgesio bei socialinės raidos sutrikimus.

Svarbu paminėti, jog per 2013 metus šeimose globojamų vaikų laikinosios globos nustatymo atvejų buvo 807, nuolatinės globos 27 atvejai. Vaikų globos institucijose laikinoji globa buvo nustatyta 1210 vaikų, o nuolatinė tik 14 vaikų. Kiek kitokia situacija buvo šeimynose. Čia per 2013 metus globojamų vaikų laikinosios globos nustatymo atvejų buvo 106, o nuolatinės 313 (Vaiko apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ataskaita, 2013). Atsižvelgiant į pateiktus Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ataskaitos duomenis apie vaikų laikinosios globos nustatymo atvejus 2013 metais, galima daryti išvadą, jog laikinoji globa buvo nustatyta didžiąjai daliai vaikų, kurie neteko tėvų globos. Tokie duomenys atskleidžia, kad yra reikalingas efektyvesnis bei intensyvesnis darbas su biologinėmis šeimomis, siekiant, kad nustatyta laikinoji globa baigtųsi vaiko grąžinimu į biologinių tėvų šeimą, o ne nuolatinės globos nustatymu.

Vaiko globa (rūpyba) šeimoje, šeimynoje bei institucijoje gali pasibaigti ne tik vaikui sulaukus pilnametystės, bet neretai ir vaiką grąžinus į biologinių tėvų šeimą. Dėl pastarojo atvejo, dauguma vaiko globėjų (rūpintojų) yra atleidžiami nuo pareigų. 2013 metais globa šeimoje baigėsi vaiką grąžinus tėvams 367 atvejais, šeimynose – 39 atvejais, o institucijoje – 830 atvejų. 2012 metais tokių atvejų šeimoje buvo 407, šeimynoje – 30, o institucijoje – 734. Iš šių pateiktų duomenų galima spręsti, kad kasmet daugėja biologinių šeimų, kurioms padedama išspręsti problemas, lėmusias vaikų patekimą į laikinąją globą. Dėl šios priežasties vaikų, grįžtančių į biologinių tėvų šeimas taip pat daugėja (Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ataskaita, 2014).

Atsižvelgiant į duomenis apie vaikų amžiaus grupes, kai vaikai dažniausiai netenka tėvų globos ir į tai, kad laikinoji globa vaikams nustatoma dažniau nei nuolatinė, bei neretai baigiasi

vaiko gražinimu tėvams, galima teigti, kad siekis išsaugoti ir puoselėti vaiko gyvenimą biologinių tėvų šeimoje yra labai svarbus vaiko globos sistemoje. Šeimos, kaip vieno reikšmingiausio instituto svarba vaiko vystymuisi, atsiskleidžia teisės aktuose, kurie yra skirti užtikrinti vaiko saugumą ir teisę į socialinius ryšius su biologiniais tėvais.

1.1.2. Teisės aktai, reglamentuojantys vaiko globą bei teisę bendrauti su biologiniais tėvais

Vaiko teisė gyventi drauge su biologiniais tėvais, teisė būti auklėjamam, aprūpinamam tėvų šeimoje išplaukia iš kiekvieno žmogaus prigimties. Tačiau nėra ir negali būti prievartos priemonių bei mechanizmo, kuris padėtų užtikrinti šių vaiko teisių įgyvendinimą. Dėl šios priežasties, kai tėvai negali ar nenori užtikrinti paminėtų vaiko teisių, privolės imasi valstybė. Pirmiausiai valstybė teisinio reguliavimo priemonėmis užtikrina globos steigimą kiekvienam vaikui, kuris yra likęs be tėvų globos. Tačiau labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad valstybė, prisiimdama vaiko globą ir aktyviai siekdama sukurti optimalias sąlygas globos įstaigose, nepažeistų svarbiausio vaiko globos organizavimo principo – vaiko interesų pirmumo (Vitkauskas, 2010). Atsižvelgiant į pateiktas autoriaus mintis, galima pastebėti, kad paminėto principo pažeidimas būtų tolygus visiškam tėvų išbraukimui iš socialinės globos įstaigoje globojamo vaiko gyvenimo. Minimas principas pažymi, jog vaikas turi teisę augti biologinių tėvų šeimoje bei būti apsaugotas nuo aplinkos, kurioje yra patiriamas bet koks smurtas. Šiuo atveju, valstybė, net ir apribodama tėvų teises, privalo aktyviai siekti galimybių, kad vaikai grįžtų į biologinių tėvų šeimas ar kad gyvendami skyrium nuo tėvų, galėtų su jais palaikyti socialinius ryšius – bendrauti.

Lietuvoje galioja ir turi būti vadovujamasi tiek nacionaliniais, tiek tarptautiniais teisiniais dokumentais, kurie privalo užtikrinti nepilnamečių mūsų šalies gyventojų gerovę. Konvencijos, tarptautiniai susitarimai ir Lietuvos Respublikos įstatymai, kurie yra nukreipti į vaiko gerovės užtikrinimą, siekia įgyvendinti bendrą bei vieningą šeimos, kaip instituto ir valstybės politiką vaiko teisių užtikrinimo srityje.

Siekiant užtikrinti kokybišką vaiko teisių sistemos formavimąsi, Lietuvoje vadovujamasi itin svarbiu tarptautiniu dokumentu – Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracija (toliau Deklaracija). Šioje deklaracijos rezoliucijoje akcentuojama dešimt pagrindinių principų, kuriais turi vadovautis visos šalys narės. Vienas iš deklaracijos principų skelbia, jog vaikui reikia meilės ir supratimo tam, kad pastarasis galėtų visapusiškai vystytis ir tobulėti. Vaikas turi augti tokioje aplinkoje, jei yra tokia galimybė, kurioje nestokotų tėvų meilės, dorovinės ir materialinės paramos, kur jaustų tėvų atsakomybę. Mažamečio vaiko negalima atskirti nuo mamos, nebent

susidaro išskirtinės aplinkybės. Valstybės, tame tarpe ir Lietuva, kurios remiasi šiuo teisiniu dokumentu, turi atkreipti dėmesį į tokią visuomenės ir valdžios organų pareigą – kaip nuolatinį ir nenutrūkstantį rūpinimąsi vaikais, kurie neturi savo šeimų bei tais vaikais, kurių pragyvenimo lėšos yra nepakankamos. Ne ką mažiau svarbu pasirūpinti tuo, kad vaikams, augantiems daugiavaikėse šeimose būtų skiriamos valstybės bei kitokios lėšos jų išlaikymui. Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracijoje yra skelbiama, kad šeima – tai institutas, o motina – prioritetasis. Deklaracijoje akcentuojama, kad valstybė privalo rūpintis ir yra atsakinga už vaiko globos ir rūpybos organizavimą, priemonių įgyvendinimą (Jungtinių tautų Vaiko teisių deklaracija, 1959). Remiantis šiais pagrindiniais deklaracijos teiginiais, galima teigti, kad vaikas tinkamai vystysis ir tobulės, jei turės svarbiausią žmogų šalia - mamą, kuriai teikiama pirmenybė, kai kalbama apie vaiko globą ir rūpinimąsi juo bei kai turės šeimą, kuri yra traktuojama kaip teisės normų visuma. Tik išskirtiniais atvejais, kai mama ir šeima negali užtikrinti vaikui saugumo, vaikas yra atskiriamas tiek nuo motinos, tiek nuo šeimos.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (toliau Konvencija) – tai dar vienas tarptautinis teisinis dokumentas, kuriuo vadovaujasi Lietuvos Respublika. Šioje konvencijoje akcentuojama, jog sprendžiant su vaiko gerove susijusius klausimus, būtinas ir svarbiausias aspektas – tai vaiko teisių interesų atstovavimas. Konvencijoje yra pateikiami įsipareigijimai, kuriuos privalo atlikti valstybės narės, suteikdamos vaikams globą bei apsaugą, kurios reikia nepilnamečių gerovei užtikrinti. Šis gerovės užtikrinimas yra susijęs su valstybės siekiu, kad vaiko gyvenimas būtų pilnavetis ir sveikas. Šiame tarptautiniame teisiniame dokumente pateikiami keli globos būdai. Taipogi, skelbiama, jog vaikas, kuris laikinai ar visam laikui yra netekęs savo biologinės šeimos ir dėl savo interesų negali būti savo šeimos aplinkoje, turi teisę į ypatingą valstybės teikiamą paramą bei apsaugą. Valstybės dalyvės, kurios yra ratifikavusios šią aptriąmą konvenciją, privalo, vadovaujantis savo įstatymais, suteikti pagalbą vaikui, netekusiui tėvų globos ir pasirūpinti jo priežiūros pakeitimu (Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencija, 1989).

Taip pat, Vaiko teisių konvencijoje yra nurodoma, kad valstybės dalyvės, kurios priėmė šį teisinį dokumentą, turi gerbti vaiko teisę nuolat bendrauti su savo tėvais, kurie negyvena kartu su jais: Valstybės dalyvės gerbia vaiko, kuris išskiriamas su vienu ar abiem tėvais, teisę nuolat su jais bendrauti, išskyrus atvejus, kai tai nesuderinama su vaiko interesais (Vaiko teisių konvencija, 1989).

Pagrindiniai Lietuvos Respublikos teisiniai dokumentai: Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Civilinis kodeksas, iš principo atitinka deklaracijos ir konvencijos nuostats bei dvasią. Išlaikomi pagrindiniai įsipareigojimai: vaikai, kaip viena jautriausių socialinių grupių, privalo gauti ypatingą priežiūra iš biologinių tėvų, o išskirtiniais atvejais iš globėjų. Lietuvos

Respublikos Konstitucijoje nėra išskiriamos ir akcentuojamos tokios sąvokos, kaip laikinoji bei nuolatinė globa/rūpyba, tačiau pabrėžiamas šeimos, kaip esminio socialinio vieneto pranašumas ir tvirtas pamatas visuomenėje. Ir viename, ir kitame aptariamame teisiniame dokumente akcentuojamos tėvų ir globėjų pareigos rūpintis savo vaikais. Išanalizavus šiuos du Lietuvos Respublikos teisinius dokumentus, galima teigti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucija – tai pilietinis dokumentas, kuris buvo patvirtintas referendume ir labiau atspindi principus. Susidaro vaizdas, kad šis dokumentas susideda iš pagrindinių pradinių teiginių. Tuo tarpu, Civilinis kodeksas, tai dokumentas, kuriame pateikiamos išdėstytų pagrindinių pradinių teiginių įgyvendinimo priemonės. Štai Civiliniame kodekse išskiriamos ir akcentuojamos globos rūšys bei formos, kurios gali būti įgyvendinamos pasitelkiant Lietuvos Respublikos teisės aktus ir vyriausybės nutarimus (LR Konstitucija, 1992).

Taipogi, šiame teisiniame dokumente yra pabrėžiama, kad nors vaikai, netekę tėvų globos, patenka į globos įstaigas, šeimynas ar globėjų šeimas, kur jais yra rūpinamasi, tačiau jie turi teisę žinoti, kur yra jų biologiniai tėvai bei su jais bendrauti, organizuoti susitikimus. Viena iš globėjų pareigų – tai netrukdyti vaikui bendrauti su tėvais, jei tai nekenkia pastarojo interesams; palaikyti ryšius su vaiko biologiniais tėvais; informuoti vaiko tėvus ar artimuosius giminaičius, jei jie to pageidauja, apie nepilnamečio sveikatą, mokymąsi bei kitais svarbiais klausimais (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Dar vienas Lietuvos Respublikos įstatymas, susijęs su vaiko socialine globa – Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas (1996). Šiame įstatyme yra nustatomos pagrindinės vaiko teisės, laisvės bei pareigos. Taip pat, šių teisių ir laisvių apsaugos bei gynimo svarbiausios garantijos. Vaiko teisių pagrindų įstatyme nurodoma, kad pastarasis įstatymas reguliuoja vaiko elgesio kontrolės, jo atsakomybės pagrindines sąlygas, numato tėvų, kitų fizinių bei juridinių asmenų atsakomybę, už vaiko teisių pažeidimus, bendrąsiais nuostats. Įstatyme yra pabrėžiama, jog teisėti vaiko atstovai yra tėvai, tėviai, globėjai, rūpintojai ar kiti asmenys, kurie pagal įstatymą ar kitą teisinį aktą turi rūpinti vaiku, jį auklėti, globoti, jam atstovauti, ginti jo teises. Remiantis šiomis įstatymo nuostatomis, galima teigti, kad tokiu būdu įteisinamos vaiko globos formos (globa šeimoje, šeimynoje ar globos institucijoje). Vaikui, kuris lieka be tėvų globos, įstatymų numatyta tvarka, steigiama globa (rūpyba) (LR Vaiko teisių pagrindų įstatymas, 1996). Išnagrinėjus šį įstatymą, galima apibendrinti, kad jame iš esmės pateikiamos bendrosios nuostatos, vaikų teisės ir pareigos. Tačiau laikinosios globos bei rūpybos klausimai nėra išsamiau aptariami.

Remiantis LR Vaiko teisių pagrindų įstatymu, galima teigti, jog net tada, kai vaikas netenka biologinių tėvų globos, jis turi turėti galimybę bendrauti su atskirai gyvenančiais biologiniais

tėvais: vaikas turi teisę gauti informaciją apie motiną ar tėvą, kuris negyvena kartu su juo, išskyrus atvejus, jei tai gali pakenkti vaikui. Vaikui turi būti užtikrinta galimybė bendrauti su motina ar tėvu ir artimais giminaičiais, negyvenančiais kartu su juo (LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996). Šis įstatymas atskleidžia, kad vaiką atstovaujantys asmenys turėtų užtikrinti galimybę, jog vaikas, netekęs biologinių tėvų globos, galės su jais susitikti ir bendrauti.

Šalia jau paminėtų Lietuvos Respublikos įstatymų bei tesinių aktų, 2002 metais buvo priimtas svarbus tesinis dokumentas, susijęs su suteikiama pagalba vaikams, kurie yra netekę tėvų globos. Šis dokumentas – tai Vaiko globos organizavimo nuostatai (2002). Šie nuostatai reglamentuoja bendruosius Lietuvos Respublikos teritorijoje likusio be tėvų globos vaiko globos ar rūpybos organizavimo principus, vaiko globėjo ar rūpintojo pasirengimo, pirminės atrankos bei skyrimo, atleidimo ar nušalinimo nuo pareigų tvarką. Taip pat tvarką, dėl vaiko nuolatinės globos ar rūpybos nustatymo ir pasibaigimo. Apibendrinant galima teigti, jog šie nuostatai numato tik nuolatinės, bet ne laikinos globos ir rūpybos socialinių paslaugų teikimą.

Visi šie išvardinti bei aptarti tarptautiniai ir nacionaliniai teisiniai dokumentai bendrai apima vaiko teisių užtikrinimą, jo globą. Tačiau, akcentuojant laikinąją globą, svarbiausias dokumentas, kuriuo remiantis vaikams Lietuvoje skiriama bei įgyvendinama laikinoji globai – tai Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai (2007). Remiantis šiais nuostatais, galima išvardinti situacijas, kaip ir kada laikinoji globa (rūpyba) (toliau - Laikinoji globa) yra nustatoma:

- Skubiai. Globa vaikui suteikiama tada, kai pateikiamas pranešimas apie tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų smurtavimą prieš vaiką, kitokį piktnaudžiavimą tėvų valdžia, kai kyla realus pavojus nepilnamečio sveikatai ar net gyvybei. Skubi globa nustatoma ir tada, kai vaikas randamas ar paliekamas bet tėvų priežiūros, dėl ko kyla pavojus jo sveikatai bei saugumui. Situacijos įvertinimą ir globos suteikimą skubos tvarka įgyvendina Vaiko teisių apsaugos skyrius, socialinių paslaugų skyrius, apskirtas konkretus socialinis darbuotojas ir policijos pareigūnas. Socialinio darbuotojo pagrindinis tikslas, įvertinti susiklosčiusią situaciją. Vaiko teisių apsaugos skyriui, nusprendus vaiką grąžinti biologiniams tėvams, jam skiriama trumpalaikė globa. Šios globos įgyvendinimu rūpinasi socialinių paslaugų skyrius. Vaikui suteikus trumpalaikę globą, pastarasis gauna kompleksinę socialinių paslaugų pagalbą. Laikinoji globa vaikui būna suteikta per tris darbo dienas nuo vaiko apgyvendinimo šeimoje ar globos įstaigoje. Tuo tarpu, šeima arba įstaigos atstovas tampa vaiko teisėtu globėju.
- Planuota laikinoji globa prasideda praėjus trimis darbo dienoms po trumpalaikės globos atskyrimo. Tai galima įvardinti kaip sekantį globos suteikimo etapą. Planuoto globos suteikimo metu specialistai surenka visą reikalingą informaciją apie vaiką. Tokia informacija – tai asmens dokumentai; informacija apie šeimą: tėvus, brolius, seseris, senelius, vaiko bei

giminaičių gyvenamosios vietos nustatymas. Taipogi, vaikui atliekamas sveikatos patikrinimas. Surenkama informacija ir apie būsimus globėjus (gaunamas jų prašymas tapti vaiko globėju), reikalinga informacija apie Vaiko teisių apsaugos skyriaus sprendimą, susijusį su vaiko likinąja globa. Nustatant laikinąją globą svarbu sudaryti vaiko globos planą (jį sudaro Vaiko teisių apsaugos skyrius). Planas sudaromas atsižvelgiant į vaiko interesų pirmumą. Jei vaikas sugeba išsakyti savo nuomonę, tai ji užrašoma globos plane. Taip pat, vaikui gali būti sudarytas individualus socialinių paslaugų planas. Šio plano sudarymą inicijuoja savivaldybės socialinis darbuotojas ar socialinės globos įstaigos specialistas.

- Prašant tėvams. Likinoji globa gali būti skiriama, kai tėvai ar vienas iš tėvų laikinai išvyksta iš Lietuvos Respublikos. Apie savo išvykimą bei laikinosios globos prašymą tėvai turi informuoti savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyrių. Taip pat, tėvai turi pateikti prašymą dėl vaiko laikinosios globos. Tokia laikinoji globa skiriasi nuo skubios vaiko globos, nes tėvai patys pasirenka fizinį asmenį, kuriam patiki prižiūrėti vaiką, kol patys bus išvykę iš Lietuvos Respublikos. Nustačius vaikui laikinąją globą tėvų prašymu, nėra skiriama vaiko globos išmoka bei nesudaromas vaiko globos planas. Tuo tarpu, nustačius laikinąją globą skubos tvarka skiriama išmoka bei sudaromas globos planas. Vaikui suteikus laikinąją globą tėvų prašymu, Vaiko teisių apsaugos skyriaus pavedimu vaiką lanko savivaldybės socialinis darbuotojas. Pastarasis, esant poriekiui, informuoja Vaiko teisių apsaugos skyrių, o šis tėvus apie vaiko gyvenamąją situaciją. Kai tėvai grįžta į Lietuvos Respubliką, vaiko globos nutraukimas nėra tvirtinamas. Tuo atveju, savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu, tėvai toliau rūpinasi savo vaiko priežiūra.

Išanalizavus Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatus (2007) bei atsakius į klausimus kaip ir kada nustatoma bei skiriama laikinoji globa, galima pastebėti, jog vaiko laikinosios globos planavimą vykdo ne viena, o kelios institucijos. Už pagrindinių sprendimų priėmimą yra atsakingas Vaiko teisių apsaugos skyrius. Šis skyrius priima sprendimą dėl vaiko laikinosios globos tinkamumo, sudaro vaiko laikinosios globos planą. Taip pat, saugo ir vis papildo vaiko laikinosios globos bylą. Vaiko teisių apsaugos skyrius teikia pagalbą globėjui vaiko teisių apsaugos bei atstovavimo klausimais. Taip pat, perduoda globėjui reikiamus dokumentus ar jų kopijas iš vaiko laikinosios globos bylos, vykdo vaiko laikinosios globos priežiūrą vaiką globojančioje šeimoje, globos įstaigoje.

Vaiko laikinosios globos planavime Vaiko teisių apsaugos nutarimai patvirtinami Savivaldybės administracijos direktoriaus. Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu per tris darbo dienas nuo vaiko laikinojo apgyvendinimo šeimoje ar globos įstaigoje, nustatoma vaiko laikinoji globa. Nustačius laikinąją globą šeimos narys ar socialinės globos įstaiga tampa

vaiko globėju (rūpintoju). Savivaldybės administracijos direktorius tvirtina šeimų ir socialinės globos įstaigų sąrašą, galinčių priimti vaiką bet kuriuo paros metu, kuris yra likusę be tėvų globos (Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, 2007).

Savivaldybės socialinių paramos skyrius įvertina situaciją, susijusią su vaiko paėmimu iš šeimos, pagal turimas kompetencijas organizuoja trumpalaikę socialinę globą vaikui socialinės globos įstaigose arba vaikus globojančioje šeimoje. Taipogi, organizuoja socialinę priežiūrą bei pagalbą globojamų vaikų biologiniams tėvams, vaikus globojančiai šeimai, socialinės globos įstaigoms socialinės globos klausimais. Šis skyrius teikia sąrašą savivaldybės administracijos direktoriui apie šeimas, socialinės globos įstaigas, kurios gali priimti vaikus bet kuriuo paros metu (Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, 2007).

Kalbant apie vaiko laikinąją globą, naudinga paminėti tai, kad vaikui globa suteikiama toje savivaldybėje, kurioje yra deklaruota jo biologinių tėvų deklaruojamoji ar gyvenamoji vieta. Palikimo atveju, kai vaikas randamas apleistas be tėvų priežiūros, globa suteikiama toje savivaldybėje, kurioje buvo rastas. Susidarius tokiai situacijai, kai globėjas gyvena kitoje savivaldybėje nei vaikas, Vaiko teisių apsaugos skyrius, bendradarbiaudamas su Socialinės paramos skyriumi, organizuoja globos pakeitimo procedūras. Šios globos pakeitimo procedūros – tai vaiko atvykimas, fizinio ar juridinio asmens skyrimo vaiko globėju, vaiko globos užtikrinimas. Visa tai įgyvendinama, suderinus su būsimos globos vietos savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyriumi (Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, 2007).

Remiantis Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatais (2007), galima teigti, kad Vaiko laikinoji globa užsibaigia tada, kai priežastys, dėl kurių vaikas buvo pamintas iš biologinių tėvų šeimos bei jam buvo nustatyta laikinoji globa, išnyksta, o problemų sprendimas atitinka sudaryto globos (rūpybos) planą. Tik tuo atveju vaiko laikinoji globa nutraukiama, o vaikas grąžinamas į biologinių tėvų šeimą.

Aptarus šį įstatymą, kuris yra susijęs su laikinosios globos nustatymu bei pagrindinių institucijų veikla vaiko laikinosios globos klausimais, galima daryti išvadą, jog labai svarbu, kad šios institucijos tarpusavyje bendradarbiautų. Nuo jų bendradarbiavimo priklauso tinkamas ir kokybiškas vaiko laikinosios globos įgyvendinimas. Kad šis globos įgyvendinimas būtų kuo kokybiškesnis, svarbu atsižvelgti ir į vaiko, sugėbančio išsakyti savo nuomonę bei poreikius, interesus. Vaiko interesų iš klausymas ir atsižvelgimas į juos ne tik užtikrina vaiko teisių laikymąsi, bet drauge tai gali padėti vaikui lengviau susitaikyti su tuo metu esama situacijoje ir adaptuotis esamoje aplinkoje. Siekiant, kad vaiko laikinosios globos periodas būtų kuo trumpesnis ir mažiau skausmingas tiek vaikams, tiek jų biologiniams tėvams, labai svarbus socialinis darbas su šių vaikų tėvais. Reikalingą tėvams pagalbą galima įvardinti kaip tėvų

įgalinimą pripažinti esamas problemas bei jas išspręsti. Tam reikalinga kompleksinė pagalba, prie kurios teikimo mūsų valstybėje prisideda ne tik valstybinės institucijos, savivaldybių socialinių paslaugų centrai bet ir nevyriausybinės organizacijos, krizių centrai, vaikų dienos, vaikų gerovės centrai. Tačiau, buvo pastebėta, jog aptartuose teisiniuose aktuose menkai akcentuojama, kokios socialinės paslaugos ir pagalba skiriama tėvams, kurių vaikai laikinai globojami šeimose ar socialinės globos įstaigose. Tai atskleidžia, kad šiuose įstatymuose yra netikslumų.

1.2. Globojamo vaiko socialinių ryšių plėtojimas

1.2.1. Biologinės šeimos reikšmė vaiko gyvenime

Besiformuojantis ir besivystantis žmogus yra susijęs ne tik su tam tikra konkrečia gamtine aplinka. Pastarasis siejasi ir su jam savita kultūrine, socialine tvarka, kurią jam perduoda juo besirūpinantys ir jam svarbūs asmenys. Žmogus, kuris nuolat kuria save, neišvengiamai dalyvauja socialiniame vyksme. Kartu žmonės kuria žmogiškąją aplinką, jos socialinius, kultūrinius bei psichologinius darinius. Kalbant apie žmogaus vystymąsi, svarbu paminėti, kad individas negimsta visuomenės nariu. Priešingai, jis gimsta su stipriu polinkiu į socialumą ir tampa visuomenės nariu. Pasak Bergen ir Luckmann (1999), „žmogus negali formuotis kaip žmogus būdamas izoliuotas ir jis lygiai taip pat negali, būdamas izoliuotas, kurti žmogiškos aplinkos. Kai tik stebime žmogiškus reiškinius, įžengiamo į socialumo sritį. Žmogui būdingas žmogiškumas ir jo socialumas yra neatskiriamai susipynę“ (p. 71-72). Atsižvelgiant į šias autorių mintis, galima teigti, jog kiekvienam žmogui yra svarbu palaikyti socialinius ryšius su kitais individais ir ypač tais, kurie jam yra reikšmingi ir svarbūs nuo kūdikystės, kad pastarasis gebėtų tapti pilnaverčiu ir socialiu visuomenės nariu. Šie pirmieji - reikšmingi asmenys gali būti įvardinami kaip biologinės šeimos nariai.

Žmogaus tapimas pilnaverčiu ir socialiniu visuomenės nariu yra glaudžiai susijęs su jo biologine šeima, tarpusavio santykiais joje. Tad kaip būtų galima apibrėžti šeimos sąvoką? Pirmiausiai, svarbu paminėti, jog kiekvienam iš mūsų šeimos sąvoka atrodo pažįstama ir artima. Tačiau nėra taip paprasta pastarąją apibrėžti. Šios sąvokos samprata ir apibrėžimas neretai priklauso nuo įvairių veiksnių, tokių kaip šalies kultūrinio konteksto, tradicijų, susiformavusių per daugelį metų bei pokyčių visuomenėje. Kiekvieno vaiko gyvenimas prasideda nuo jo tėvų ir šeimos. Šiandienos visuomenėje į šeimą žiūrima kaip į pirminį vaiko socializacijos institutą, nes vaikas ir šeima – tai du neatsiejami dalykai. Dėl šios priežasties dažnai pabrėžiama, kad vaiko vystymuisi labai svarbu, į kokią aplinką jis patenka tik gimęs. Nuo socialinės aplinkos ir psichologinio klimato, į kurį patenka gimęs vaikas, priklauso fiziologinis komfortas, kuris itin

reikšmingas pirmaisiais vaiko gyvenimo metais, pirmieji kontaktai, pažinimo galimybės (Pileckaitė-Markovienė M. ir Lazdauskas, 2007).

Jovaiša (2003) šeima vadina giminystės ryšiais susietą mažiausią bendruomenę. Šalkauskas (1991) savo darbuose mini, kad šeima – tai prigimtinė bendruomenė, kurioje moters ir vyro santuoka sudaro pagrindą bendravimui su vaikais bei kitais asmenimis. Tuo tarpu, Jurkuvienė (2008) teigia, kad stebint šiandieninę lietuvišką šeimą, galima pastebėti jog nyksta tradicinės lietuviškos šeimos bruožai, kinta ir pati šeimos sąvoka. Pirmiausiai, santuoka sudaroma pakankamai vėlai, didėja vaikų skaičius, kurie yra gimę neregistruotose santuokose bei nemaža dalis žmonių gyvena oficialiai neįteisintose vedybų. Atsižvelgiant į šiuos šiandieninės šeimos bruožus, galima daryti išvadą, kad visuomenės veikėjams darosi vis sunkiau apibrėžti, kas yra šeima. Taip pat, šie atskleisti kintantys šeimos bruožai liudija, kad neretai žmonės, susilaukę vaikų ne santuokoje, gyvena asocialų gyvenimą, o jų vaikai dažnai patenka į socialinės globos įstaigas.

Daugelis tyrėjų laikosi bendros nuomonės ir šeimą apibūdina kaip visuomenės ląstelę. Kad šeima yra pagrindinė, mažiausia ir pirminė visuomenės ląstelė teigia ir lietuvių autoriai, tokie kaip: Miškinis (1993), Bajoriūnas (1997), Leliūgienė (1997). Kitų šalių autoriai šeimą apibūdina taip: Posysojav (2004) akcentuoja, kad šeima – tai bendra gyvenimiškos veiklos erdvė. Pastarosios viduje yra tenkinami specifiniai žmonių, kurie tarpusavyje susiję kraujo ir giminystės ryšiais, poreikiai. Johnson (2001) šeimą apibrėžia kaip sistemą, kuri daro didžiausią įtaką individo funkcionavimui bei yra atsakinga už individo poreikių patenkinimą. Atsižvelgiant į tokias Lietuvos ir užsienio autorių mintis, galima teigti, kad šeima yra suvokiama kaip maža socialinė grupė ar sistema, kurioje visi jos nariai tarpusavyje sąveikauja. Ši sąveika pasireiškia šeimos narių poreikių patenkinimu, mokymusi vieniems iš kitų.

Tuo tarpu, Leliūgienė (2003) kalbėdama apie šeimą, pabrėžia, kad tai nėra vien teisinis, visuomeninis ar ekonominis vienetas, o daug svarbesnis darinys. Ji šeimos apibrėžimą formuluoja teigdama, jog šeimos vaidmeniui visuomenėje savo galia neprilygsta jokia kita institucija. Būtent šeimoje formuojasi ir vystosi žmogaus asmenybė, susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, kurie būtini normaliai vaiko adaptacijai visuomenėje. Šiuškaitė (2007), Grigaliūienė (2009) pabrėžia, kad šeima – tai pirmas žmogaus visuomeninio gyvenimo žingsnis. Ji nuo ankstyvo amžiaus veikia vaikų sąmonę, valią bei jausmus. Tėvų vadovaujamas vaikas įgyja savo pirmą gyvenimišką patyrimą, gebėjimų ir gyvenimo visuomenėje įgūdžių. Taip pat, šeima yra pirmoji emocijų mokymosi vieta. Taigi, jei ši visuomenės ląstelė yra susijusi su emocijų mokymusi, vadinasi, pirmiausiai šeimoje vaikas sužino, kaip kiti reaguoja į jo poelgius bei jausmus. Čia jis sužino, kokie jausmai gali atrodyti tinkami ir priimtini, o kurie – ne.

Tik mylinčioje ir saugioje šeimoje vaikai įgyja svarbiausias socializacijos pamokas. Šeimoje tėvai tampa pirmaisiais savo vaikų auklėtojais: juos saugo ir gina, perduoda šeimos tradicijas, ugdo žmogiškąsias vertybes, parengia vaikus visaverčiais visuomenės nariais. Tikėtina, kad vaikai, kurie šeimoje patiria meilę, vieni kitų pagarbą ir patys išmoksta mylėti, gerbti, bendrauti ir bendradarbiauti su aplinkiniais. Bet ar kiekvienoje šeimoje vaikas auga mylimas, gerbiamas, kad ir pats galėtų tapti pasitikinčiu žmogumi?

Šeimos, auginamos ir ugdydamos vaikus, atlieka svarbų ir sudėtingą vaidmenį. Dėl šio vaidmens svarbumo ir sudėtingumo šeimoms naudinga sulaukti visuomenės palaikymo ir paramos. Visos šeimos patiria vienokių ar kitokių sunkumų, todėl svarbu reaguoti į kiekvieną ženklą, įspėjantį apie rimtesnes problemas. Jei visuomenė į šiuos ženklus nereaguoja ar pakitimus šeimose pastebi per vėlai, tai šeima gali nesugebėti pati išspręsti savo problemų. Dėl šių problemų neišsprendimo vaikai netenka biologinių tėvų dėl atskyrimo nuo jų ir apgyvendinimo globos institucijose, globėjų šeimose ar šeimynose. Šios išvalgos ir atsako į iškeltą klausimą, kad ne kiekvienas vaikas auga tinkamoje šeimos aplinkoje, ne kiekvienas jaučia meilę, pagarbą, saugumą.

Einorienė (2005) savo moksliniame darbe mini, kad viena pagrindinių priežasčių, dėl kurių vaikai netenka tėvų globos, yra ta, kad jie auga socialinės rizikos šeimose. Socialinės rizikos šeima suprantama kaip šeima, kurios socialinis funkcionavimas dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių yra sutrikdytas. Tai daugiavaikės, auginančios neįgalius vaikus, nepilnos šeimos. Socialinė rizika gali atsirasti nepalankiomis ekonominėmis ir psichologinėmis sąlygomis, dėl sunkumų auklėjant vaikus, girtuokliaujant, dėl priklausomybės narkotikams, žiauraus elgesio šeimoje, pirmiausiai – vaikų atžvilgiu (Kondrotaitė, 2006).

Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojai pastebėję netinkamą tėvų elgesį su vaikais, nesugebėjimą jais rūpintis, neretai yra priversti paimiti vaikus iš biologinės šeimos, o tėvams laikinai ar visam laikui apriboja tėvystės teises. Štai tada su šiais vaikais susiduria globos įstaigos, globėjų šeimos ar šeimynų tėvai. Šiems vaikams yra dažnai susiformavęs negatyvus požiūris į gyvenimą, jie turi skaudžią patirtį, netinkamo gyvenimo pavyzdį. Kuo ilgiau vaikas neprižiūrimas, tuo ilgiau jis patiria psichinę, fizinę traumą, tuo labiau deformuojasi jo socializacijos procesas (Pasaravičienė, 2008). Atsižvelgiant į pateiktas autorių mintis, kyla klausimai, ar atsiskyrimas nuo biologinių tėvų, kurie neretai savo atžalomis nesirūpino, juos skriaudė, vaikams yra skausmingas gyvenimo etapas?

Atsiskyrimas nuo biologinės šeimos.

Dažniausiai tėvai yra pirmieji žmonės, su kuriais mes užmezgame kontaktą ir bendraujame, kurie mus moko, myli, rūpinasi. Bet būna priešingų situacijų, kai tėvai vaiku rūpinasi

nepakankamai ir šis, atskirtas nuo savo biologinės šeimos patenka į globos institucijas. Pasak Zbarauskaitės (2009), daugelis vaikų ir paauglių, kurie gyvena globos namuose, yra patyrę vienkartinės traumas arba ilgalaikes, pasikartojančias traumas. Vienkartinės traumos – tai tėvų, brolių ar seserų netektis, atsiskyrimas nuo jų. Tuo tarpu, prie pasikartojančių traumų galima priskirti nuolatinį smurtą ar prievartą šeimoje, nukreiptą į vaikus ar kitus šeimos narius.

Tyson, P., Tyson, R. L. (cit. Zbarauskaitė, 2009) teigia, jog trauma suprantama kaip intencyvus emocinis išgyvenimas su kuriuo ego yra nepajėgus susitvarkyti. Dėl šios priežasties žmogus išgyvena bejėgiškumą. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad vaikas ar paauglys, atskirtas nuo biologinių tėvų ir apgyvendintas globos įstaigoje patiria traumą, kuri verčia jį jaustis bejėgiu, negebančiu išspręsti susidariusios nepriimtinos situacijos.

Van der Kolk (cit. Zbarauskaitė, 2009), akcentuoja, jog nepaisant to, kad žmogus gali patirti skirtingas traumas įvairioje aplinkoje, tačiau pastebėta, jog vaikai ir paaugliai net 80 procentų trauminių išgyvenimų patiria ne kur kitur, o savo biologinių tėvų namuose. Remiantis šiuo teiginiu, galima išvelgti, kad namuose išgyvenamos traumos yra glaudžiai susijusios su vaikų patiriamais psichosocialiniais stresoriais. Literatūroje minima, kad abiejų tėvų mirtis priskiriama prie katastrofiškų, vieno iš tėvų mirtis (tėvo, mamos) – prie labai sunkių, tėvų skyrybos, suėmimas, šiurkštumas vaiko atžvilgiu, yra priskiriamas prie lėtinių, gyvybei pavojingų, o vieno iš tėvų liga, dažnas auklėjimo įstaigų keitimas – prie sunkių stresorių (Pileckaitė – Markovienė, Lazdauskas, 2007).

Lietuvoje vaikai į globos įstaigas patenka dėl įvairiausių priežasčių. Tačiau skausmingiausias šio gyvenimo etapo įvykis, pats atsiskyrimas nuo biologinių tėvų. Pasak Samašonok, Žukauskienės, Gudonio (2006), gyvenimas atskirai nuo biologinių tėvų neretai sukelia rimtų ir ilgalaikių padarinių, apriboja galimybę išmokti elgtis socialiai priimtinais būdais, lemia netinkamo elgesio stiprėjimą, stabdo socialinių įgūdžių raidą. Todėl tikėtina, kad visa tai nulemia ryšių su aplinkiniais kokybę bei sumažina prisitaikymo prosocialioje grupėje galimybes. Gyvenimas globos namuose, internatuose ar panašaus tipo įstaigose neigiamai veikia ugdytinio raidą. Neretai pastebima, kad institucija tarsi fiziškai atskiria globojamą vaiką nuo visuomenės, sudaro nepakankamas sąlygas socialiniams, buitiniams įgūdžiams vystytis.

Pasak Pileckaitės - Markovienės, Lazdausko, sunkiausia, kas gali įvykti vaiko gyvenime – tai tėvų netektis. Tėvams mirus ar kai iš jų atimama galimybė auginti ir globoti savo atžalą, vaikai lieka valstybės globoje, o juo besirūpinančių suaugusiųjų tikslas - stengtis kiek įmanoma sumažinti ir kompensuoti netektį. Vaikai, netekę tėvų globos, išgyvena dvigubą traumą: viena vertus, tai ir blogas elgesys su jais, neigiama patirtis šeimoje, kita vertus, tai pats atsiskyrimas nuo šeimos. Tokį prievartinį atsiskyrimą vaikas suvokia beveik kaip tėvų mirtį. Vaikas, kaip ir

suaugęs jaučia artimų santykių netekimo skausmą, tačiau, jie turi mažiau galimybių išgyventi šį skaudų gyvenimo etapą. Jie turi tik vieną galimybę – stengtis negalvoti apie tai, kas su jais atsitiko. Dažnai vaikams sunku adekvačiai įvertinti jų atsiskyrimo nuo šeimos priežastis ir jie gali suvokti tai kaip prievartą, o vaiko globos įstaigų atstovus, kaip agresorius. Net tada, kai vaiko perkėlimas iš šeimos buvo laukiamas, jis patiria baimę ir netikrumą, jaučiasi priklausomas nuo globos įstaigų darbuotojų ar globėjų, kurie globoja vaikus, atskirtus nuo biologinių šeimų. Remiantis šių autorių pateiktomis mintimis galima išvelgti, jog socialinės globos įstaigų darbuotojai susiduria su problema, kad vaikai juos laiko priešais. Vaikai pyksta, kad gyvena su jiems svetimais žmonėmis, privalo laikytis naujų ir sunkiai suprantamų taisyklių, o tai apsunkina nepilnamečių adaptavimosi galimybes globos įstaigoje.

Vaikai iš nedarnių šeimų nori, kad jų tėvai būtų rūpestingi ir mylintys. Išsiskyrimas su tėvais yra pripažinimas to, kad šis vaikas negali būti mylimas savo tėvų. Ir nedarnios šeimos praradimas yra rimta trauma, kuri sukelia vaikui skausmą. Tokie vaikai jaučiasi atstumti, pikti. Vaiko išėjimas iš nedarnios šeimos yra pats reikšmingiausias įvykis iš tų, kurie iki tol buvo vaiko gyvenime. Pasak Pileckaitės - Markovienės ir Lazdausko, vaikas, kuris yra atskirtas nuo tėvų, atsiskyrimą pajaučia ne tada, kai jis yra išvežamas iš namų, bet tada, kai jis yra apgyvendinamas globos namuose. Tada vaikas išgyvena išsiskyrimą su tėvais ir gedi.

Gedėjimo procesas yra gana ilgas ir gali trukti apie metus. Atsižvelgiant į jausmų stiprumą ir situacijos kontrolės lygį, skausmo išgyvenimas skirstomas į tokias stadijas. Pirmoji stadija vadinama pradine (šokas) – sąstingis, nerimas, nemiga. Tai trumpalaikė stadija, kada apstulbimas sugriauna realybės suvokimą. Trunka nuo kelių minučių iki 2-3 savaičių. Tuo metu būdingos nerimo reakcijos: miego, valgymo sutrikimai. Intelektualiniame lygyje vyksta neigimo reakcija, kai vaikas nesugeba priimti esamos tikrovės. Atsižvelgiant į šios gedėjimo stadijos bruožus, galima manyti, kad vaikas žino, jog yra atskirtas nuo tėvų, tačiau nesugeba susitaikyti su realia situacija, kad tai galėjo atsitikti, kad jis nuo šiol gyvena skyrium nuo biologinių tėvų.

Aštri (dezorganizacijos) stadija – skausmas, paieška, agresija, neviltis, nuovargis, veiklos kontrolės sutrikimas. Kuo reikšmingiau gyvenime buvo tai, ko neteko, tuo sunkesnis šis periodas, kuris trunka nuo 2 mėnesių iki metų. Šioje fazėje atsiranda stiprūs liūdesio ir kančios išgyvenimai, susiję su būtinumu atsisakyti ir noru išlaikyti prisirišimą. Toks vaikas patiria paieškos reakcijas: nuolatinės mintys apie išėjusįjį, jo buvusių mėgstamų vietų lankymą. Atsižvelgiant į išvardintas paieškos reakcijas, kurios atsiranda apgyvendinus vaiką globos įstaigose, galima paminėti, kad neretai vaikai pabėga iš globos namų. Greičiausiai šie pabėgimai siejasi su dezorganizacijos stadija, kada vis siekiama grįžti į biologinių tėvų namus. Instituciniuose vaikų globos namuose globojami vaikai, pirmaisiais gyvenimo šioje įstaigoje

metais, dažnai verkia, sėdi susigūžę vienoje vietoje, vis prisimena savo tėvus. Toks vaikų elgesys atskleidžia ne ką kitą, bet pasireiškiančią aštrią gedėjimo stadiją.

Nerimo (reorganizacijos) - atsistatymo stadija yra susijusi su vaiko susitaikymu. Šios stadijos metu įvyksta susitaikymas su netektimi: žmogus sugeba vėl sugrįžti į gyvenimą, kur prisimenama ir suvokiama netektį, tačiau, jos neužpildo. Svarbią reikšmę šioje stadijoje turi prasmės netektyje atradimas (Pileckaitė – Markovienė, Lazdauskas, 2007). Tikėtina, kad vaikas perėjęs į atsistatymo stadiją suvokia, kodėl jis buvo atskirtas nuo tėvų ir padedamas specialistų, draugia su tėvais, gali ieškoti problemų sprendimo būdų.

Remiantis moksline literatūra, galima teigti, jog vaikas, kuris yra atskiriamas nuo biologinių tėvų, išgyvena skaudžią netektį, kurią lydi gedėjimas. Tokie vaikai atsiskyrimą suvokia tada, kai yra apgyvendinami naujoje vietoje: globos institucijoje, šeimoje, globėjų šeimoje. Globojamam vaikui reikia laiko, supratimo, dėmesio, pagalbos iš suaugusių žmonių, kurie prisiėmė atsakomybę jį globoti bei susitikimų su biologiniais tėvais, kurie padėtų vaikui nurimti, nesijausti paliktam ir vienišam svetimuose namuose.

Šeima, kokia ji bebūtų, yra pirmoji socialinė aplinka, į kurią patenka gimęs vaikas. Jei šeimoje vaikas patiria meilę, pagarbą, jis ir pats išmoksta mylėti, gerbti kitus, pasitikėti savimi, spręsti kylančias problemas. Vaikai iš rizikos šeimų, patiria nepriežiūrą, rūpesčio, meilės stoką, todėl jie yra pažeisti. Tad kyla klausimas, ar vaikai, kurie jaučiasi įskaudinti, pažeisti, sutrikę dėl tėvų netinkamo elgesio su pastaraisiais, išsako norą matyti bei palaikyti socialinius ryšius su jais artimais žmonėmis, tarp kurių yra ir jų biologiniai tėvai?

1.2.2. Globojamo vaiko bendravimas su biologiniais tėvais

Myers (2008) teigia, kad kiekvienas iš mūsų, kaip jau seniai buvo pastebėjęs ir Aristotelis, esame socialiniai gyvūnai. Mes kalbame ir net mąstome tais žodžiais, kuriuos išmokome iš kitų individų. Kiekvienas žmogus siekia bendrauti, priklausyti tam tikrai grupei ir negana to, kiekvienas trokštame, kad kiti apie mus galvotų gerai. Iš to seka įžvalga, kad žmogui ryšių palaikymas su kitais individais yra labai svarbus. O tai reiškia, kad žmonės yra socialiniai sutvėrimai, kurie reaguoja į juos supančią aplinką.

Jacikevičius (1995) akcentuoja, kad žmogus gimsta silpnas ir bejėgis, todėl jam reikalinga kitų žmonių pagalba, be kurios pastarsis neužaugtų. Vaikas, augdamas ir palaikydamas socialinius ryšius su kitais individais ir ypač biologinės šeimos nariais, perima jų kalbą, mąstymą, papročius bei santykius su jį supančia aplinka. Šeima, būdama pirmoji grupė, į kurią patenka vaikas, yra kitų, didesnių socialinių grupių sudedamoji dalis. Iš to galima daryti įžvalgą,

kad atskiro individo tapimą socialia būtybe per smulkesnes grupes lemia visuomenė. Tačiau ir suaugusi asmenybė daro ne ką mažesnę poveikį didesnėms grupėms, o per tai ir visuomenei. Taigi, visuomenė veikdama asmenybės vystymąsi, o suaugęs asmuo, savo ruožtu, keisdamas visuomenę, dalyvauja sudėtingoje sąveikoje, kuri yra susijusi su individų socialinių ryšių tinklu.

Siekiant aptarti globojamo vaiko socialinių santykių su jo tėvais ar kitais artimais giminaičiais kokybę, pastovumą, tvirtumą, ilgalaikiškumą, reikalinga išanalizuoti vaiko socialinių ryšių tinklą. Pasak autorės Žalimienės (2007), vaiko socialiniai ryšiai – tai jo santykiai su pirminiu socialiniu tinklu. Kitaip pirminis socialinis tinklas – tai artimoji vaiko aplinka, kuriai galima priskirti tėvus, brolius, seseris, giminaičius bei draugus. Tuo tarpu, vaiko santykiai su mokykla, gydymo įstaigomis bei socialinių paslaugų įstaigomis yra priskiriami antriniam socialiniam tinklui – formaliajai aplinkai.

Aptariant vaiko, kuris yra globojamas instituciniuose vaikų globos namuose, bendravimo su biologine šeima plėtrą, poreikį ir svarbą, naudinga apsibrėžti, kas yra bendravimas ir kokia to bendravimo nauda vaikui. Pasak Almonaitienės (2001), bendravimas – tai kiekvienam iš mūsų įprasta, kasdieninė veikla, kai bendraudami keičiamės informacija, geriau suprantame ir pažįstame save pačius, dalinamės savo jausmais. Taigi, bendravimas yra vienas pagrindinių žmogaus poreikių, kuris kyla jau pačioje gyvenimo pradžioje. Bendraudami su daugeliu artimų žmonių, betarpiškai perimame jų gyvenimo patirtį, pažiūras į pasaulį, mus supančius reiškinius, žmones. Žmonių bendravimas – tai tarsi veidrodis, kuris padeda pažinti save (Barkauskaitė, 1993).

Globojamo vaiko bendravimas su biologiniais tėvais, kontaktas su vaiko giminaičiais – tai skausmingiausias klausimas ne tik globojamiems vaikams, bet ir globos įstaigų darbuotojams, tiesiogiai dirbantiems su globojamais vaikais, globėjams bei šeimynų tėvams. Pasak Pileckaitės – Markovienės, Lazdausko, (2007), vaiko gimtosios šeimos nepriėmimas, pavydas ir baimė, kad vaiko tėvai gali jį atimti, yra įprasti išgyvenimai. Jeigu vaikas yra paimtas iš gimtosios šeimos laikinai, kontaktai su šeimos nariais yra tiesiog būtini. Daugelis vaikų nori žinoti ir turi tam teisę, kas vyksta su jų tėvais, ar jie gyvi. Jeigu vaikas nemato savo tikrųjų tėvų ir nieko apie juos nežino, jis pradeda galvoti, kad nieko jiems nereiškia.

Apie biologinių tėvų svarbą ir apie globojamų vaikų bendravimą su savo tėvais yra akcentuojama Einorienės (2005) atliktame tyrime. Autorė pateikdama savo tyrimo duomenis akcentavo, kad vaikai nori tėvų artumo, laukia kad ir trumpų, fragmentiškų susitikimų su tėvais. Vaikai dažnai prašosi namo. Išleisti ilgai šeimoje neužsibūna, tačiau, kurį laiką pabuvę institucijoje – vėl veržiasi namo, nes pasiilgsta tėvų. Atsiskleidžia didelis noras priklausyti tėvams. Yra pastebima, kad vaikams jų biologinė šeima sukelia šviesius jausmus, vaikų nuotaika

po tėvų apsilankymo dažniausiai būna pakili. Tačiau ne visada vaikai, susitikę su savo biologiniais tėvais, jaučiasi laimingi ir patenkinti. Kartais jaučiamas nusivylimas, pyktis.

Dažnas globojamas vaikas jaučia poreikį susitikti su biologine šeima. Vaikams yra būtinas bendravimas su jų biologiniais tėvais, dėl ko stiprėja ryšys tarp vaiko ir jo tėvų. Netekusiems tėvų globos vaikams būtina išsaugoti biologinę šeimą arba ryšius su ja, siekiant gerinti vaikų socialinę integraciją (Einorienė, 2005). Tačiau svarbu, kad globos įstaigų darbuotoja ar globėjai žinotų, kokius jausmus gali išgyventi vaikai po šių susitikimų su savo biologiniais tėvais. Toks žinojimas padeda geriau suprasti vaiką, jį paguosti ir neišsigąsti jo reakcijų po susitikimų su tėvais bei plėtoti vaikų ir tėvų bendravimą.

Taigi, vaikams paimtiems iš biologinių šeimų ir patekusiems į globos įstaigą, šeimyną ar globėjų šeimą, bendravimas su tikraisiais tėvais išlieka svarbus ir būtinas. Vaikas turi teisę žinoti, kaip gyvena, kaip sekasi jo biologiniams tėvams, juolab, kad vaikai ir patys dažnai išreiškia savo norą bendrauti su biologine šeima. Globos institucijų darbuotojai, šeimynų tėvai ar globėjai, kurie vaikus globoja šeimose, susidūrę su įvairiais vaikų išgyvenimais po susitikimų su tikraisiais tėvais, turėtų neišsigąsti, bet vaikus palaikyti, padrąsinti ar kartu pasidžiaugti.

1.2.3. Socialinių pedagogų, darbuotojų vaidmuo, plėtojant globojamų vaikų bendravimą su biologiniais tėvais

Socialiniai žmonių tarpusavio santykiai – tai visuomenės vystymosi, augimo ir raidos indikatorius (Raslavičienė, 2001). Socialiniai tarpusavio santykiai, kurie yra formuojami pozityviai ar negatyviai – yra pagrindinis žmogaus teigiamų arba neigiamų emocijų šaltinis. Mūsų šalyje aktuali ir skausminga paliktų bei apleistų vaikų problema, kurių pirminiai, vaikų – tėvų - socialiniai ryšiai yra pažeisti. Tikėtina, kad didelėje socialinės globos įstaigoje nėra lengva sudaryti reikalingas sąlygas, kad šis pirminis pažeistas socialinis ryšys būtų atkurtas.

Į šią svarbią Lietuvai paliktų ir apleistų vaikų globos problemą galima pažvelgti remiantis socialinės atsakomybės globos įstaigose pasiskirstymu. Jucevičienės (2009) teigimu, svarbu atkreipti dėmesį į organizacijoje formuojamas vertybes: socialinę atsakomybę, socialinį jautrumą. Iš to išplaukia, kad sprendimai organizacijoje turi būti priimami atsižvelgiant ne tik į ekonominius rodiklius, bet ir į socialinius vertinimus. Taipogi, socialiai jautri organizacija ne tik paklūsta įstatymams, reaguoja į visuomenėje kylančias problemas, bet aktyviai ieško socialinių problemų sprendimo būdų. Atsižvelgiant į atskleistas autorės mintis apie socialiai jautrią organizaciją, galima teigti, kad toks elgesys organizacijoje atspindi ne ką kita, o tikrąją atsakomybės prasmę. Pastaroji glaudžiai siejasi su organizacijos narių etinėmis nuostatomis bei pripažįstamomis ir puoselėjamomis vertybėmis.

Kalbant apie vaiko santykius su biologine šeima šiandien bei šių santykių puoselėjimu ateityje, neišvengiamai kyla būtinybė padėti ne tik vaikams, bet ir jų šeimoms. Specialistai, galintys padėti tėvų globos netekusiems vaikams bei jų biologiniams tėvams – pirmiausiai, tai globos įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai bei socialiniai darbuotojai.

Pasak Vaitkevičiaus (1995), socialinis pedagogas – tai specialistas, kurio objektas – pedagogiškai, socialiai apleistas, asocialus, nepilnametis vaikas. Šis specialistas dirbdamas su apleistu vaiku neišvengiamai susiduria su pastarojo šeima, kurioje jis augo. Socialinis pedagogas, dirbdamas su tokiu vaiku ir jo šeima, turi žinoti šeimos funkcijas, susipažinti su globotinio šeima, jos padėtimi visuomenėje, vidiniu šeimos gyvenimu.

Pasak Radzevičienės (cit. Rimkevičienė, 2007), skirtingose vaikų globos ir ugdymo įstaigose, socialinio pedagogo darbas turi savitų ypatumų. Paminėtus ypatumus lemia globos namuose augančių vaikų amžius, raidos pobūdis, jos korekcinės galimybės. Taipogi, su šiomis darbo ypatybėmis yra susijęs socialinės aplinkos, kurioje vaikas augo iki patekdamas į įstaigą, poveikis. Taip pat, socialinį pedagogą galima apibrėžti kaip asmenį, kuris diagnozuoja socialines problemas ugdymo įstaigose, teikia informaciją bei koordinuoja problemų sprendimus (Braslauskienė, Jonutytė, 2005). Iš to galima spręsti, kad socialinis pedagogas, dirbdamas globos įstaigose atlieka įvairius vaidmenis, kurie yra neatsiejami nuo individualių globotinių ir jų šeimų situacijų bei susidariusių problemų.

Sprendžiant globojamų vaikų problemą, labai svarbi ir socialinio darbuotojo profesinė veikla globos įstaigoje. Socialinio darbuotojo kvalifikaciniuose reikalavimuose (2006) akcentuojama, jog socialinis darbuotojas turi padėti gerinti ryšius tarp žmonių ir jų aplinkos, siekti sustiprinti asmenų ir jų bendruomenės prisitaikymo prie aplinkos galimybes. Per tai žmonėms padedama integruotis visuomenėje. Tai atskleidžia, kad socialinis darbas skatina socialinius pokyčius visuomenėje bei suteikia galimybę, kad patys žmonės ar bendruomenės dalyvautų sprendžiant jų problemas. Socialinis darbuotojas su vaiku ir jo šeima turi dirbti tiesioginį socialinį darbą, organizuodamas socialinių paslaugų teikimą, vykdydamas prevencinę socialinę veiklą ir bendrai veiklai telkdamas kitus specialistus.

Pasak Sivec (2005), galima išskirti tokius globos įstaigose dirbančių socialinių pedagogų bei socialinių darbuotojų ryšių su šeima veiklos edukacinius aspektus: teikti informaciją tėvams, jais rūpimais klausimais apie vaikus; organizuoti tėvų bendravimą su vaikais, kai tai nekelia grėsmės nepilnamečiams (išleisti vaiką pasivaikščioti su tėvais, leisti tėvams lankyti vaiką globos įstaigoje, organizuoti atvirų durų dienas); vykdyti tėvų edukacinį švietimą (telefoniniais pokalbiais, brošiūromis, paskaitomis, seminarais, individualiais pokalbiais); kaupti žinias apie vaikų tėvus, brolius, seseris; įsivertinti pokyčius, kurie vyksta globojamo vaiko tėvų gyvenime.

Iš to galima spręsti, jog socialinių pedagogų, o taip pat ir socialinių darbuotojų akiratyje turėtų būti ne tik globojamas vaikas, bet ir jo tėvai. Nes tik organizuojant ir vykdant pedagoginį bei socialinį darbą su vaiku ir su jo tėvais, atsiranda daugiau galimybių, kad vaikas sugrįžtų į biologinę šeimą. Tokias išvalgas pagrindžia ir Sutton (1999) mintys, jog kontaktas su vaiko šeima – tai raktas iš globos įstaigos į namus.

Vaitkevičiaus, Šlapkauskaitės, Daulenskienės (2002) atlikto tyrimo „Specialiųjų globos namų auklėtinių žalingi įpročiai“ pateiktų išvadų duomenimis, vaikai ir ypač vyresnio amžiaus, globos įstaigose turėtų būti ugdomi mažose grupėse. Taipogi, lygiagrečiai turėtų būti vykdomas socialinis darbas su globojamų vaikų tėvais. Šį darbą turėtų vykdyti socialiniai pedagogai, psichologai, atitinkančios socialinės tarnybos bei struktūros. Šio aptarto tyrimo rezultatai atskleidžia darbo su vaikų biologiniais tėvais svarbą ir naudą vaiką ugdant ir ruošiant tolimesniems gyvenimo etapams, kurių vienas gali būti vaiko grąžinimas į biologinę šeimą.

Radzevičienė (cit. Rimkevičienė, 2007) mano, jog viena iš socialinių pedagogų užduočių – tai harmonizuoti vaiko adaptacinį periodą, pamažu lavinti įgūdžius ir mokėjimus, plečiant bei keičiant jo socialinę patirtį. Ne ką mažiau svarbu suprasti tėvų ir ypač motinos reikšmę vaiko raidoje. Dėl to, socialinis pedagogas turėtų užmegzti kuo glaudesnius ryšius su globojamo vaiko biologiniais tėvais. Taip pat, svarbu skatinti tėvus susigrąžinti vaikus bei juos lankyti, keisti gyvenimo būdą, pasitikėjimą savimi. Dar viena svarbi užduotis socialiniam pedagogui ar darbuotojui, dirbančiam globos įstaigoje, tai padėti tėvams įveikti krizinę situaciją, dėl kurios vaikas ir pateko į globos įstaigą. Remiantis šios autorės akcentuojamomis užduotimis socialiniams pedagogams ar darbuotojams, galima teigti, kad pastarieji atlieka svarbų tarpininkavimo vaidmenį.

Išanalizavus Einorienės (2005) atlikto tyrimo „Vaikų, gyvenančių globos institucijose ir globėjų šeimose, bendravimas su biologiniais tėvais“ pateiktus duomenis, buvo pastebėta, jog darbas su globojamų vaikų tėvais arba visai nevyksta, arba šiam darbui skiriama mažai laiko ir dėmesio ir darbas vyksta atmetinai. Pasak autorės, darbo su biologinėmis šeimose nebuvimą arba darbą atliekamą atmetinai, lemia lėšų trūkumas, darbuotojų nesuinteresuotumas bei kvalifikacinis nepasirengimas, įstaigos vadovo požiūris į darbo su globojamų vaikų biologiniais tėvais svarbą. Iš to galima spręsti, kad tuo metu socialiniams darbuotojams, pedagogams ar kitiems įstaigų darbuotojams, dirbusiems tiesioginį darbą su globojamais vaikas, trūko profesinių žinių, kaip dirbti su biologiniais tėvais. Taipogi, pastarieji buvo mažai suinteresuoti, kad tėvai gali pakeisti savo gyvenimą, kas lemtų vaikų sugrąžinimą į biologinę šeimą.

Sivec (2005) atlikto tyrimo „Vaikų globos institucijų auklėtojų pedagoginės funkcijos“ duomenys atskleidžia, kad aktyviausias ir labiausiai socialinių pedagogų vertinamas (93%) darbas

vyksta individualaus darbo su ugdytiniu ir ugdytinių grupe srityje. Tuo tarpu, mažiausias (34%) veiklos procentas yra edukacinio tėvų švietimo srityje, nors šią sritį specialistai vertina kaip svarbią (64%). Taip pat, tyrime buvo atskleista, jog socialiniai pedagogai jaučia poreikį aktyviau bendradarbiauti, dalintis patirtimi su kitomis įstaigomis (bent Lietuvos mastu) apie pagalbą asocialioms šeimoms, kai siekiama vaiką gražinti į sunkumus įveikusių biologinę šeimą. Iš to galima spręsti, kad silpniausia tyrime dalyvavusių socialinių pedagogų atskleista veiklos sritis – tai darbas su ugdytinių tėvais.

Tuo tarpu Rimkevičienės (2007) atlikto mokslinio tyrimo „Socialinių pedagogų veiklos specifika vaikų globos namuose“ duomenys tik dar kartą įrodo, kad socialiniai pedagogai, dirbantys vaikų globos namuose, ne visapusiškai realizuoja kelias svarbias savo veiklos sritis. Tarp šių sričių yra ir darbas su biologinėmis globojamų vaikų šeimomis. Tyrime atsiskleidė, kad socialiniai pedagogai žino ir sutinka, kad ši darbo sritis yra svarbi, tačiau tam skiria ne pakankamai dėmesio ir laiko. Iš to galima spręsti, jog darbas su socialinės globos įstaigose gyvenančių vaikų tėvais yra nepakankamas. Šiai darbo sričiai skiriamas dėmesys ir laikas neatitinka problemos svarbumo ir sudėtingumo.

Apibendrinant galima teigti, kad ne tik vaikai, gyvenantys globos įstaigose, turi gauti kompleksinę socialinę pagalbą. Ne ką mažiau svarbu pastebėti ir tėvus, kurie nesugeba išspręsti kilusių šeimos krizių ir dėl to netenka teisės patys globoti savo vaikus. Pirmieji specialistai, kurie gali suteikti pagalbą tiek globojamiems vaikams, tiek jų biologiniams tėvams – tai socialiniai pedagogai ir socialiniai darbuotojai. Kaip ankščiau atliktų tyrimų duomenys atskleidė, socialiniai pedagogai bei socialiniai darbuotojai skiria ne pakankamai dėmesio ir laiko darbui su vaikų biologiniais tėvais. Vis dėlto, šie specialistai, siekdami, kad vaikų bendravimas su tėvais būtų plėtojamas, dėl ko nepilnamečiai turėtų didesnę galimybę grįžti į problemas išsprendusių tėvų namus, turėtų atlikti tokius vaidmenis: informacijos apie biologinius tėvus rinkėjai, tarpininkai, skatintojai, palaikytojai, patarėjai, skirtingų specialistų, galinčių padėti šeimai sutelkėjai.

2 skyrius. VAIKŲ, LAIKINAI GYVENANČIŲ GLOBOS ĮSTAIGOSE, BENDRAVIMO SU BIOLOGINIAIS TĖVAIS PLĖTOJIMO YPATYBIŲ EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimo procesas. Tyrimas buvo pradėtas 2013 metų gruodžio mėnesį ir baigtas 2014 metų balandžio mėnesį. Tyrimas vyko trim etapais. Pirmiausiai buvo atlikta mokslinės literatūros analizė. Po šios analizės buvo suformuluoti pusiau struktūruoto interviu klausimai vaikams ir biologiniams tėvams. Atliktas kokybinis tyrimas su laikinai globos įstaigose gyvenančiais paaugliais (vyresniais nei 10 metų) bei juos lankančiomis biologinėmis mamomis. Remiantis gautais kokybinio tyrimo duomenimis – respondentų teiginiais, buvo sudaryta anketa, kuri buvo skirta socialiniams pedagogams/darbuotojams, dirbantiems specifinėse globos įstaigose, kuriose globojami vaikai, kai jiems skirta tik laikinoji globa.

Kokybinio tyrimo metodas. Norint atskleisti vaikų, laikinai gyvenančių globos įstaigose, bendravimo su biologiniais tėvais ypatybes, dinamiką bei plėtojimo galimybes, buvo pasirinktas pagrindinis kokybinio tyrimo duomenų rinkimo būdas – interviu. Kaip teigia Tidikis (2003), kokybiniuose tyrimuose svarbus individo unikalumas, jo savitas suvokimas apie socialinę tikrovę, kurią atspindi per savo žinias ir patirtį. Kokybinio tyrimo privalumas, kad tai yra sistemingas, nenutrūkstantis atvejo ar individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimas natūralioje aplinkoje. Tokiu tyrimu siekiama suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretaciją, holistinį jų paaiškinimą (Kardelis, 2002). Šiame darbe pasirinktas kokybinis tyrimas, nes jis leidžia atskleisti respondentų nuomones, požiūrius analizuojama tema, kurie susidaro iš realios tyrimo dalyvių patirties, laikinai gyvenant globos įstaigoje bei bendraujant su savo vaikais, kurie yra laikinai paimti iš biologinių tėvų namų. Tuo tarpu, interviu, tai viena iš svarbiausių duomenų rinkimo priemonių kokybiniame tyrime. Kardelio teigimu, tai efektyvi priemonė pažinti žmogų, apibrėžti situaciją, modeliuoti realius įvykius bei suteikia platesnes galimybes nuodugniau pažinti respondentą. Tyrime naudotas pusiau struktūruotas, kryptingas interviu, kuris yra priimtinausias atliekant kokybinius tyrimus (Luobikienė, 2000; Rupšienė, 2007). Atliekant pusiau struktūruotą interviu, tyrėjas iš anksto numato, kokia seka ir kokių klausimų bus klausiama. Nepaisant to, interviu išlieka situacinis bei būdingas pokalbiui (Butkevičienė, 2010). Kokybinio tyrimo – interviu duomenys apdoroti, taikant turinio (Content) analizę. Kontentinės analizės vienetas, mažiausias teksto komponentas. Natūraliai išsiskiriančių teksto komponentų nėra, todėl apibūdinami kiekvieno konkretaus duomenų masyvo analizės vienetai. Teksto struktūros lygmeniu šie vienetai – tai žodžiai bei sakiniai (Bitinas, 2006). Duomenys, kurie buvo gauti interviu metu, buvo transkribuojami, koduojami į prasminius vienetus, buvo išvestos

kategorijos, subkategorijos ir temos. Aprašant kokybinio tyrimo duomenis, respondentų teiginiai pateikiami autentiška kalba.

Kiekybinio tyrimo metodas. Taip pat buvo naudojamas kiekybinio tyrimo instrumentas – anketa. Anketa buvo siekiama atskleisti socialinių pedagogų/socialinių darbuotojų, dirbančių su vaikais, laikinai apgyvendintais globos įstaigose bei jų biologinėmis šeimomis, matymą, kaip dažnai vyksta vaikų ir tėvų susitikimai, kur dažniausiai susitinkama, kokia veikla užsiimama susitikimų metu, su koku tėvų požiūriu susiduria ar tėvai yra skatinami dažniau lankyti vaikus ir kokiomis priemonėmis to siekiama.

Edukologinio tyrimo metodologija nesupriešina *kiekybinio* ir *kokybinio* tyrimo. Priešingai, ji įtvirtina idėją, kad abu mokslinio pažinimo būdai vienas kitą papildo. Atliekant tyrimą tema, „Vaikų, kuriems skirta laikinoji globa, bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimas“, gauti kokybinio tyrimo duomenys padiktavo anketų, skirtų socialiniams pedagogams/darbuotojams, formuluotę. Šiuo atveju, kiekybinis tyrimas buvo kokybinio tyrimo tąsa.

2.2. Tyrimo dalyviai

Kiekybinio tyrimo dalyvių atranka. Kiekybiniame tyrime sutiko dalyvauti 59 respondentai: socialiniai pedagogai/darbuotojai, dirbantys vaikų globos įstaigose, kuriose globojami tik tie vaikai, kuriems skirta laikinoji globa. Respondentai buvo atrinkti tikimybinės tikslinės atrankos būdu. Tyrimo dalyvių paieška vyko internetiniu būdu: <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsaugos-istaigos/vaiku-globos-istaigos/vaiku-globos-namai.html>. Šiame tinklalapyje buvo rastas Lietuvos Respublikoje esančių vaikų globos įstaigų sąrašas. Iš jo buvo pasirinktos specifinės įstaigos, kuriose vaikai globojami tik laikinai bei dirbama su šių vaikų biologinėmis šeimomis. Atsirinktos šios įstaigos, nes laikinos globos namuose gyvenantys vaikai turi galimybę grįžti į biologinių tėvų šeimas, dėl to specialistams turi būti svarbu plėtoti šių vaikų ir tėvų bendravimą. Su kiekvienos įstaigos vadovais ar vyriausiais socialiniais pedagogais/darbuotojais buvo susisiekiama asmeniškai ir gauta informacija, kad tokių įstaigų Lietuvos miestuose bei rajonuose yra 14, o jose dirbančių socialinių pedagogų/darbuotojų 98. Apklausoje raštu dalyvavo 59 socialiniai pedagogai/darbuotojai, užpildę anketą internetu pagl pateiktą nuorodą: <http://apklausa.lt/f/anketa-skirta-socialiniams-pedagogams-socialiniams-darbuotojams-dirbantiems-befzy17.fullpage>. Atliekant anketinę apklausą buvo pastebėti tokie tyrimo ribotumai: dalis laikinos globos įstaigų vadovų prašymą paraginti darbuotojus užpildyti atsiųstas anketas, priėmė ne geranoriškai, teikdami, kad tam „neturi laiko“, kad panašių anketų

„gauna kiekvieną dieną ir ne po vieną“, kad kiti studentai, norintys gauti atsakymus į anketoje pateiktus klausimus „dar ir kaip pasistengia atsilyginti“.

Kokybinio tyrimo dalyvių atranka. Kokybinis tyrimas, naudojant pusiau struktūruoto interviu instrumentą, buvo atliktas Kaune, Vaikų gerovės centre „Pastogė“ bei Klaipėdos miesto šeimos ir vaiko gerovės centre. Tyrime dalyvavo 5 vaikai, laikinai globojami įstaigose bei 4 juos lankančios mamos. Respondentai buvo pasirinkti patogiosios atrankos būdu. Kokybiniame tyrime dalyvavusių respondentų demografiniai duomenys pateikti 1 ir 2 lentelėse.

1 lentelė

Vaikai

Respondentai	Lytis	Amžius	Globos rūšis	Globojamas įstaigoje
1 vaikas	mergaitė	11 metų	laikina globa	3 mėnesius
2 vaikas	mergaitė	11 metų	laikina globa	2 mėnesius
3 vaikas	mėnuikas	11 metų	laikina globa	2 mėnesius
4 vaikas	mergaitė	12 metų	laikina globa	1 mėnesius
5 vaikas	mėnuikas	11 metų	laikina globa	1 mėnesius

2 lentelė

Tėvai

Respondentai	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Šeimyninė Padėtis	Vaikų skaičius šeimoje	Vaikų skaičius globos įstaigoje	Globos rūšis	Vaikai globojami įstaigoje
1 mama	moteris	39 metai	9 klasės	išsiskyrusi	4	2	Laikina	3 mėnesius
2 mama	moteris	37 metai	9 klasės	išsiskyrusi	5	2	Laikina	1 mėnesį
3 mama	moteris	30 metai	spec. vidurinis	išštekėjusi	2	2	Laikina	1 mėnesį
4 mama	moteris	55 metai	Vidurinis	našlė	5	1	Laikina	1 mėnesį

Lentelėse pateikti duomenys atskleidžia, kad tyrime dalyvavo 3 mergaitės ir 2 berniukai, kurių amžius svyruoja nuo 11 iki 12 metų. Buvo siekiama apklausti vaikus, kurių amžius yra ne mažesnis kaip 11 metų, kadangi jie geba suvokti užduotus klausimus bei į juos atsakyti. Visiems apklaustiems vaikams tuo metu buvo skirta laikinoji globa, o globos įstaigoje jie gyveno nuo 1 iki 3 mėnesių. Kadangi, tyrimas yra skirtas atskleiti, ar vyksta, kaip vyksta vaikų, gyvenančių globos įstaigose ir jų biologinių tėvų susitikimai, bendravimas ir kaip prisideda įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai prie šio bendravimo plėtojimo, buvo pasirinkta apklausti vaikus, kuriems yra skirta laikinoji globa.

Mamos, dalyvavusios tyrime yra nuo 30 iki 55 metų amžiaus. Dvi iš jų yra išsituokusios, viena našlė ir tik viena mama vaikus augina kartu su vyru, tačiau jis šiuo metu yra gydomas Kauno klinikose po sunkios stuburo traumos. Dvi mamos augina 5 vaikus, viena augina 4 vaikus bei viena augina 2 vaikus. Vaikų, kurie yra laikinai globojami globo įstaigose, skaičius svyruoja

nuo 1 iki 2. Vienos mamos vaikai gyvena globos įstaigose 1 mėnesį, tuo tarpu, likusių – po 3 mėnesius.

2.3. Vaikų, laikinai gyvenančių globos įstaigose, bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimo kokybinio tyrimo rezultatai

Aiškinantis, kaip bendrauja laikinai globos įstaigoje apgyvendinti vaikai ir juos lankantys biologiniai tėvai, naudinga sužinoti, kokios šeimoje vyravo problemos, jog vaikai buvo paimti iš namų. Kiekvienam suprantama, kad vaikas nori, o ir turi teisę augti savo biologinių tėvų namuose. Tačiau atsitinka taip, kad vaikai iš biologinės šeimos yra paiimami ir laikinai apgyvendinami globos įstaigoje. Tuo metu tėvai turi išspręsti kilusias problemas, dėl kurių vaikai buvo paiimti. Atskyrimo nuo tėvų priežastys, kurias įvardino tyrime dalyvavę vaikai, yra pateiktos 3 lentelėje.

3 lentelė

Vaikų paėmimo iš biologinės šeimos priežastys (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginys
Vaiko paėmimo priežastys	Tėvų girtavimas	1. „<...> gėrė ji<...>“; 2. „Nu, anksčiau, būdavo biški, kad ji čia alkoholį gerdavo su draugais<...>“; 3. „<...>, gėrė.“
	Vaikų nepriežiūra	1. „<...>mane policija rado prie „AKROPOLIO“ naktį ir čia atvežė“.
	Smurtas šeimoje	1. „<...>tetis skriaudė<...>“.

Analizuojant respondentų pasisakymus (žr. 3 lentelę), matyti, kad dažniausia šeimos problema, kurią įvardino apklausti mažamečiai, dėl ko jie buvo paimti iš biologinės šeimos ir apgyvendinami globos įstaigoje – tai tėvų girtavimas. Vaikai išskiria ir tokias priežastis, kaip negrįžimą naktį namo ir šlaistymasi gatvėmis, ką galima įvardinti kaip tėvų nesidomėjimą vaiku, vaiko nepriežiūrą. Ne ką mažiau svarbi priežastis, dėl kurios vaikas paimamas iš šeimos, tai smurtas, nukreiptas į mažametį. Šie tyrimo duomenys tik dar kartą įrodo, kad vaikai iš tėvų namų yra paimami dėl svarių priežasčių, kai vaikui gresia pavojus jo gerovei, sveikatai ar net gyvybei. Respondentų pasisakymai patvirtina Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2013 metų ataskaitoje pateiktus duomenis, jog dažniausiai vaikai laikinai ar visam laikui netenka tėvų globos dėl tėvų ar turimo vieno iš tėvų nesirūpinimo, nesidomėjimo vaiku, jo nepriežiūros, netinkamo auklėjimo, fizinio ar psichinio smurto naudojimo (2013 metais buvo 70 % tokių atvejų) (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2013 metų ataskaita).

Išanalizavus mamų pasisakymus, kas lėmė, kad vaikai pateko į globos įstaigas, buvo išskirtos 2 kategorijos ir 3 subkategorijos, kurios pateikiamos 4 lentelėje.

Vaikų paėmimo iš biologinės šeimos priežastys (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Šeima įtraukta į socialinės rizikos šeimų sąrašą iki paimant vaikus	Socialinių darbuotojų lankymasis šeimos namuose	1. Nes mus lankė ir socialinė iš ten<...>“; 2. Atvažiudavo į namus jinai (socialinė darbuotoja). Žiūrėdavo, kaip gyvenam. Pirmus kartus būdavo, kad nemalonu, jog lenda, pradeda klausinėti nesamonių. Ai, tai va, ar išgėręs ar neišgėręs, tai ten kokių dar žinių prisiklauso. Ten mano mama ten tokia (pasukioja pirštą prie smilkinio), trenkta. Tai iš musės padaro dramblių. Tai (socialinei darbuotojai) pripasakoja, ta tuoj ir tiki. Tuoj, greitai susirašo informacijos. Tai paskui, sakau, tokį burbulą išpučia. <...>. Bet jau dėmesio nebekreipi“.
Vaikų paėmimo priežastys	Tėvų girtavimas	1., Va, problema yra alkoholis pas mane“;2.“<...>aš kai gėriau<...>“;3., <...>užgėriau<...>“;4., <...>alkoholio<...>“;5.“<...> išgėręs<...>“;6.“Nu turėjau ten problemų dėl alkoholio“;7., <...>jisai gėrė“.
	Tėvų nesugebėjimas kontroliuoti vaikų	1., Išleidau gražiai, sekmadienį aš dar vijausi juos, įsivaizduoji, jis išmesk man sako kuprinę per langą aš vis tiek nemiegosiu namuose“;2.“Jisai turi draugą, su kuriuo, tuo draugu pasiskambina, prisidaro nesamonių per tą savo draugą.<...>“; 3.,Nes su juo, sako, kai susitinkam, tai tuoj pat parukyt, kur nors važiuot, ką nors veikt“; 4., Tikrai, jisai vaikų namuose, tas jo draugas, nu, o mano vaikas čia. Nu kas čia gero. Tik per jį. Tai vat, pasiskambina ir kartu.<...>“;5.“Kiek aš jam sakydavau, sakau, Ailandai, ar tu supranti, kad vaikam galima vaikščioti iki tam tikro laiko. <...>Tai jį su draugu rado puse dviejų nakties“;6., Tai ką tu, tiesiai šviesiai, paėmiau, nuėjau pas inspektore.<...>Ne, aš paprasčiausiai nuėjau pas inspektore. Taii, aš pati, pavyzdžiui nuėjau ir pasakiau, kad darykit kažką tai, nes <...>vaikam matai galima neiti į mokyklą, negrįžti namo“;7., <...>, jis išeidavo, bet aš buvau pasakiusi, kad tu turi žinoti, kada turi grįžti. Jis su tais grįžimais nelabai klausydavo“;8., <...>vaikai neklauso ten... Žinokit, sakau, jeigu jūs mane neklausysit arba neklausot, nenorit klausyti, man atrodo, kad jūs greitai laiku atsidursit „Pastogėj“ sakau.<...>,aš ne tai, kad eikit, eikit į „Pastogę“, <...>. Aš kažkaip taip ne kad norėjau kad jie čia atsidurtų, bet taip ir gavosi kažkaip taip. Taip ir išsišnekejau. Jūs gal manęs neklausot, aš gal nemoku jūsų auklėti per daug, sakau. Aš nežinau, jūs visai neklausot. Jumis tenais tikrai išauklės, sakau“.

Apklaustų mamų, kurios lanko globos įstaigose laikinai globojamus biologinius vaikus, pasisakymus apie vaikų paėmimo iš namų priežastis galima suskirstyti į tokias kategorijas: **šeimos įtraukimas į socialinės rizikos šeimų apskaitą iki paimant vaikus** bei **vaikų paėmimo priežastys**. Respondenčių pasisakymai atskleidžia, kad šeima, dar iki vaikams patenkant į globos įstaigą, buvo lankoma socialinių darbuotojų, kurie stebėjo šeimą, domėjosi jos gyvenimu („Žiūrėdavo, kaip gyvenam.<...> ar išgėręs ar neišgėręs“). Iš to, kad šeimose lankydavosi socialiniai darbuotojai, galima spręsti, kad šeimos buvo įtrauktos į socialinės rizikos šeimų sąrašą ir jose dažniau ar rečiau lankėsi atitinkami darbuotojai. Tačiau iš tyrimo dalyvių kalbų, kurios atskleidžia, kad besilankančios socialinės darbuotojos daugiau klausinėdavo apie tėvų būklę („ar išgėręs ar neišgėręs“), galima spręsti, kad ši priežiūra buvo labiau formali, paremta kalbomis, kurios mamoms atrodė erzinančios, neįdomios, nereikalingos, o vėliau ir ignoruojamos („Pirmus kartus būdavo, kad nemalonu, jog lenda, pradeda klausinėti nesamonių. Ai, tai va, ar išgėręs ar neišgėręs, tai ten kokių<...>. Bet jau dėmesio nebekreipi“). Iš pateiktų respondentų pasakojimų galima pastebėti, kad tokį mamų elgesį, kaip manymą, kad socialiniai darbuotojai klausinėja nesamonių bei pastarųjų ignoravimą, lemia netinkamas pirminio kontakto su šeima užmezgimas bei tėvų nepasitikėjimas darbuotojais. Pasak Daniūnienės, Bukauskaitės (cit. Gustienė, 2012), specialistai, dirbantys su socialinės rizikos šeimomis, išskiria tokį darbo sunkumą, kaip dvigubo „mandato“ dilemą. Ši dilema – tai poreikis surinkti visą informaciją, apklausti kaimynus, kitus šeimos gyvenimą matančius asmenis, išsiaiškinti ar vaikai yra saugūs šeimoje bei vykdyti kontrolę. Dažniausiai tai supriešina su klientu, sukelia šeimos narių

nepasitikėjimą bei nenorą užmegzti tarpusavio ryšį („<...>tai ten kokių dar žinių prisiklauso. Tai (socialinei darbuotojai) pripasakoja, ta tuoj ir tiki. Tuoj, greitai susirašo informacijos. Tai paskui, sakau, tokį burbulą išpučia“).

Vaikų paėmimo priežasčių turinys atskleidžia šeimos problemas, dėl kurių respondentai laikinai neteko vaikų globos. Respondentai mini, kad viena didžiausių problemų šeimoje buvo jų ar partnerių girtavimas. Antroji išryškėjusi subkategorija, tai tėvų nesugebėjimas rūpintis bei kontroliuoti savo vaikų elgesio, bendravimo su draugais, kurie rodo netinkamą pavyzdį. Respondentai išsako, jog vaikai nereaguodavo į tėvų prašymą ar liepimą naktį grįžti į namus, nesišlaistyti gatvėmis su draugais, rodančiais blogą pavyzdį. Šiose mamų kalbose atsiskleidžia tėvų bejėgiškumo jausmas, kai vaikai nežinia kur bastosi, neatsakinėja į tėvų skambučius. Toks bejėgiškumo jausmas iššaukia tėvų grasinimus vaikams, kad jie bus apgyvendinti globos įstaigoje ir net kreipimasi į atitinkamas institucijas, kad vaikai būtų rasti ir apgyvendinti ten, kur saugu („Tai ką tu, tiesiai šviesiai, paėmiau, nuėjau pas inspektorę.<...>Ne, aš paprasčiausiai nuėjau pas inspektorę. Taiti, aš pati, pavyzdžiui nuėjau ir pasakiau, kad darykit kažką tai, nes <...>vaikam matai galima neiti į mokyklą, negrįžti namo“). Toks tėvų bejėgiškumas, grasinimai ir kreipimasis į inspektorius atskleidžia, kad socialinės rizikos šeimoms skiriamas nepakankamas specialistų dėmesys, sprendžiant kilusias problemas. Dėl šios priežasties tėvai specialistais nepasitiki, netiki, kad jie šeimai gali kuo nors padėti. Toks tėvų priešiškus specialistams gali tęstis ir vaikus apgyvendinus globos įstaigoje, kas turi neigiamos įtakos, kad tėvai noriai lankytų savo atžalas.

Aptarus vaikų paėmimo priežastis iš šeimos, kurias įvardino apklaustos šeimų mamos bei jų vaikai, svarbu atskleisti, ką išgyveno, kokia buvo reakcija vaikų ir jų tėvų, pėmus mažamečius iš namų ir apgyvendinus globos įstaigoje. Atlikus laikinai globos įstaigose globojamų vaikų bei jų biologinių tėvų reakcijų į atskyrimą turinio (content) analizes, išskirtos 2 kategorijos ir 6 subkategorijos iš vaikų teiginių (žr. 5 lentelę) bei 2 kategorijos ir 10 subkategorijų iš mamų teiginių (žr. 6 lentelę).

5 lentelė

Vaikų ir tėvų reakcijos į atsiskyrimą (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų išgyvenimai į atskyrimą nuo tėvų	Verkimas	1., „Aš, verkiu. Tada labai verkiu.<...>“; 2., „Gal verkiu.<...>“; 3., „<...>. Verkiu.<...>“.
	Noras grįžti namo	1., „<...>norėjau namo. Prašiau kad paleistų namo“; 2., „<...>. Norėjau mamos. Namu norėjau.<...>“.
	Pabėgimas iš įstaigos	1., „<...>tai aš pabėgau iš čia“; 2., „<...>bėgau namo, pas mamą.“
Tėvų reakcijos į paiimtus vaikus	Verkimas	1., „<...>. verkė ir mama tada“
	Prašymas palikti vaikus	1., „<...>, dar sakė palikt mus,<...>“
	Šokas	1., „Nu, mano mama <...> kaip šoke, kad aš čia.“.

Vaikų ir tėvų reakcijos į atsiskyrimą (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų reakcijos į atskyrimą nuo tėvų	Verkimas	<i>1., „Bet dar kai prisimenu, kaip jas, kai išvežė, kaip jos verkė“; 2., „<...> Dar tas jų verkimas, kai paėmė, <...>“.</i>
	Pabėgo iš globos įstaigos	<i>1., „<...> Jisai čia buvo, pradžioj pabėgęs“; 2., „Ir pabėgęs buvo <...>“.</i>
Mamų reakcijos į vaikų paėmimą	Verkimas	<i>1., „Nu ir viskas, labai verkiau, labai ant dūšios negerai.“; 2. „<...> pirmą savaitę tai iš vis, <...> verkiu.“.</i>
	Paėmė vaikus – „pailsėsiu“	<i>1., „Gal taip pradžioj aš taip nesusigaudžiau. Galvojau pailsėsiu <...>. Nes labai tas mano vaikas aštuonių metų hiperaktyvus. Galvoju, pailsėsiu biški.“.</i>
	Sutrikęs miegas, sveikata	<i>1., „Ir kai Ailando nebuvo, aš tris dienas nieko nevalgiau, nemiegojau. <...>“; 2., „<...> Paskui man pačiai su sveikata blogai pasidarė. <...>“; 3., „<...> Man taip su sveikata buvo biški negerei. Nervavausi, nervavausi.“.</i>
	Depresija - mintys apie savižudybę	<i>1., „Aišku, pirma buvo biški ir depresija, <...>“; 2., „Ankščiau tai iš vis, užsidarius buvau, kaip čia vapšče iš gyvenimo išeiti“; 3., „<...>, paskui biški taip labai stogelį rovė, rovė <...>.“.</i>
	„Numirė kažkas“	<i>1., „Bet paskui. Bet aš sakau, kai paėmė, sakau, kaip numirė mano namuose kažkas. Kažkas tai mirė. Jo, mirė kažkas.“.</i>
	Kilęs pyktis	<i>1., „<...> ir pykčio <...>“;</i>
	„Užgėriau“	<i>1., „<...> Paskui užgėriau <...>“.</i>
Tėvams vaikų paėmimas – „pamoka“/ „bausmė“	<i>1., „Galvoju, už ką, už ką čia mane baudžia Dievas?“; 2., „Nu man visa tai pamoka galbūt.“; 3. „Sakau, iš dalies gal ir gerai, kad gyvenime taip atsitiko – pamoka tai. Gal būtum iš vis nustumęs <...> gal turėjo taip būti“.</i>	

Atlikus tyrimą atsiskleidė, kad vaikų atskyrimas nuo tėvų – tai vienas skausmingiausių etapų vaiko bei jo tėvų gyvenime. Staiga vaiko gyvenimas neatpažįstamai pasikeičia. Pasikeičia ne tik vaiko gyvenimo kokybė, bet keičiasi ir socialiniai tinklai, kuriems priklausė mažametis iki atvykstant į globos įstaigą. Žalimienės (2007) teigimu, socialiniai ryšiai užima svarbią vietą žmogaus gyvenimo kokybės sampratoje. Todėl buvusių ryšių nutraukimas, atskyrimas nuo žmogaus, kai prie pastarojo vaikas buvo prisirišęs – tolygus skaudžiai netekčiai. Pasak Butvilo (2006) paauglys netektį dažniausiai išgyvena jausdamasis nuskriaustas, nesaugus ir vienišas, dažniau verkia slapta. Tyrime dalyvavę vaikai bei biologiniai tėvai akcentavo, kad mažamečiai, atskiriant juos nuo tėvų verkė, prašė neišvežti, o po apgyvendinimo įstaigoje, ryžosi iš ten pabėgti. Tokios atskleistos vaikų reakcijos įrodo, kad jie nenori nutraukti ryšių su tėvais, o pasitaikius progai, stengiasi grįžti į jiems artimas ir svarbias vietas. Taipogi, iš respondentų pasisakymų galima išvelgti, kad vaikų bei kalbintų jų mamų pasakojimai apie vaikų išgyvenimus, paimant mažamečius iš namų buvo labai skurdūs. Buvo įvardinta tik tai, kad vaikai verkė ir keletą kartų pabėgo iš globos įstaigos. Tokių pasakojimų skurdumą gali lemti tai, kad vaikams skaudu prisiminti bei kalbėti apie išsiskyrimą su tėvais. Tuo tarpu tėvai daugiau pasakojo apie save, kokius jausmus išgyveno jie patys, o ne apie vaikus. Toks tėvų elgesys atskleidžia, kad pastarieji labiau sureikšmina save, savo išgyvenimus, o vaikų jausmus tarsi nustumiami į antrą planą.

Tėvų reakcijos į vaikų apgyvendinimą globos įstaigoje, kurias atskleidė respondentai, buvo įvairios. Kai kurie tėvai į vaikų paėmimą reagavo kaip į poilsį, kai tam tikrą laiko tarpą

nereikės rūpintis atžalomis („Galvojau pailsėsiu<...>. Nes labai tas mano vaikas aštuonių metų hiperaktyvus. Galvoju, pailsėsiu biški“). Tokia tėvų reakcija atskleidžia, kad pastarieji tuo metu greičiausiai nesugebėjo adekvačiai įvertinti esamą situaciją, o tai galėjo įtakoti, kad tėvai paimant vaikus buvo neblaivūs („Gal taip pradžioj aš taip nesusigaudžiau“). Kitų respondentų pasakojimai atskleidžia tėvų skausmingą išgyvenimą, netekus teisės globoti savo vaiką. Respondentai vaikų paėmimą sulygina su mirtimi („Bet paskui. Bet aš sakau, kai paėmė, sakau, kaip numirė mano namuose kažkas. Kažkas tai mirė. Jo, mirė kažkas“). Taipogi, skausmingus išgyvenimus parodo fiziniai tėvų sutrikimai („nevalgiau, nemiegojau“; *su sveikata blogai pasidarė.*), tėvų pyktis, nukreiptas į įstaigos darbuotojus, retoriniai tėvų klausimai sau, ką jie padarė gyvenime blogo („Galvoju, už ką, už ką čia mane baudžia Dievas?“) bei pripažinimas ir įsitikinimas, kad vaikų paėmimas iš šeimos – tai gera pamoka, ar net bausmė tėvams („Nu man visa tai pamoka galbūt.“; *“Sakau, iš dalies gal ir gerai, kad gyvenime taip atsitiko – pamoka tai. Gal būtum iš vis nusmukęs<...>gal turėjo taip būti“.*“). Atlikus tyrimą ir išklausius mamų pasisakymus apie iš namų paimtus vaikus, atsiskleidė ir tokios tėvų reakcijos, kaip mintys apie savižudybę, vienišumo, bejėgiškumo, nežinojimo ką toliau daryti jausmas („Mano Kalėdos buvo labai baisios šiemet, nu, trylikų metų. Labai baisios baisios baisios. Tokios negeros. Labai labai Kūčios, čia tos Kūčios. Vaikų nebuvo, va vaikų nebuvo. Aš viena, tuščia, sveikatos nėra. Bet paskui nuėjau pas draugus. Sako, atiek bent pavalgyti. Tai šiaip ne taip nuėjau. Vis kad būti ne vienai. Nu kad ne viena, nes viena buvau. Kur čia, su katyte savo. Jo. Bett man liūdna buvo, labai negera“). Šios mamos papasakoti išgyvenimai atskleidžia, kad su tėvais, po vaikų paėmimo yra dirbama ne pakankamai ir ne tada, kad jiems reikalinga pagalba. Darbuotojai, dirbantys su šeimomis, kurių vaikai laikinai globjami globos įstaigose turėtų nuosekliai bendrauti, susitikti su šiais tėvais ir per tai pamatyti, išgirsti, kada jie jaučiasi blogai, kad jie yra pasimetę, jaučiasi bejėgiai. Kita vertus, ši citata parodo, kad tėvai nepakankamai įtraukiami į vaikų gyvenimą globos įstaigoje, nes per šventes galėtų būti suteikiama galimybė tėvams aplankyti vaikus, būti su jais kartu, kad nei vieni, nei kiti nesijaustų vieniši, palikti, o tėvai neieškotų draugijos sugerovų namuose („<...>Paskui užgėriau<...>“).

Apgyvendinus vaiką globos įstaigoje kyla klausimas, ar jį lanko tėvai bei kiti vaikui artimi žmonės. Vaiko lankymas globos įstaigoje, tai ne kas kitas, o siekis išlaikyti tarpasmeninius santykius, kurie trunka ilgesnį ar trumpesnį laiko tarpą. Norint išsiaiškinti, su kuo vaikai, laikinai gyvenantys globos įstaigoje palaiko artimus tarpasmeninius santykius, biologinių tėvų ir mažamečių buvo klausama, kas juos lanko, su kuo jie bendrauja įstaigoje ir už jos ribų. Respondentų teiginiai, susiję su tarpasmeniniais santykiais pateikti 7 bei 8 lentelėse.

Žmonės, kurie lanko vaikus, laikinai globojamus globos įstaigoje (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Šeimos nariai, kurie lanko vaikus	Mama	1., „Ma, mama ateina“; 2., „Nuu, buvo atvažiavusi mama. Buvo“; 3., „Mama ateina<...>“; 4., „Mama<...>“; 5., „Mano mama mane čia lanko<...>“.
	Močiutė	1., <...>. Dar močiutė buvo atėjusi kažkada“
	Brolis/sesuo	1., <...>. Ir savaitgalį brolis buvo atėjęs“.
Šeimos nariai, kurie niekada neaplanko vaikų	„Tėtis nelanko“	1., <...>. Tėtis nėra buvęs“; 2., „Aš su tėveliu... aš su tėvu nebendrauju“; 3., <...> nes tėtis, nuuu, jis ligoninėj ir neateina pas mane“; 4., <...>. Tėtis iš visa neaplanka“; 5., „Tėtis... Ne, tėtis nelanko, nes yra ligoninėje<...>“.

Žmonės, kurie lanko vaikus, laikinai globojamus globos įstaigoje (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Šeimos nariai, lankantys vaikus	„Aš“ – mama	1., „Nu tai kaip, aš, aš lankau.<...>“; 2. „<...>tai aš lankau“; 3., „Aš pagrinde ateinu, <...>“; 4., <...>aš lankiau“; 5., „Aš, <...>, aš lankau Ailandą“.
	Močiutė	1., <...>, motina mano“.
	Brolis/sesuo	1., „Ir broliai vyresni pradėjo lankyti dažniau.<...>“; 2., <...>, sesuo<...> atėjo.<...>“.
	Kiti giminės	1., <...>. Penktadienį teta su dėde buvo mergaičių“.
	Mamos sugyventinis	1., <...>, nu dar su sugyventiniu mes ateinam“;
Šeimos nariai, kurie vaikų nelanko	Tėtis nelanko	1., <...>. Tėvas neina“; 2., <...>, tėvas ligoninėj dabar, jis jau nelanko, <...>“.

Tiek apklaustų vaikų, tiek tyrime dalyvavusių mamų kalbose apie žmones, kurie lanko vaikus globos įstaigose, atsiskleidžia, kad mama, tai tas asmuo, kuris vaikus aplanko dažniausiai. Tačiau mama, tai ne vienintelis žmogus, kuris lankosi globos įstaigoje, domisi globojamu vaiku, su juo bendrauja. Apklausus vaikus ir jų biologinius tėvus paaiškėjo, kad mažamečius kartas nuo karto aplanko tėvų tėvai - dažniausiai močiutė. Pasak Uzdilos (1993), analizuojant tarpusavio ryšius, bendravimą su vaikui artimais žmonėmis negalima pamiršti ir svarbu paminėti dar vieną santykių atmainą – tai pačių vaikų (brolių, seserų) tarpusavio ryšius. Tyrime dalyvavę respondentai atskleidė, kad globos įstaigoje gyvena ne visi vaikai, bet tik jauniausi, nes pastarieji dar nėra pilnamečiai. Tuo tarpu broliai ar sesetys, kuriems jau yra sukakę aštuoniolika metų lanko globos įstaigoje globojamus jauniausius savo šeimos narius. Tyrime dalyvavę vaikai išskyrė šias tris, jiems svarbiausias ir jų nuomone, dažniausiai aplankančias žmonių grupes: mama, seneliai, broliai ar seserys. Tuo tarpu, kalbinti tėvai paminėjo, kad kartais vaikus aplanko artimi giminaičiai: dėdė, teta bei mamos sugyventinis, ateinantis kartu su vaikų gimdytoja.

Autoriai, kurie tyrinėja šeimą, bei vaikų ir tėvų tarpusavio santykius, mini, kad vaikui reikalinga ne tik mama, bet ir tėtis. Pasak Fürst (2000), ir berniukams, ir mergaitėms, kad jie turėtų galimybę perimti savo lyties vaidmenį, reikia abiejų lyčių pavyzdžių. Tačiau, tiek vaikų,

tiek mamų pasakojimuose atsiskleidė tokia kategorija, kaip *šėimos nariai, kurie vaikų nelanko*, kai pastarieji yra laikinai globojami globos įstaigoje. Tokie asmenys - tai vaikų biologiniai tėčiai. Iš tyrimo dalyvavusių vaikų pasakojimų galima spręsti, kad tėvai jų nelanko ne tik dabar, kai vaikas yra globojamas, bet jų tarpusavio santykiai jau buvo nutrūkę anksčiau. Tokį teiginį įrodo citata iš vaikų pasakojimo („*Aš su tėveliu... aš su tėvu nebendrauju*“). Kitos priežastys, dėl ko tėvas neaplanko vaikų, tai nelaimė įvykusi šeimoje, kai tėtis sunkiai susižeidė ir pateko į ligoninę („*Tėtis... Ne, tėtis nelanko, nes yra ligoninėje<...>*“; „*<...>, tėvas ligoninėj dabar, jis jau nelanko*). Du respondentai, dalyvavę tyrime pasakojo, kad tėtis yra sužeistas, guli ligoninėje. Tokie duomenys rodo, kad vaiko paėmimas į globos įstaigą galėjo būti susijęs ir su nelaimė, krizine situacija šeimoje, dėl tėvo ligos. Tačiau patys respondentai, kalbėdami apie buvusias problemas šeimoje, dėl ko vaikai pateko į globos įstaigą, nemini, kad tėčio nelaimė su tuo buvo susijusi. Ši šeimos nelaimė atsiskleidžia tik paklausus, kas vaiką lanko, su juo bendrauja, o kas ne. Kiti respondentai, kalbėdami apie tėtį, kuris neapsilanko įstaigoje, nenurodo nesilankymo priežasčių. Tiesiog įvardina, kad tėtis įstaigoje nebuvo apsilankęs nė karto („*<...>Tėtis nėra buvęs*“, „*<...>Tėtis iš visa neaplanka*“; „*<...>Tėvas neina*“). Taigi, interviu metu surinkti duomenys apie asmenis, kurie dažniausiai ir intencyviausiai lankosi globos įstaigoje, atskleidžia tiriamųjų santykių intencyvumą su jiems artimais žmonėmis. Paminėtas santykių intencyvumas parodo vaikų ryšių stiprumą su jo pirminio tinklo žmonėmis, nes vaikus dažniausiai lanko mama, broliai bei seserys, rečiau vaikai bendrauja su giminėmis. Pasak Einorienės (2005), vaikų santykių dažnumas su biologine šeima, jos nariais yra vertingas ir reikšmingas. Tuo tarpu, vaikų tėčiai, respondentų teigimu, įstaigoje dažniausiai nesilaiko ir su mažamečiu nebendrauja. Tai parodo tarpusavio santykių nebuvimą.

Vaikai, kurie laikinai ar visam laikui apgyvendinami globos įstaigoje, biologinėje šeimoje buvo patyrę nepriteklių, nesirūpinimą vaiku, matė tėvų girtavimą, patyrė fizinį, o neretai ir psichologinį, seksualinį smurtą. Tad kyla klausimas, ar vaikai nori matyti savo tėvus, ar nori su jais bendrauti? Interviu metu vaikų bei biologinių tėvų buvo klausama ar jiems tarpusavio bendravimas yra svarbus ir kaip jie supranta, kad vaikai ar tėvai nori šio bendravimo. Vaikų teiginiai apie bendravimo svarbą pateikti 9 lentelėje.

Vaikų ir tėvų tarpusavio bendravimo svarba (vaiko teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Bendravimo su tėvais svarba vaikui	Patinka bendrauti su mama	1., <...>. <i>Nuuu, turiu ką nuveikti ir todėl patinka</i> "; 2. <i>"Nu kaip, su mama man visalaik patinka būti. Su mama geriausia."</i> ; 3., <i>Tai geriausia, kai mama yra su mumis</i> "; 4., <i>Nu, man geriausia, kad mama būtų šalia ir viskas.</i> "; 5. <i>"Tai patinka."</i> ; 6., <i>Nu, aišku, patinka.</i> "; 7. <i>"Mhm. Patinka man su mama visada kalbėti."</i> ; 8. <i>"Patinka"</i> ; 9., <...>. <i>Man patinka, kai mama ateina.</i> "; 10., <i>Tai aišku, kad patinka.</i> "; 11., <...>. <i>Aš noriu bendrauti su ja</i> ."
	Laukia tėvų	1., <i>Aš jau jos laikiu ir stebiu per kamerą, kol ji ateis</i> "; 2., <...> <i>laukiu.</i> "; 3. <i>"Mhm, laikiu dabar."</i> ; 4. <i>"Tai jo, šiandien turiu susitikti. Laukiu."</i>
	Pabėga iš globos įstaigos kai ilgiau nemato mamos	1., <...>, <i>pabėgu.</i> "; 2., <i>Nu, nu aš pabėgu kartais iš čia. Nes, nu, nenoriu čia būti, nes kai neišleidžia pas mamą, ilgiau nematau jos. Tada ir pabėgu. <...>."</i>
	Pasiilgsta mamos	1., <...>, <i>vis tiek pasiilgstu.</i> "; 2., <...>, <i>pasiilgstu.</i> ."
	Saugumo jausmas, esant su mama	1., <...>. <i>Va, dar jaučiau pasidaro, kai mama ateina ir čia biški pabūna.</i> ;"
	Prašo ateiti	1., <i>Ir aš sakau, pavyzdžiui, kad ateik būtinai. <...>, ir pasakau, kad greičiau ateitų.</i> ."
Bendravimo su vaikais svarba mamai	Laukia susitikimų su vaikais	1., <i>Tai laukia</i> "; 2., <i>Nu jo, man atrodo, kad laukia</i> "; 3., <i>Jooo, laukia jinai</i> ."
	Mama patinka susitikti su vaikais	1., <i>Taip, patinka</i> "; 2., <i>Taii jei ateina, patinka gal</i> ;"
	Mama pasiilgsta vaikų	1., <i>Turbūt pasiilgsta, <...>."</i> ; 2. <i><...> pasiilgsta... nu gal</i> ."
	Mamai linksma pabūti su vaikais	1., <i>Nu, mano mamai būna smagu, kai mane pamato, nes jinai kai viena būna namuose <...>. Tai jai linksmiau būna. Ji pabūna su manim</i> ;"

Išanalizavus vaikų atsakymus, paaiškėjo, kad pastarieji nori bendrauti su biologine mama. Tyrime dalyvavę vaikai teigia, kad jiems patinka būti su mama, su ja bendrauti, ją matyti, jausti šalia savęs. Kai kurie vaikai įvardino, kad su mama patinka būti, nes tada vaikas turi ką veikti (*„Nuuu, turiu ką nuveikti ir todėl patinka“*). Tokia citata atskleidžia, kad vaikų bei tėvų susitikimai neapsiriboja vien pokalbiais, bet vyksta ir bendra veikla, kuri vaikui patinka. Tačiau nė vienas vaikas nepaminėjo, kad nori susitikti su tėčiu ir su juo pabendrauti. Tokius atsakymus galėjo lemti tai, kad vaikų ir tėčio santykiai yra nutrūkę jau iki vaiko patekimo į globos įstaigą. Vaikų noras susitikti su mama pasireiškia ir per vaikų elgesį, kai jie tėvų laukia ir nekantrauja, kada juos pamatys. Respondentai atskleidė, kad jie neretai stebi įstaigos aplinką per kameras, laukdami pasirodančios mamos. Vaikų atsakymuose atsiskleidė ir vaikų ilgesio jausmas, kai jie pasiilgsta savo tėvų. Dėl šio ilgesio vaikai rizikuoja būti nubausti už įstaigos taisyklių nesilaikymą, kad nors trumpai pabendrautų su mama ir nesulaukdami tėvų įstaigoje iš ten pabėga. Tiriamieji savo atsakymuose mini, kad mamos atėjimas jiems suteikia jaukumo jausmą (*„Va, dar jaučiau pasidaro, kai mama ateina ir čia biški pabūna“*). Ši citata parodo, kad vaikai globos įstaigoje jaučiasi nejaukiai, gal net nesaugiai, nes aplinka bei žmonės, su kuriais gyvena, yra menkai pažįstami. Almonaitienės (2003) teigimu, bendravimas mums reikalingas tam, kad patenkintume socialinius poreikius, iš kurių vienas – tai saugumo poreikis. Tad galima teigti, kad nors ir trumpas buvimas ir bendravimas su mama globos įstaigoje vaikui padeda pasijausti šiek tiek saugesniam ir lengviau išgyventi adaptaciją. Taipogi, analizuojant vaikų atsakymus

stebimas vaikų prašymas, skirtas tėvams, kad šie greičiau aplankytų vaikus („<...ir pasakau, kad greičiau ateitų“). Tai įrodo, kad vaikams susitikimai bei bendravimas su tėvais yra svarbūs ir reikšmingi.

Vaikų buvo klausama, kaip jie mano, ar tėvams susitikimai su jais yra svarbūs ir iš ko jie tai mato. Vaikai teigė, kad biologiniai tėvai laukia susitikimų su atžalomis. Vaikų atsakymai apie tėvų laukimą buvo tvirti bei paremti giliu savo įsitikinimu, kad tėvai turi laukti šių susitikimų („Nu jo, man atrodo, kad laukia“, „Jooo, laukia jinai“). Tokios citatos atskleidžia, kad vaikai tiki, jog ne tik jiems bet ir tėvams gera bendrauti tarpusavyje. Bet to, vaikai yra įsitikinę, kad tėvams buvimas su vaikais suteikia džiaugimą („Nu, mano mamai būna smagu <...>. Tai jai linksmiau būna“). Tyrimo dalyviai atskleidė, kad tėvams susitikti su vaikais patinka ir tokius savo teiginius pagrindė savo mąstymu, kad jei nepatiktų bendrauti su vaiku, įstaigoje tėvai nesilankytų („Tai jei ateina, patinka gal“). Vaikams buvo sunku įvardinti, ar tėvai jų pasiilgsta, todėl teiginiai apie pasiilgimą buvo neužtikrinti („Turbūt pasiilgsta“, „<...>pasiilgsta... nu gal“). Šiose citatose stebimi žodžiai *turbūt*, *gal*, kurie atskleidžia vaikų neįsitikinimą ar tėvai jų pasiilgsta. Tai galėjo nulemti, kad tėvai retai kalbama apie tai, jog pasiilgo vaikų. Dėl šios priežasties vaikai kalba remdamiesi savo noru, kad tėvai jų pasiilgtų.

10 lentelė

Vaikų ir tėvų tarpusavio bendravimo svarba (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Bendravimo su mama svarba vaikams	Vaikai laukia, nekantrauja susitikimų su mama	1., „O jau paskutinę dieną, kai dirbi, tai jau kada rytoj ateisi. Jau nebelieks kitokių klausimų. Gal jau eini pas tėtį, o tai jau gal iš tėčio“; 2. „Ir tu turi, neduok Dieve, pavėluosi, tuoj: mama, kur tu esi?“; 3., „Dažniausiai jo, Jonas visada išgirsta, jis išgirsta skambutį ir lekia jau į apačią. Aida irgi, jau būna, <...>, kad išgirsta ir jau iš karto bėga.“; 4., „Jie nekantriai laukia, o aš važiuoju“; 5. „Laukia ten jie, o Jėzus Marija. Kada ateisi, kada ateisi. Aš jau važiuoju, o jie vis tiek, kada?“; 6., „Aišku, kad laukia“; „Laukia visada“; 7., „<...>, nes jau iš Julijos (soc. Darbuotojos) skambino: kada ateisi?“; 8., „<...>, tai mato per tą teliką, kai ateinam. Žiūri jos, kada ateisim.“; 9., „Nu aš pasakau, kad ateisiu, <...>. 10. Tai po biški, tuoj po keturių, puse penkių man skambina kažkur: tai ateisit ar ne?“; 11., „<...>. Jeigu neateini, tai vis tiek skambina. <...>.“
	Vaikai prašo, kad mama ateitų	1., „<...>, jie sako, kada galėsi, tada ateik. Taip ir pasako, kada galėsi.“; 2., „<...>, ateikit. <...>“
	Vaikai bijo, kad negalės pabūti su mama	1., „Va, jįsai dabar klausia: tu sakei, va galėsi pabūti. Nu, Jėzau, tie šviesaforai, tos mašinos, dar čia taip šlapia. Sakau, nebujuk, ateisiu. Tai sūnus šiandien sako: tai va, vėl man į trefkes, vėl nepabūsime. Tai sakau, <...>, o tu eik į tas treniruotes, suspėsi“; 2., „Nes man matai, tris dienas lankaisi ir tu matai, kad jau antrą dieną jie nervuojasi, kad tau reikės porytį į darbą“.
	Vaikams tėvų atėjimas atneša saugumo jausmą	1., „Tai prašo: ateikit, ateikit, o paskui laksto po skyrių.“; 2. „O kad joms tik kad bile ateiti. Paskui bėga, laksto. Eina į tą skyrių žaisti.“
	Pasiilgsta mamos	1., „<...>, tai tas mažesnis manęs labiau pasiilgsta, labiau nori. Ir Linutė nori.“;
Bendravimo su vaikais svarba mamai	Mamai gera būti su vaiku	1., „Bet iš vis, svarbu, kad aš jį galiu matyti, kad aš jį galiu lankyti“; 2., „Šiltesnių jausmų nebūna. Nu tai, tai kaip, jeigu yra tavo vaikas, tai čia, čia...“; 3., „<...>. Tada tu nemąstai, kad tau nereikia kažkokios draugijos“; 4. „Jo, jo. Pasikraunu nuo savo vaikų. <...> taip gerai su jais būna.“
	Mama pasiilgsta vaikų	1., „<...>. Nepasiilgčiau, aš kiekvieną dieną nebūčiau“; 2., „Nu ta taip, pa... pasiilgstu“

Tyrime dalyvavusių mamų taip pat buvo klausiama, kaip jos mano, ar joms bei jų vaikams susitikimai ir tarpusavio bendravimas yra svarbus? Išanalizavus šių mamų atsakymus, (žr. 10 lentelėje) stebima, kad mamos vaikų norą bendrauti su tėvais mato, kai vaikai nekantriai laukia susitikimų su jomis. Vaikai, nekantraudami ir laukdami susitikinių, mamos skambina, klausia, kada tėvai ateis, kur jau yra, kodėl vėluoja. Taipogi, tėvai pasakoja, kad vaikai stebi per kameras, kada įstaigos teritorijoje pasirodys vaikams artimi žmonės ir bėga jų pasitikti prie durų. Neretai vaikai tėvų prašo, kad šie ateitų ir su jais pabūtų, pabendrautų. Analizuojant mamų atsakymus atsiskleidė, kad vaikai jaučia nerimą, baimę ar net nesaugumo jausmą, kad nesusėdės pabūti su mama, kai ši apsilanko globos įstaigoje („*Sakau, nebijok, ateisiu. Tai sūnus šiandien sako: tai va, vėl man į trefkes, vėl nepabūsime. Tai sakau, <...>, o tu eik į tas treniruotes, suspėsi*“, *Nes man matai, tris dienas lankaisi ir tu matai, kad jau antrą dieną jie nervuojasi, kad tau reikės porytį į darbą*). Nors tyrime dalyvavę tėvai tiesiogiai nepasako, kad jų buvimas įstaigoje vaikams suteikia saugumo jausmą, tačiau jų pasakojimai patvirtina tokią mintį. Laikinai globos įstaigoje globojami vaikai, sulaukę tėvų, užsiima savo veikla, bendrauja su kitais vaikais („*Tai prašo: ateikit, ateikit, o paskui laksto po skyrių*“, „*O kad joms tik kad bile ateiti. Paskui bėga, laksto. Eina į tą skyrių žaisti*“). Šios tėvų citatos atskleidžia, kad vaikams svarbu, jog tėvai būtų greta, nes vien tėvų buvimas netoliese vaikui suteikia saugumo, pasitikėjimo savimi jausmą. Tuo tarpu, tėvai tokio vaikų elgesio nesupranta, o jų kalbėjimo maniera parodo, kad pastarieji jaučiasi nepatenkinti, kad vaikai jiems atėjus skiria mažai dėmesio. Iš to galima spręsti, kad biologiniams tėvams trūksta supratimo, kas vaikams suteikia saugumo ir ramybės jausmą. Tyrime dalyvavusios mamos sunkiai įvardino, ar vaikai jų pasiilgsta. Tik viena respondentė paminėjo, kad vaikai mamos ilgisi („*<...>tai tas mažesnis manęs labiau pasiilgsta, labiau nori. Ir Linutė nori*“). Tai gali lemti, kad ir mamos, ir vaikai mažai kalba apie savo jausmus, apie tai, kaip pasiilgo vieni kitų.

Kita iš mamų teiginių išryškėjusi kategorija – tai **bendravimo su vaikais savrba mamai**. Ši kategorija susideda iš dvejų subkategorijų: **mamai gera būti su vaiku** bei **mama pasiilgsta vaiku**. Mamos teigia, kad buvimas su vaiku joms sukelia šiltus, malonius jausmus. Būnant su vaiku, su juo bendraujant mamos negalvoja apie kitą draugiją, tą akimirką jai svarbiausias vaikas. Bendravimas su vaiku mamoms suteikia jėgų („*<...>Pasikraunu nuo savo vaikų*“). Taip pat, kalbintos mamos įvardino, kad jos vaikų pasiilgsta, nes jei nepasiilgtų – kiekvieną dieną savo vaikų nelankytų („*Nepasiilgčiau, aš kiekvieną dieną nebūčiau*“). Apibendrinant galima teigti, kad tyrime dalyvavusios mamos pasiilgsta vaikų, tačiau savo ilgesio žodžiais neįvardina. Mamoms atrodo, kad jei lanko vaiką, vadinasi, visiems turi būti aišku, jog jo pasiilgo. Tokį mamų požiūrį patvirtina ir vaikų teiginiai, kad jei mama ateina, turbūt ji pasiilgo savo atžalų.

Toks mamų elgesys įrodo, kad jos turi noro bendrauti su savo vaiku ir per tai siekia, kad jų ir vaikų tarpusavio ryšys nenutrūktų.

Atlikus vaikų ir tėvų dažniausių susitikimų vietų turinio analizę, atsiskleidė 1 kategorija ir 3 subkategorijos iš vaikų pasakojimų (11 lentelė) bei 1 kategorija ir 3 subkategorijos iš mamų pasakojimų (12 lentelė).

11 lentelė

Dažniausios vaikų – tėvų susitikimų vietos (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Susitikimų vietos	Susitikimai įstaigoje	1. „Čia, čia mes susitinkam. Tai jo, čia ateina ji“; 2. „Tai mes dažniausiai skyriuj susitinkam. Kai mama ateina, būnam skyriuj“ 3. „<...>. Šiaip būnam ir čia, skyriuj, <...>.“;
	Susitikimai parke	1. „<...>, nusiveda į parką<...>.“; 2. „Jo, kitur, parke.“
	Susitikimai namuose	1. „<...>, namuose. Namuose dažniau susitinkam“; 2. „<...>. Namu po to grįžtam“;

12 lentelė

Dažniausios vaikų – tėvų susitikimų vietos (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Susitikimų vietos	Susitikimai vyksta įstaigoje	1. „Taip, taip, „Pastogėj““; 2. „Tai jau čia visada, namo dar neleidžia. Tai čia būnam“.
	Namuose	1. „Dabar jau leidžia namo. Jau pirmadienį buvom grįžę į namus“.
	Kieme	2. „Išsivedu į kiemą“

Tyrime dalyvavę vaikai bei biologiniai tėvai atskleidė, kad dažniau ar rečiau, tačiau jie susitinka ir bendrauja. Tiek vaikai, tiek kalbintos mamos teigė, kad dažniausia jų susitikimo vieta – tai įstaiga, kurioje vaikas yra laikinai globojamas. Kai kuriems tėvams leidžiama vaiką parsivesti į namus ir ten bendrauti. Tik viena mama, dalyvavusi tyrime atskleidė, kad jai leidžiama vaiką parsivesti į namus. Respondentė tiksliai įvardina, nuo kurios dienos ji gavo galimybę su vaiku bendrauti namuose. Tai parodo, kad tėvams toks pokytis svarbus. Vaikai savo pasakojimuose atskleidė, kad susitikimai vyksta ir kitoje, ne įstaigos ar namų aplinkoje. Tokia neutrali vieta – tai parkas, o mamų teigimu – įstaigos teritorijoje esantis kiemas, kur vaikai ir jų tėvai gali ramiau pabendrauti, pasivaikščioti, pabūti kartu. Tyrime dalyvavusių vaikų ir mamų išsakyti teiginiai, kad dažniausiai bendraujama įstaigoje, leidžia daryti prielaidą, kad įstaigose dirbantys specialistai dažniausiai mato šiuos susitikimus ir tai suteikia didesnę galimybę bendravimą plėtoti bei skatinti.

Aptarus vietas, kuriose dažniausiai vyksta vaikų ir jų biologinių tėvų susitikimai, svarbu išanalizuoti, kokius jausmus ir išgyvenimus patiria respondentai, prasidėjus bei pasibaigus taip ilgai lauktiems susitikimams. Vaikų ir mamų teiginiai, susiję su išgyvenamais jausmais, pateikti 13 ir 14 lentelėse.

Jausmai, išgyvenimai kuriuos sukelia vaikų ir tėvų tarpusavio bendravimas (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų jausmai pamačius mamą	Linksma	1. „Nu jo, linksma tada.“; 2. „Aš gerai jaučiuosi. Tada linksma visai būna.“; 3. „Aš tada pasidarau linksmesnis“; 4. „Linksma būna tada“; „Aš tada linksma būnu“;
	Laimės jausmas	1. „Laimingas aš tada būnu.“;
Vaikų jausmai pasibaigus susitikimams	Vaikas užsisklendžia	1. „Nea. Nepasakoju nieko“; 2. „Ai, ne. Nea, aš nepasakoju. Aš nenoriu niekam pasakoti“; 3. „Ne, nenoriu jiems pasakoti. Aš niekam nepasakoju“; 4. „Nea, nepasakoju“; 5. „Ne, niekam aš nepasakoju.“; 6. „Ne, o kam čia pasakot.“
	Liūdna	1. „Tai jau tada biški liūdesys būna.<...>“; 2. „Nežinau, gal tada liūdna pasidaro. Nežinau.“; 3. „Liūdna biški“;
	Vaikai pasipasakoja bendraamžiams	1. „Dabar savaitgalį, va, grįžau, tai tokiom mergaitėm sakau: buvau pas mamą, valgyt dariau troškinį“; 2. „Suu, su tokia Monika mes kalbamės. Va, jinai man papasakoja, aš jai papasakoju“;
	Noras McGrįžti į jstaigą	1. „Nu taip, nu nesinori net čia grįžti, kai su mama pabūnu.“;
	Verkimas	1. „Ai... nu netgi verkti norisi kai niekas nemato“;
	„Beveik linksma“	1. „Beveik taip pat. Man nesiskiria labai. Buna beveik linksma“;
	Negera	1. „<...>. Negera tada.“;
	Kyla mintys pabėgti	1. „<...>. Tada ir kyla mintys pabėgti.“;

Jausmai, išgyvenimai, kuriuos sukelia vaikų ir tėvų tarpusavio bendravimas (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų jausmai, išgyvenimai, pamačius tėvus	Džiaugsmas	1. „Nu, nežinau. Šiaip dažniausiai atbėga pamatę, nori nugriauti, <...>...“; 2. „Labai... Labai geros. Džiaugiasi.“; 3. „Geros nuotaikos. Net ant galvos užlipa iš tos laimės“;
	Smagu būti su mama	1. „<...>, kaip smagu“;
Vaikų jausmai, išgyvenimai pasibaigus susitikimui	Pabėgimai po susitikimų su tėvais	1. „Jisai čia buvo pradžioj pabėgęs.“; 2. „Ir pabėgęs buvo. Aš stoviu, rengiuosi aplankiusi ir pabėgo jis. Apsirengiau aš ir žiūriu, jo niekur nėra.“;
	Nepaleidžia mamos	1. „Paskui jau man reikia eiti namo, tada prasideda isterijos. Sakau, laiko už kojų, nepaleidžia namo. Nu isterijos, <...>, nepaleidžia.“;
	Nenoras McGrįžti į jstaigą	1. „Mama, sako, net nežianu ar grįžti,<...>. kaip smagu“
Tėvų jausmai, išgyvenimai susitikus su vaiku	Gera	1. „Ai, po naujų metų, pirmą dieną atvažiuavau autobusu. Ir taip ant dūšios taip geera. Atrodo vėl gyvent galima“; 2. „Ką aš žinau, gerai. Gerai, kai pamatau vaikus“; 3. „Aiii, gerai.“;
	Apsiverkia	1. „Apsižliumbiu. Nors sau sakau, tik neapsižliumbk, bet vis tiek...“; 2. „Iš pradžių tai iš, iš džiaugsmo apsiverkiu.“;
Tėvų jausmai išsiskyrus su vaiku	Mintys apie vaikus po susitikimų	1. „Ai, nu visokios kyla mintys. Nu, nu, ne kad jom blogai, bet taip, kad čia jau per mano tą kaltę, kad jos va čia pateko.“; 2. „<...>, visokios mintys lenda“; 3. „Tai, tai va, jeigu nenuėinu tą vieną dieną, visokių minčių prisigalvoju. Paskui net sunku užmigti“; 4. „<...>, bet va, ir jau galvoji, aha, apie rytojų. Ką dar tu gali padaryt, kad viskas vyktų greičiau, apie tai galvoji.“; 5. „Galvoju, kad geriau būtų šalia.<...>.“
	Ramu	1. „Taip, tada ramu tam kartui.“; 2. „Nu, ramumas širdy“; 3. „Žinau, kad aplankiau. Ramiau ant dūšios tada.“; 4. „Žinok, kai tu išeinu, supranti, tu pabūni su jais ir ramiau pasidaro,<...>.“;
	„Negera viduj“	1. „<...>. Viduj taip negera pasidarė (rankomis parodo, kad širdy negera)<...>.“; 2. „<...>, labai negera.“; 3. „Nu, iš pradžių tai taip būdavo, labai susinervuodavau, negera pasidarydava, kiai išeidavau.“; 4. „<...>. Taip negera pasidaro ant širdies, <...>.“
	Gaila palikti	1. „Nu, biški užspaudžia širdelę“; 2. „Gaila, gaila biški.<...>.“; 3. „Taip išėjau, tai net gaila. Žiūriu pro langą mojuoja man. Galvoju, Dieve, Dieve. Vienas, mamos nėra, nieko nėra.“;
	Sunku	1. „Nežinau, tikrai yra sunku tada“; 2. „<...>. Sunku labai. Tikrai labai sunku.“;
	Mama verkia	1. „Jis jau mane mato. Aš jau turiu išeiti, pas mane pilnos akys ašarų“; 2. „<...> graudu,<...>.“
	Skaudu	1. „Skaudu matyti, kad vaikas kažkur gyvena, o ne su manimi“
	Liūdna	1. „Bet man liūdna buvo,<...>.“;

Vaikų bei mamų pasakojimuose stebimi tik teigiami, džiugūs vaikų jausmai, pamačius ateinančią mamą. Tai parodo, kad vaikams susitikimai su biologiniais šeimos nariais ir ypač mama yra svarbūs, sukeliantys vaikui teigiamas emocijas. Dėl šios priežasties specialistai turėtų

stengtis padėti plėtoti susitikimus, kad jie būtų dažnesni, ilgesni, kokybiškesni. Tuo tarpu, mamos, pasakodamos, ką jos išgyvena, pamačiusios vaikus, taip pat atskleidžia, kad susitikimai joms suteikia džiaugsmą, neretai jos iš laimės nesugeba susivaldyti ir prie vaikų apsiverkia. Tačiau susitikimai į vaikų ir tėvų gyvenimus atneša ne tik teigiamus, šviesius jausmus bei išgyvenimus. Ankščiau ar vėliau susitikimai pasibaigia. Pasibaigus susitiimams su artimais žmonėmis vaikai jaučiasi prislėgti, užsisklendžia savyje ir dažniausiai su niekuo nebendruoja. Toks vaikų užsisklendimas rodo, kad mažamečiams išsiskyrimas yra sudėtingas procesas. Susidaro nuomonė, kad vaikai po susitikimų pasipasakoja tik tiems asmenims, kuriais pasitiki, kurie išgyvena panašius jausmus ir gali vienas kitą suprasti, rasti tinkama paguodos žodį. Tokie asmenys – tai įstaigoje gyvenantys bendraamžiai. Daugelis vaikų, dalyvavusių tyrime pasakojo, kad įstaigos darbuotojams retai atsiveria po susitikimų su tėvais. Tai rodo, kad vaikų ir darbuotojų santykiai nėra atviri, paremti pasitikėjimu. Po išsiskyrimo su mama vaikai slapta verkia, jaučia liūdesį, nenorą grįžti į globos įstaigą, nenorą paleisti mamą, bei jiems kyla mintys apie pabėgimą. Pasak tyrime dalyvavusių mamų, vaikų mintys apie pabėgimą įgyvendinamos – vaikai po susitikimų su tėvais kartais pabėga iš globos įstaigos. Toks vaikų elgesys atskleidžia, kad vaikų noras būti su tėvais yra per didelis, kad pastarieji sugebėti pripažinti, jog susitikimas jau pasibaigė. Šie atskleisti vaikų išgyvenimai verčia susimąstyti, jog globos įstaigose dirbantiems darbuotojams labai svarbu užmegzti artimą ryšį su globojamais vaikais. Jei vaikai labiau pasitikėtų, o socialiniai pedagogai, socialiniai darbuotojai dažniau pasidomėtų vaikų jausmais, savijauta, greičiausiai mažamečiai labiau atsivertę specialistams ir jiems papasakotų, apie savo mintis ar planus pabėgti. Toks atsivėrimas darbuotojams suteiktų galimybę išvengti vaikų neadekvačių reakcijų į išsiskyrimus su tėvais.

Tuo tarpu, tyrime dalyvavusios mamos atskleidė, kad po susitikimų su vaikais jos intencyviau mąsto apie vaikus, apie pokyčius, kuriuos turi įgyvendinti, norėdamos susigrąžinti mažamečius. Neretai mamos jaučią vidinę graužatį, save kaltina, kad vaikai negali gyventi savo namuose. Tyrime atsiskleidęs savęs kaltinimas bei graužatis parodo, kad tėvams vaikai rūpi, jie jaučia atsakomybę, kad vaikai patego į globos įstaigą. Remiantis šiomis tėvų reakcijomis galim daryti įžvalgą, kad jie yra atviri bei turi norą keistis dėl vaikų. Dėl to, pastariesiems reikalingas specialistų paskatinimas dažniau lankyti vaikus, keistis, spręsti savo problemas. Kitos tyrime dalyvavusios mamos atskleidė, kad po susitikimų su vaikais jaučia palengvėjimą ir ramybę. Šį palengvėjimą bei ramybę po susitikimų suteikia žinojimas, kad vaikai įstaigoje yra pavalgę, aprenkti, saugūs. Mamos akcentavo ir neigiamus išgyvenimus bei reakcijas po susitikimų: liūdesį, verkimą, skausmą, kad vaiką reikia palikti svetimoje vietoje. Mamos negebėdamos išsakyti žodžiais, ką jaučia išeidamos iš globos įstaigos, rankų gestais parodė širdies plotą, kur

jom skauda, kur joms negera. Toks kai kurių mamų nesugebėjimas žodžiais išsakyti, kur jom negera, atskleidžia, jog ir suaugusiam žmogui – motinai, išsiskyrimas su vaiku, tai skausmingas procesas.

Įvykus tėvų ir vaikų susitikimui, jie užsiima įvairia veikla. Vaikų bei mamų teiginiai, susiję su veikla susitikimų metu pateikti 15 ir 16 lentelėse.

15 lentelė

Tėvų ir vaikų veikla susitikimų metu (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Susitikimų įstaigoje veikla	Žaidžia žaidimus	1. „<...>. Dar žaidėm žaidimą... „UNO“ kortom žaidėm“; 2. „Nu, kartais žaidžiam su mama“; 3. „<...>, su mama patinka žaisti.<...>“; 4. „Žaidžiam Monopolį.<...>, ir mama žaidžia su manim kartu.“
	Pokalbiai su mama	1. „Pabendrauju su mama. Pasikalbam.“; 2. „<...>, mes visada pasikalbam su ja.“; 3. „<...>. Paskiau kalbėjom.“
	Vaiko namų darbų ruošimas su mama	1. „Mhm, ruošiam pamokas“; 2. „Mmm, nu padeda pamokas ruošti, tada kartu jas padarom“.
	Eina pasivaikščioti	1. „<...>, mes einam kur nors pasivaikščioti.“; 2. „Mes vakar buvom susitikę. Buvom pasivaikščioti.“
Susitikimų namuose veikla	Tvarko kambarius	1. „Nu sakau, kambarius sutvarkau <...>“; 2. „Nu, aš ten kartais susitvarkau kambarį.<...>“.
	Ruošia valgyti	1. „<...>, valgyt padarau.<...>“; 2. „<...>, aš valgyti dariau namuose,<...>“.
	Vaiko namų darbų ruošimas su mama	1. „<...>. Ai, vakar darėm pratybas su mama.<...>. Bet kai į namus grįžtam – tada.“; 2. „<...>, namo grįžtam, tada ten pamokas pasidarau“.
	Pramogauja kine, kavinėje	1. „<...>. Ai, dar į kiną kartais einam“;

16 lentelė

Tėvų ir vaikų veikla susitikimų metu (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Susitikimų įstaigoje veikla	Žaidžia žaidimus	1. „Einam čia pažaisti, nes tą dėlionę turi, dėliojam kartu“; 2. „Dė, tą dė... dėlionę dėliojom.<...>“; 3. „Ai, žaidžiam loginius žaidimus. Žaidžiam.“
	Pokalbiai su vaikais	1. „Šiandien jau buvau užėjusi, kalbėjomės.<...>“; 2. „<...>. Kambarį buvom, bendravom.“; 3. „Daug ką šiaip. Šnekamės.“; 4. „<...>. Daugiausiai tai dabar šnekam.“
	Namų darbų ruošimas su vaiku	1. „Buvo, buvo ten biški pamokėles ruošėm.“
Susitikimų namuose veikla	Namų tvarkymas/remontas	1. „<...>, Ailandas grįžo, <...>. Vakara jisai tapetavo.<...>“; 2. „Tai mes vakar tvarkėm namus.“; „Taip, tavrėmės namus.“; 3. „Mes visą, visą perversmą darom namuose.<...>. Tai vakar dirbom.“
Susitikimų už globos įstaigos ribų veikla	Pramogauja picerijoje	1. „Mes buvom dar picerijoje, valgėm picą.<...>“.

Tyrime dalyvavę vaikai bei mamos nurodė, kad dažniausia veikla, kuria jie užsiima susitikimų įstaigoje metu – tai žaidimai. Tiek vaikai, tiek tėvai teigia, kad dėlioja įvairias dėliones, žaidžia loginius, stalo žaidimus. Kita veikla, kurią įvardino respondentai – tai pokalbiai. Vaikai pasakojo, kad dažnai pasikalba su mama, su ja pabendrauja. Tėvai taip pat pasakojo, kad susitikę su vaikais dažniausiai kalbasi ir ypač tada, kai vaikai globos įstaigoje gyvena dar neilgą laiko tarpą. Trečia veikla, kuria dažniausiai užsiima vaikai ir jų tėvai susitikimų įstaigoje metu – tai vaiko namų darbų ruošimas. Vaikai bei mamos nurodė, kad kartais vaikams padeda paruošti namų užduotis ir tai įvardina kaip bendrą veiklą. Taip pat tyrime dalyvavę mažamečiai nurodė, jog kartais su tėvais išeina pasivaikščioti.

Atliktame tyrime atsiskleidė, kad vaikų susitikimai su tėvais vyksta ne tik globos įstaigoje, bet ir namuose. Tad tėvų bei vaikų buvo klausiama, kokia veikla jie užsiima būdami namuose. Tokia veikla, tai namų darbų ruošimas, valgio gaminimas bei kambarių tvarkymas. Viena tyrime dalyvavusi mama nurodė, kad viena priežasčių, kodėl jos sūnus gyvena globos įstaigoje, tai nuolatinio būsto neturėjimas. Tačiau šią problemą šeima sprendžia ir įstaigos specialistams leidus vaikui apsilankyti namuose, jis kartu su mama daro naujuose namuose remontą. Toks mamos pasakojimas atskleidžia, kad visa šeima, net ir vaikas yra įtrauktas į paminėtos šeimos pokyčių įgyvendinimą. O susitikimai skiriami ne tik pabendravimui ar žaidimams, bet ir savo namų kūrimui. Tyrime dalyvavę respondentai nurodė, kad kartas nuo karto susitikimai vyksta ne globos įstaigoje ar biologinių tėvų namuose. Vaikai su tėvais susitinka kavinėse, kine ir ten kartu leidžia laiką, pramogauja. Apie tokią susitikimo veiklą kalbėjo tik vienas vaikas bei viena mama. Iš to galima spręsti, kad tėvų ir vaikų pramogos tokiose vietose būna retos, tačiau įsimintinos, suteikiančios teigiamų emocijų.

Almonaitienė (2003) teigia, kad žmonių tarpusavio bendravimas atspindi tam tikrą intelektualinį, emocinį bei fizinį bendraujančiųjų artumą. Tyrinėjamu atveju, intelektualinis, emocinis bei fizinis bendraujančiųjų artumas – tai mamos ir vaiko artumas susitikimų metu. Toks bendraujančiųjų intelektualinis, emocinis ir žinoma, fizinis artumas tyrime yra įvardintas kaip meilės ir rūpesčio išraiška vaikui bei tėvams per verbalinę ir neverbalią kalbą. Teiginiai susiję su meilės ir rūpesčio išraiškomis pateikti 17 bei 18 lentelėse.

17 lentelė

Meilės ir rūpesčio išraiška per verbalinę ir neverbalią kalbą (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų meilės tėvams verbalinė išraiška	Vaikai sako myliu	1. „<...> sakau, kad myliu<...>.“; 2. „<...>, dar paskui sakau, kad myliu“
	Vaikai sako, laukiu	1. „Mhm, sakau, kad laukiu“;
	Vaikai sako pasiilgau	1. „Mhm, aš kartais pasakau, kad pasiilgau“
Vaikų meilės tėvams neverbalinė išraiška	Apsikabinimai	1. „<...>, ir aš apsikabinu“
Tėvų meilės ir rūpesčio vaikais verbalinė išraiška	Tėvai sako myliu	1. „Ji tik kartais sako, kad myli, nu kad myli“; 2. „Ir mama pasako, kad myli, <...>“.
	Tėvai sako pasiilgau	1. „Tai sako, kad mūsų pasiilgo“; 2. „Dar kartais pasako, kad nuu, kaip čia... Sako, kad pasiilgo“.
Tėvų meilės ir rūpesčio vaikais neverbalinė išraiška	Lauktuvių vaikams nešimas	1. „Nuuu, nes jinai kartais atneša dovanų kokių“; 2. „Nu atneša... atneša kartais saldainių“; 3. „<...>, saldainių man parneša“; 4. „<...> kukurūzų“.
	Apsikabinimai	1. „<...>, dar apsikabina ir sėdim taip kartu“; 2. „<...>, apsikabina<...>.“.
	Bučiniai	1. „pabučiuja kartais,<...>.“
Tėvams trūksta jautrumo ir supratimo, ką vaikas išgyvena	„Aš nepasakoju apie jausmus“	1. „Nee, niekada nesakau. Nesakau, kad liūdna.“; 2. „Bet aš nelabai jos ko klausiu. Nu, neklausiu aš jos ir nepasakoju. Nu, kai kartais apie namus paklausiu ir tada ji rėkia, tai kai blogai ir nepasakau“
	Tėvai neklausia kaip vaikai jaučiasi	1. „Ne, neklausia ji ar man liūdna“.

Meilės ir rūpesčio išraiška per verbalinę ir neverbalinę kalbą (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų meilės ir rūpesčio tėvams verbalinė išraiška	Vaikai sako myliu	<i>1. „<...>. Myliu<...>.“</i>
	Vaikai sako pasiilgau	<i>1. „Nu nieko, kad pasiilgo, taip“.</i>
	Vaikai ramina tėvus, kad nesusigraudintų	<i>1. „<...>mama, tik nepradėkit verkti,<...>“; 2. “<...>. Jis stengiasi sakyti, kad viskas gerai, kad tik manęs negraudinti, kad aš, kaip pasakyti, nepergyvenčiau.“;</i>
Vaikų meilės tėvams neverbalinė išraiška	Apsikabinimai	<i>1. „<...>...Apsikabino vaikas“; 2. „<...>.<...>, prisiglaudžia.“; 3. „<...>.<...>. Jie mane apsikabina“.</i>
	Bučiniai	<i>1. „<...>. Ir tik pa-pa“; 2. “<...>.<...>, pabučiuoja<...>.“; 3. “Nu jie pabučiuoja,<...>“.</i>
Tėvų meilės ir rūpesčio vaikais verbalinė išraiška	„Myliu jus“	<i>1. „<...>. Myliu aš jums, sakau. Aš apie meilę daugiau. Myliu sakau“; 2. “<...>. Bet aš dažniau sakau, myliu jus“;</i>
	Tėvai sako, pasiilgau	<i>1. „Tai faktas, tai be abejo, sakau, kad pasiilgau“;</i>
Tėvų meilės ir rūpesčio vaikais neverbalinė išraiška	Vaikams nešamos vaisės	<i>1. „Aš esu toks žmogus, kad jei važiuoju, man reikia atvežti lauktuvių. Ooo, kai vieną kartą nieko neatvežiau, taai Jėzus Marija, kaip negera pasidarė“; 2. “Aš ankščiau pripirkdavau, priveždavau čia kalnais“; 3. “Ir aš atvežū tų vaisių“; 4. “Aš jam prinešu“; “Ir valgyt atnešu“.</i>
	„Neapsiverk“	<i>1. „Ir jau prie vaikų tai ateini, tai aaa, tik neapsižliumbk, nes jiems tai negerai.<...>, kad tik neapsiverkt. Vaikam mano, žinai, nepadeda“; 2. „Ne, nu su ašaromis nieko nerodau, nes mano jonas greičiau palūžtų“.</i>
	Apsikabinimai	<i>1. „<...>, prisiglundžiam vienas prie kito“; 2. “Nu ką aš žinau, apsikabinu“; 3. “Aš juos apsikabinu“;</i>
	Šukuoja vaikams plaukus	<i>1. „<...>, šukavau plaukus,<...>.“</i>
	Vaikus pasisodina ant kelių	<i>1. „<...>. Pasisodini ant kelių“;</i>
	Glosto vaikus	<i>1. „<...>. <...>, glostai<...>“</i>
	Tėvai bučiuoja vaikus	<i>1. „Mes bučiuojamės,<...>“; 2. „<...>, pasibučiuojam“;</i>
Tėvams trūksta jautrumo ir supratimo, ką vaikas išgyvena	Tėvai neleidžia vaikams išsakyti savo nuomonės – „tu dar visai vaikas“	<i>1. „Tai ir užrėkiu. Nu tai ir aš mama, turiu biški kažką, žodį turėti. Negi aš, ant mano galvos užlipti irgi negali. Sakau, tu ten dar visai vaikas esi. Nesvarbu, kad ten kažkokie įsakymai yra išėję, kad dabar ten negalimarekti, mušti, ten dar kažką. Tai čia viso kažkoks absurdas“.</i>

Pasak Almonaitienės (2003), žmonių tarpusavio bendravimas gali pasireikšti verbaline bei neverbaline forma. Verbalinis bendravimas gali būti apibrėžiamas kaip tarpusavio sąveika, naudojant kalbos ženklus. Kitaip tariant – tai žodinis bendravimas. Atliktame tyrime atsiskleidė, kad vaikai, bendaudami su tėvais savo meilę ir rūpestį tėvams neretai išreiškia žodžiais. Dažniausi žodžiai, kuriuos vaikai sako tėvams, tai „myliu“, „pasiilgau“, „laukiu“. Tyrime dalyvavusios mamos pasakojo, jog vaikai pergyvena dėl tėvų savijautos, atėjus į įstaigą, todėl juos ramina, stengiasi kalbėti tik apie teigiamus dalykus, kad mama nurimtų ir nesusigraudintų. Šie pasakojimai atskleidžia, kad vaikams skaudu matyti verkiančius tėvus, o tai rodo artimo ir stipraus ryšio tarp vaikų ir biologinių tėvų buvimą. Tuo tarpu tėvai vaikams dažniausiai sako „myliu“, kiek rečiau žodžiais išreiškia ilgesį. Tačiau tėvai vaikams niekada nesako, kad laukia susitikimų su jais. Tai gali sietis su tuo, kad tėvams įstaigoje lankytis sudėtinga, dažnai nemalonu, todėl jiems sunku įvardinti, kad laukia susitikimų.

Dar viena bendravimo forma – tai neverbalinis bendravimas. Tokio bendravimo metu informacija perduodama ne kalba, o kitais ženklais. Šie ženklai: tai veido išraiška, atstumai, pozos, prisilietimai. Vaikų ir tėvų susitikimų metu taip pat galima pastebėti neverbalinę kalbą, kuri atskleidžia meilės bei rūpesčio vienas kitam rodymą. Vaikai įvardino tik vieną neverbalinės kalbos ženklą, kurį siunčia tėvams, tai apsikabinimai. Tėvai savo ruožtu teigė, kad vaikai ne tik apsikabina, bet ir pabučiuoja tėvus. Iš to galima spręsti, kad vaikams yra svarbiau kaip tėvai su

jais elgiasi, kokius meilės ženklus siunčia vaikams. Gal dėl šios priežasties mažamečiai kiek daugiau kalbėjo apie tėvų rodomus meilės ir rūpesčio signalus. Vaikai džiaugiasi kai tėvai atneša dovanų ar vaišių, apsikabina bei vaikus bučiuoja. Tėvai taip pat akcentavo, kad jų nuomone, labai svarbu atnešti vaikui lauktuvių, o kai jų neatneša, tėvai jaučiasi blogai („*Ooo, kai vieną kartą nieko neatvežiau, taai Jėzus Marija, kaip negera pasidare*“). Dovanų vaikams svarba gali rodyti, kad nei tėvai, nei vaikai nemoka savo meilės išreikšti per emocijas. Tam, kad būtų parodyta meilė, reikia materialinių daiktų. Tai vaikų ir tėvų išmoktas elgesys, kad rūpestis bei meilė suprantama tik per materialius dalykus. Jeigu man kažkas duoda apčiuopiamą, materialų daiktą, vadinasi aš jam rūpiu. Kiek rečiau vaikai ir jų tėvai pasakojo, kad vienas kitą apsikabina, glaudžiasi vienas prie kito, bučiuoja, glosto, pasisodina ant kelių, šukuoja plaukus. Šios išvardintos neverbalinės meilės ir rūpesčio išraiškos – tai labai artimo ir intymaus kontakto buvimas. Išanalizavus duomenis matyti, kad tarp šių vaikų ir tėvų artimo kontakto dažniausiai nėra arba jis labai retai atskleidžiamas. Tai parodo, kad santykiai ir tarpusavio ryšys nėra labai artimas arba šie žmonės nemoka išreikšti savo meilės bei rūpesčio per neverbalinę kalbą. Tuo tarpu, dvi tyrime dalyvavusios mamos pasakojo, kad nuolat bando save valdyti ir prie vaikų neapsiverkti. Kaip šio valdymosi priežastį jos įvardina tai, jog vaikams gyvėti įstaigoje sunku, o mamos ašaros situaciją tik dar labiau pablogintų. Tokios mamų pastangos atskleidžia, kad joms vaikai rūpi, deja ne visada šį rūpestį jos sugeba parodyti vaikams. Tyrime atsiskleidė tėvų neįsitraukimas ir nesugebėjimas suprasti vaikų. Vaikai pasakojo, kad tėvai jų niekada neklausia, kaip jie jaučiasi, o šie jiems niekada apie savo jausmus ir nepasakoja. Tėvai savo ruožtu teigė, kad jų atžalos dar tik vaikai ir neturi teisės kažko reikalauti. Tai parodo, kad tėvai nesistengia išklausti savo vaikų, tuo tarpu, suaugusiųjų žodis visada turi būti išklaustas. Tyrime atsiskleidusį teiginį įrodo ir Ignatovič (2013) atlikto tyrimo rezultatai, kad socialinės rizikos šeimose vyrauja taisyklė – šeimos mama/tėvas visada teisus.

Kaip jau kokybinis tyrimas atskleidė, viena dažniausių tėvų ir vaikų veiklų susitikimo metu – tai pokalbiai. Dažniausiai vaikai su tėvais kalbasi globos įstaigoje. Tad svarbu atskleisti, kokiomis temomis jie kalbasi, apie ką pasakoja vaikai, ir ką jų biologiniai tėvai. Dažniausios vaikų ir tėvų pokalbių temos pateiktos 19 bei 20 lentelėse.

19 lentelė

Vaikų – tėvų pokalbių temos bendraujant įstaigoje ar namuose (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Pokalbių temos	Apie grįžimą į namus	1. „Nu, mama nori, kad aš grįščiau į namus. Nu ir aš noriu. Nu apie tai ir kalbamės“; 2. „Mes apie namus pakalbam dažnai“.
	Pokalbiai apie ateities planus	1. „Nu, kad mama susiras naują butą, paskiau, lankysim tėtį, nes jis ligoninė, <...>“; 2. „Nuuu, apie tai, kai išeisim, ką darysim“
	Pokalbiai apie dienos veiklą	1. „Nu, papasakoju, kaip mokykloj sekėsi, ką veikiau skyriuj. Nu tą papasakoju“; 2. „Kad buvau šaindien pas dantistą pasakojau“;

Vaikų – tėvų pokalbių temos bendraujant įstaigoje ar namuose (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Pokalbių temos	Apie namus	1. „ <i>Tai mes dabar daugiausia apie namus kalbam</i> “; 2. <...> <i>namai, apie namus šnekam</i> “.
	Pokalbiai apie vaikų draugus	1. „ <i>Tai, Ailandai, va, sakau su tokiu draugauk. Kam tau, sakau, reikalingas tas Rytis</i> “; 2. „ <i>Mes pasiklabam apie kiemo draugus</i> “.
	Pokalbiai apie dienos veiklą	1. „ <i>Ai, apie viską... Ką nuveikė, ką, ką ten...</i> “.
	Apie paauglystės tarpsnio problemas	1. „ <i>O ir su vaikais apie viską pašnekam. Ypač su mergaite, kaip bebūtų, bet jau ateina tas amžius, kai ir draugų reikia, ir pasidažyti nori. Tai mes visom temom pasišnekam<...></i> “.

Tėvų ir vaikų pokalbių temas vertinga atskleisti, nes šios temos parodo, kaip atvirai ir apie ką bendrauja vaikai su savo biologiniais tėvais. Tai atskleidžia ir tarpusavio ryšio, vienas į kitą įsiklausymo buvimą ar nebuvimą. Einorienės (2005) tyrimas atskleidė, kad dažniausiai tėvai kalba apie pašalinius, mažamečiams neįdomius, nesvarbius ar nuobodžius dalykus. Taip pat, šis tyrimas atskleidė, kad tėvai su vaikais retai ar visai nekalba apie jausmus. Tokios tyrimo išvados rodo, kad vaikų ir tėvų tarpusavio ryšys, tarpusavio supratimas yra silpnas. Atlikus interviu su vaikais bei jų biologiniais tėvais paaiškėjo, jog dažniausia pokalbių tema – namai, grįžimas į namus. Tokia pokalbių tema svarbi ir vaikams, ir tėvams, nes dažniausiai ir viena, ir kita pusė stengiasi įgyvendinti pokyčius, kurie padėtų grįžti vaikams į biologinių tėvų namus. Kita pokalbių tema, kurią atskleidė vaikai, tai pašnekėsiai apie ateities planus, ką šeima darys, vaikams išėjus iš globos įstaigos. Šie pokalbiai netasiejami ir nuo tėvų pažadų. Dažniausiai tėvai įtikinėja vaikus, kad susiras darbą, naują būstą, labiau rūpinsis vaikais. Kad vaikai paminėjo šią pokalbių temą, galima spręsti, jog jiems svarbu, kad šeimos ateitis būtų labiau teigiama, geresnė nei buvo iki tol. Greičiausiai vaikai tiki ar nori tikėti, kad tėvai tikrai susiras naują darbą ar būstą, o dėl to pasikeis ir vaikų gyvenimas. Tokias atskleistą pokalbių temas apie namus ir ateities planus gali įtakoti tai, kad dauguma tyrime dalyvavusių vaikų globojami dar neilgą laiko tarpą (mėnesį ir ilgiau). Taipogi, tėvai bendrai domisi, ką vaikai nuveikė globos įstaigoje ar už jos ribų. Kitaip tariant, kalbama apie dienos įvykius, įspūdžius. Šios pokalbių temos rodo, kad tėvai stengiasi domėtis vaiku, nes klausia apie asmeninius vaikų patyrimus dienos bėgyje. Tačiau klausimai apie tai, ką vaikas veikė nėra tokie jautrūs kaip klausimai apie jausmus, vaikų išgyvenimus. Tai atskleidžia, kad tėvai nemoka, o gal bijo paliesti šią jautrią jausmų temą. Tyrime dalyvavusios mamos pasakojo, kad su vaikais kalbasi apie jų draugus, kaip reikia pasirinkti žmones. Mamoms ši tema svarbi, nes jų įsitikinimu, vaikai nuo jų dar iki globos įstaigoje atitolo dėl netinkamo draugų rodomo pavyzdžio. Viena mama, dalyvavusi tyrime atskleidė, kad su dukra nevensia pokalbių apie paauglystę, jos metu atsirandančias problemas. Tai rodo, kad mama domisi vaiku, supranta, kad jis išgyvena nelengvą amžiaus tarpsnį – paauglystę bei stengiasi būti artima vaikui. Šios tyrime atsiskleidusios vaikų ir tėvų pokalbių

temos iš dalies nesutampa su Einorienės (2005) atlikto tyrimo rezultatais. Įvardintos pokalbių temos dažniausiai yra svarbios ir tėvams ir vaikams. Tačiau pokalbių apie jausmus vis dar yra vengiama.

Kokybiniame tyrime dalyvavę vaikai ir biologinės mamos atskleidė, kad kyla mintys ir norai, jog susitikimai galėtų būti kitokie. Tokie norai pateikti 21 ir 22 lentelėse.

21 lentelė

Noras, kad susitikimai būtų kitokie (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų noras, kad susitikimai būtų kitokie	Dažnesni susitikimai	1. „Galbūt ir galėtų būti kitokie. Va, mama galėtų dažniau ateiti“; 2. „Kad ateitų kiekvieną dieną lankyt mane“; 3. „Nu, reik, kad su manim pabūtų dažniau“;
	Susitikimai namuose	1. „Aš namuose norėčiau susitikti, jo namuose.“; 2. „Jo, norėčiau. Galėtų namuose leisti pabūti su mama.“.

22 lentelė

Noras, kad susitikimai būtų kitokie (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų noras, kad susitikimai būtų kitokie	Noras, kad susitikimai būtų dažnesni	1. „<...>, kad dažniau ateitumėm, bet tai aišku, kad norėtų.“; 2. „Mhm, jie norėtų, kad aš kiekvieną dieną gal atečiau. <...>.“; 3. „Ne, nu čia tai faktas, kad norėtų dažniau.<...>.“
	Noras susitikti namuose	1. „Ir jis buvo labai patenkintas, kai namo leido jį paįmėti. Ir toliau jis taip norėtų.“
	Noras išeiti už įstaigos ribų	1. „Labai nori su manim visur išeiti,<...>“
Mamų noras, kad susitikimai būtų kitokie	Noras bendrauti namuose	1. „Namuose“; 2. „Nu, savaitgalį tai kad namuose pabūtų, būtų geriau“; 3. „Tai aišku, norėčiau, kad geriau namuose būtų,<...>.“; 4. „Aišku, norisi, kad nakčiai išleistų“.

Vienas interviu klausimų buvo susijęs su vaikų ir tėvų matymu, kokie galėtų būti susitikimai. Šis klausimas padėjo atskleisti, ar vaikai bei biologiniai tėvai mąsto, kas galėtų būti kitaip, kad tarpusavio bendravimas būtų kokybiškesnis, atviresnis. Vaikai savo pasakojimuose akcentavo, kad dižiausias jų noras, jog susitikimai su tėvais būtų dažnesni. Mamos taip pat patvirtino, jog mažamečiai nori dažniau susitikti, bendrauti su tėvais. Tai atskleidžia, kad vaikams nepakanka retų, fragmentiškų tėvų apsilankymų. Jie trokšta artimus žmones matyti kiekvieną dieną ir kuo ilgiau. Tai rodo vaikų norą priklausyti savo tėvams. Kitas tyrime atsiskleidęs vaikų bei tėvų noras, kad susitikimai vyktų namuose. Tik du tyrime dalyvavę vaikai ir viena mama išsakė, kad jiems leidžiama bent keletą valandų pabūti namuose. Tuo tarpu, trys vaikai ir trys mamos, kurios buvo kalbinamos, atskleidė, kad vaikai į namus negali grįžti net trumpam laikui. Tai gali lemti respondentų pasisakymus, jog jiems kitokie susitikimai – tai bendravimas namuose. Kadangi vaikai ir jų tėvai nuo vaiko laikinos globos įstaigoje pradžios dar nėra patyrę, ką reiškia bent trumpam grįžti į namuos – noras bendrauti savoje aplinkoje yra toks stiprus. Tyrime dalyvavusios mamos atskleidė, jog vaikai dažnai prašo, kad tėvai su jais išeitų už įstaigos ribų. Vaikams kyla stiprus noras pakeisti aplinką, o tai parodo, kad įstaigos klimatas vaikams nėra labai artimas ir tinkamas. Galbūt vaikai pavargsta nuo svetimos vietos, svetimų žmonių ir dėl to siekia bent trumpam pakeisti aplinką.

Tyrime dalyvavę vaikai bei biologinės mamos atskleidė santykių ypatybes, apsilankius globos įstaigoje ir bendraujant su vaikais. Teiginiai, susiję su vaikų, tėvų ir įstaigos darbuotojų santykių ypatybėmis pateikti 23 ir 24 lentelėse.

23 lentelė

Santykių ypatybės vaikams susitinkant ir bendraujant su tėvais globos įstaigoje (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Konfliktinės situacijos tarp vaikų ir tėvų	Dėl tėvų rėkimo	1. „Nuu, čia buvo per Kūčias. Aš grįžau namo ir mama tenais, nu pradėjo man šaukti, kodėl aš prisidirbu čia. Nu ir man, nu man nepatinka kai ji taip šaukia. Man nervai ima.<...>“; 2. „Aha. Buva čia kelis kartus, kai ji šaukė ant namės. Tada ir susipykom.“; 3. „Nu, nuuu. Vieną kartą čia buvo, kad susipykom su ja. Nu, tai kai ji pradėjo rekti“.
	Tėvai priekaištauja vaikams, kodėl jie čia pateko	1. „Dažnaiji saka, kam aš čia patekau.“; 2. „Nu, kad mes čia. Jai reikia eiti čia dabar.“;
	Tėvai pyksta dėl vaikų pabėgimų iš įstaigos	1. „<...>, pabėgu, o mama tada ir saka, kad prisidirbu.“; 2. „Kai bėgu iš „Pastogės“ namo. Kartais kai išbėgu iš čia, mama nervuojasi“.
	Tėvai į įstaigą ateina pikti	1. „Ji pikta būna. Ir man tas nepatinka, nes pradėdam pyktis.“; 2. „Pikta jinai ateina“.
	Tėvai pyksta dėl vaikų klausimų apie namus	1. „Nu, kartais apie namus paklausiu ir tada ji rekia.“
	Tėvai pyksta dėl vaikų mokymosi	1. „Nuu, pavyzdžiui, dėl, dėl pamokų mano.“
Vaikų konfliktai su socialiniais pedagogais/darbuotojais	Dėl įstaigos taisyklių	1. „<...>, liepia laikytis taisyklių, tvarkytis.<...>“; 2. „Tai kartais būna čia, kai auklėtojai ar socialiniai užnervina su tom savo taisyklėm. Negali išeiti niekur.“
	Dėl darbuotojų rėkimo	1. „Nu, jie rėkia,<...>“; „Ką ten su jais šnekėt. Jie rėkia, o man tas nepatinka“
Tėvų konfliktai su socialiniais pedagogais, darbuotojais	Pyktis ant socialinių darbuotojų dėl jų reikalavimų, priekaištų	1. „<...>, ir su socialinėm visalaim dabar gaun šnekėtis. Anai nepatink, kad tos socialinės liep visokius dalykus daryt. Pykst ana.“; 2. „<...>. Ir dar kabinėjasi kai ji čia ateina, kad ten kažko nepadare, kad čia retai ateina“
	Tėvai pyksta dėl vaikų nepriežiūros	1. „Nu, kad mūsų neprižiūri. Va, mano brolis buvo susirgęs, ligoninėj buvo, tai tada pikta buvo.“
	Dėl neigiamo darbuotojų požiūrio į tėvus	1. „<...>. Ir, ir dar, nu juk aš matau, kaip tos auklėtojos į ją žiūri.. Nu jos taip, kaip blogai apie ją galvotų“.
	Dėl tėvų priekaištų darbuotojams	1. „Dar ji būna, piktai pasako auklėtojoms.“;
Tėvų – socialinių pedagogų, darbuotojų bendravimas	Nėra bendravimo su auklėtojomis	1. „<...>. Tai mano mama kai ateina, pasirodo auklėtojom, pasisveikina ir būna su manim ir sese. Su jom nekalba.“
Vaikų – tėvų bendravimas globos įstaigoje	Atviras bendravimas	1. „Nu jo, visada atsako, ko klausiu.“;
Vaikų – socialinių pedagogų/darbuotojų bendravimas	Vaikai pasakojasi darbuotojams, tik jei jie paklausia	1. „Papasakoju, kai paklausia, nu pavyzdžiui, ką veikėm, kad žaidėm, pamokas ruošėm kartu.“; 2. „Nuuu, nors aišku, kartais auklėtojos paklausia, ką veikei tu tenai. Tai aš irgi, pasakau, kad su mama susitikau. Bet tik jeigu paklausia“; 3. „Kai paklausia, pasakau kažką“.
	„Aš prie jų nelendu“	1. „Gal gerai. Nežinau. Aš prie jų nelendu, tai gerai viskas.“;
	Bendravimo stoka su darbuotojais	1. „Nes aš net nesakau, kad ateis mama.“;

Pasak Almonaitienės ir kt. (2002), nėra žmogaus, kuris nebūtų įsivėlęs į didesnę ar mažesnę konfliktą. Kai du ar daugiau žmonių tarpusavyje sąveikauja, atsiranda dalykų, dėl kurių viena ar kita pusė nesutinka, prieštarauja. Tada ir kyla konfliktas. Kai kalbame apie laikinai įstaigoje globojamus vaikus, jų tėvus bei globos įstaigos darbuotojus, suvokiame, kad šie žmonės, tai skirtingus interesus, vertybes turintys, nevienodą statusą užimantys asmenys. Lekavičienės teigimu, konfliktai yra skirstomi į keletą tipų. Vienas tokių tipų, atspindintis vaikų ir tėvų konfliktus, tai šeimos konfliktai. Kalbinti vaikai pasakojo, kad tėvams, atėjus į globos įstaigą ar trumpam vaikus parsivežus į namus, kyla tarpusavio konfliktų. Dažniausia šių konfliktų priežastis – tai tėvų rėkimas ant vaikų. Mažamečiai atskleidė, kad vaikams apsilankius namuose mamos dažnai pakelia balso toną. Tuo tarpu, vaikams tai nepatinka. Tyrime dalyvavę vaikų

pasakojimai rodo, kad globos įstaigoje tėvai nerėkia, tačiau namuose situacija visiškai pasikeičia. Iš to galima spręsti, kad tėvai įstaigoje su vaikais elgiasi geriau, santūriau. Todėl įstaigų darbuotojai ne visada gali numanyti, kokie iš tikrųjų yra tėvų ir vaikų santykiai, bendravimas, nes tėvai vienaip elgiasi šalia specialistų ir visai kitaip savoje aplinkoje. Dėl šios priežasties labai svarbu domėtis, klausti vaikų, kaip jiems sekėsi susitikimai su tėvais namuose, jog nebūtų praleistas netinkamas gimdytojų elgesys su vaikais. Taipogi, tyrime atsiskleidė, kad tėvai pyksta ant vaikų, jog šie pateko į įstaigą. Tai rodo, kad tėvai nesuvokia ir savo darytų klaidų, bet yra linkę kaltinti visus kitus, o ne save. Pykčiai bei konfliktinės situacijos tarp vaikų ir jų biologinių tėvų kyla dėl vaikų pabėgimų iš globos įstaigos. Tai atskleidžia, kad gimdytojai nė nesistengia suprasti, kodėl vaikai šitaip elgiasi. Tai rodo tėvystės įgūdžių stoką. Kalbinti vaikai nurodė, kad tėvai į globos įstaigą dažniausiai ateina pikti, nepatenkinti. Toks tėvų elgesys rodo jų nenorą lankytis įstaigoje. Taipogi, tai atskleidžia, kad dažniausiai tėvai įstaigoje lankosi ne savo noru ar iniciatyva, o verčiami darbuotojų. Konfliktai tarp šeimos narių kyla ir dėl tėvų pykčio, išgirdus vaikų klausimus apie namus, kada jie galės į juos sugrįžti. Tėvų pyktis rodo, jog jie nežina, ką vaikams turėtų atsakyti. Tėvai patys nėra tikri dėl ateities, dėl vaikų susigrąžinimo, todėl vaikų klausimai jiems sukelia neigiamą reakciją. Tėvai negeba vaikams paaiškinti, kokia situacija yra dabar ir kokia ji bus vėliau, nes ir patys išgyvena nežinomybę.

Vaikai, laikinai globojami globos įstaigose nuolat susitinka ir daugiau ar mažiau bendrauja su tų įstaigų darbuotojais: socialiniais pedagogais, socialiniais darbuotojais. Tikėtina, kad tarp vaikų ir šių darbuotojų kyla konfliktinės situacijos. Kalbinti vaikai pasakojo, kad su darbuotojais vaikai dažniausiai pykstasi dėl įstaigoje esančių taisyklių. Neretai, iš šeimų paimtiems vaikams taisyklės yra naujas, ne visada suprantams reiškiny. Dėl šio naujumo vakams kyla nežinomybė, o pastaroji sukelia pyktį. Taipogi, vaikai įvardino darbuotojų rėkimą, kaip konflikto priežastį. Vaikai pastebi, kad įstaigos darbuotojai dažnai kalba pakeltu balso tonu, o tai vaikai supranta kaip rėkimą.

Pasak tyrime dalyvavusių vaikų, įstaigoje besilankantys tėvai konfliktuoja su darbuotojais. Vaikai pasakojo, kad jų tėvai pyksta ant darbuotojų dėl jų reikalavimų bei priekaištų. Darbuotojai dažnai reikalauja, kad tėvai vaikus lankytų dažniau, kad reguliariai lankytųsi susitikimuose su socialiniais pedagogais, ar socialiniais darbuotojais. Vaikų teigimu, tėvams šie reikalavimai nepatinka ir dėl to kyla konfliktinės situacijos su darbuotojais. Vaikai atskleidė, kad tėvai ir patys priekaištauja darbuotojams dėl vaikų nepriežiūros. Vaikų manymu, darbuotojai, dirbantys globos įstaigoje neigiamai žiūri į biologinius tėvus ir tai iššaukia jų tarpusavio konfliktus.

Tik vienas tyrime dalyvavęs respindentas atskleidė, kad su tėvais bendravimas yra atviras. Vaikas pateikė atvirumo pavyzdį: „Nu jo, visada atsako, ko klausiu“. Vaiko nuomone, jei mama atsako į visus vaiko klausimus, vadinasi jie bendrauja atvirai. Tačiau kiti tyrime dalyvavę vaikai negalėjo įvardinti, ar jų tarpusavio bendravimas yra atviras. Tai rodo, kad vis dėlto, vaikų ir tėvų tarpusavio bendravime trūksta atvirumo, vienas kito supratimo. Vaikai pasakojo, kad tėvų ir darbuotojų bendravimas taip pat ribotas. Dažniausiai, atėjusios mamos tik pasisveikina su darbuotojais, dirbančiais vaikų skyriuje, o likusį laiką praleidžia su vaikais. Tai atskleidžia, kad tėvai nėra linkę bendrauti su darbuotojais, o pastarieji tėvus taip pat retai kalbina. Vaikų bendravimas su darbuotojais taip pat nėra artimas ar dažnas. Kalbinti paaugliai atskleidė, kad darbuotojams pasipasakoja apie susitikimus su tėvais tik tada, kai jie to klausia. Keletas respondentų paminėjo, kad jie prie darbuotojų neledą ar net nesistengia bendrauti. Tai atskleidžia, kad neretai vaikų ir darbuotojų satykiai riboti, dažnai priklauso nuo darbuotojų pastangų prakalbinti vaiką.

24 lentelė

Sątykių ypatybės vaikams susitinkant ir bendraujant su tėvais globos įstaigoje (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Konfliktinės situacijos tarp vaikų ir tėvų susitikimų metu	Dėl vaikų nekantrumo ir skambučių, kada atvažiuos tėvai	1. „Nu, neskabinėkit, sakau, taigi aš jau važiuoju. Gi sakau, nu man jau irgi nervai nelanko.“; 2. „<...>.<...>. O jie kada ateisi, kada ateisi“; 3. „Nu tai aš jau, man nėra nervų. Ir nervuoja, ir nu... Aš nežinau, kad jie nekantrauja. Aš važiuoju, ką aš padarysiu.“;
	Vaikai nepasidalina mamos dėmesiu	1. „<...>, tai jau jeigu aš pas dukrą pirmiau nueimu į kambarį, jįsai užpyksta. Kodėl ne pas mane pirma, o pas sesę. Jįsai pradeda, taip jau užsikakoja, aiii.“; 2. „Ir jau sakau, jeigu ne pas jį pirma nueini, tai pyksta jis.“; 3. „Nu, žinai, Aida jau didesnė, tai ji sako, kad eik tu pirma pas Joną, paskui pas mane ateis arba aš ateisiu. Tai jįsai jau žino, kad jis supyks. Nes nu jįsai irgi, nenori matyti, kad broliui ten ar raudoną lygį deda, kad jam sėdėt vėl kambarį, žinai.“;
	Dėl vaikų rėkimo ant tėvų	1. „<...>. Būna telefonu, va, su ta didesne, nes jįsai balsą labai taip pakelia. Paskambini, o jįsai iš karto pradeda rėkti.“; „Nu, kai jįsai rėkia, rėkiu ir aš.“; 2. „Tu čia sakau, nekelk prieš mane balso, nes jau galvoju, ragelis sprogs. Va, tai biški paisterikuoja. Tu čia sakau, nerėk ant manęs. Paskui nu, nuleidžia tą savo balsą.“;
	Dėl vaikų prašymo nupirkti materialinius daiktus	1. „Mes pykstatės. Arba, va, papildymo, kad būtų jai. Ji sako, duok ma, aš pati. Paskui ji nepasipildo, nu ai.“; 2. „Ai, ten buvo vieną kartą.<...>. Tai jįsai visą laiką reikalauja iš manęs tai to, tai ano.“;
	Vaikai pyksta ant tėvų, kad negali dažniau aplankyti	1. „Dabar pasižiūrėk, keturias dienas dirbsi it tik dvi deinos laisvos ir viskas. Piktumas kyla, kodėl vat taip būtent, nes savaitgalį, pavyzdžiui, sekmadienį galėtum mus pusei dienos pasiimti. O dabar sutikai dirbti ilgiau.“. 2. „<...>.Tai čia kaip gaila, kad sutikai ketvirtą dieną padėti kolegai. Kodėl? <...>. Nu bet vis tiek, nu vat, kodėl tu sutikai“.
Vaikų – socialinių pedagogų, darbuotojų konfliktai	Dėl išmesto maisto, kurį atneša mama	1. „Ir tą maistą kai atėmė, sako jis: nu, mama, kodėl man negalėjo pasakyti, kad duodam tau pusvalandį, ką nesuvalgai iš... išmeti. Nu man galėjo pagal tiesą taip pasiūlyti. Sako jūs enat, perkat, nešat, o jos nieko nepasakę išmetė. Pikta jam.“; 2. „Iš jo jau atėmė maistą. Sako, negalima.“; 3. „Jau nufotografavo auklėtoja.“;
	Dėl netinkamo auklėtojų elgesio darbo metu	1. „Nu, jįsai su viena auklėtoja labai nesutari, nes jįsai vieną kartą užgėrusias jas matė čia. Ir jįsai pasake, kad jeigu aš čia dar būsiu ir ant namęs dar rėks, aš viską pasakysiu.“;
	Dėl įstaigos taisyklių	1. „Jįsai sako, kad negalima televizoriaus ilgiau pažiūrėti, jau devintą valandą miegoti liepia. Savaitgaliais ryte tik devintą valandą galima išeiti iš kambario, o mano sūnus sako, aš jau ir valgyti noriu, jau ir filmukus galėtu pažiūrėti.“;
	Dėl vaikų rūkymo	1. „Nu tik auklėtojos vis sako dėl to parūkymo. Nu vat tada tai jau bara, nu gauna velnių.“;
	Vaikai kaltina darbuotojus, kad pateko į globos įstaigą	1. „Ir vaikai pyksta ant jų, kad jie čia pateko“.

Santykių ypatybės vaikams susitikant ir bendraujant su tėvais globos įstaigoje (mamų teiginiai)

Tėvų–socialinių pedagogų, darbuotojų konfliktai	Dėl darbuotojų rėkimo	1. „<...>. <...>, rėkt, kaupt.“; „<...>. tik aišku, nemalonu girdėti, kaip šaukia ant tų vaikų.“; 2. „O man pikta, kai vaikas papasakoja, kad ant jo rėkė, barė.“; 3. „<...>.Yra tokių, kad automatiškai užkausto, net liežuvį, nes jinai staugia ir rėkia.<...>.Tai palauk, tas žmogus, kuris tave žemina ir ant tavęs rėkia, tai tau, tu automatiškai pats užsidarai. Ir viskas. Tai mane, ant manęs pavyzdžiui, atsiprašau, man yra pilnametystė, jeigu ką ir nėra ant manęs ko staugti. Gyvenime visi klysta, nejaugi kas nors mirė be klaidų. Visi klysta, kas nori taisyti, tie taisosi, jei nenori, tai dar labiau smunka. Tai čia yra natūralus gyvenimas, čia yra realybė, nepabėgsi nuo jos. Tai faktiškai, kai ant manęs pradėjo rėkti, aš net negaliu praverti burnos“; 4. „<...>, bet jau kai pradeda prie manęs, žinai, pradeda rėkti.“; 5. „O tai jūs galvojat, kad jos nerėkia ant tų vaikų? Ir prie tėvų buvo. Ir aiškinomės, kad rėkė. Nieko, aš kantri, bet pyktis ima. Kam rėkt, ką normaliai negalima šnekėt.“
	Tėvai pyksta dėl vaikų nepriežiūros	1. „<...>. paskui, vaikas visas pusnuogis laksto. Langai atidaryti, skersvėjis. Čia va į ligoninę pateko.“; 2. „Aaa, mergaitė buvo apėjusi utelėm. Nu va, neseniai. <...>, radau utelių.“; 3. „Atsiprašau, nuo mano maisto nė karto neviduriavo. O čia, tai pilvas skauda, tai viduriuoja, tai tas.“; 4. „Sakau, esu tik labai pikta ant „Pastogės“, kad aš kaip suprantu, gal maistas netinka ar kas, nes skundžiasi, kad pilvą skauda, blogai jaučiasi kai pavalgo.“; 5. „Ir va, dar tas čia, kad aš pati negaliu ryte nei jų aprengti, nei sužiūrėti, kokie išeina jie į mokyklą. Nes nu čia niekas taip jau nežiūri, ką jie apsirengia, kokie jie išeina į mokyklą. Tai tas negerai, <...>.“
	Pykčiai dėl tėvų nešamo maisto į įstaigą	1. „Tiktai sakau, auklėtojos pyksta, kad aš jam maistą nešu.“; 2. „Ir man pikta, nes aš, pavyzdžiui, noriu kažką atnešti, nu, o čia tipo negalima. Nu tai ką aš žinau.“; 3. „Sakau, sėdėsiu kol tu suvalgysi. Ateis auklytė ir sakys ką nors, tai sakau, sakysiu, palaukit, aš ne, ne, ne... nu tikrai esu virtuvėj pati dirbus, tai ką, aš nemokuvalgyti gaminti. Čia sakau nesąmonės, belmba, kd mano vaikui negalima valgyti, jeigu jis mėgsta, jam skanu.“; 4. „<...>nes tipo negalima. Nunešė pavaduotojai. Tai pikta.“; 5. „Liepia griežtai nevežti“.
	Dėl darbuotojų akcentavimo vaiko blogiasias puses	1. <...>. Jos tik ateina pasakyt, kad Jonas toks, anoks,<...>.“; 2. „Būna, kartais, kad ateina, sako, kad pagavo Alandą rūkant.“
	Dėl tėvų atvirai išsakytų priekaištų	1. „<...>. jeigu aš matau, kad kas nors ne taip, aš visą laiką pasakau, kaip mama. Aš pasakau.“; 2. „Ir aš viską, daug yra, kad aš pasakau ir Dijai (soc. darbuotojai) ir vaikų skyriui auklėtojams. Nu pasakau auklėtojom kas ne taip. Tegu pyksta jeigu nori jos.“
	Tėvai nepasitiki darbuotojais	1. „Ir sakau, kaip jos čia dirba darbą. Nepasitikiu aš jom ir pyktis ima pamačius.“; 2. „Ir aš žinokit, nepasitikiu tom auklėtojom. Man atrodo, kad kai vaikai palieki, tai jos su tais vaikais gali daryti ką nori ir kaip nori.“; 3. „Nu tai vaikas pasakojo, kad vieną kartą užuodė, jog auklėtojos gėrė. Tai sako, o tada vaikai labai siautėjo, kaip siautėja vaikai, tai kviečia policiją. O tada, sako, netgi policijos nekvietė, nes sako alkotesterį būtų padavę. Mes sako, nekvaili, pajuto, kad sako, sklinda alkoholio kvapas. Tai kaip pasitiktėt jomis.“
	Dėl darbuotojų neigiamo požiūrio į tėvus	1. „Ir kai Ailando nebuvo, aš tris dienas nieko nevalgiau, nemiegojau. Aš atėjau čia visa drebanti. Jie galvojo, kad aš išgerianti, matėsi, kad auklėtojos žiūri kaip į išgėrusią.“; 2. „<...>. <...>, žiūri į tave kad kažki kokia tu ten būtum<...>.“; 3. „<...>. Tu žinai, pasijunti tu tokia, net už šiukšlę baisesnė. Aš nemoku, tokia su purvais su su... nes jautiesi žiuriai.<...>.“
	Tėvai kaltina darbuotojus dėl atimtų vaikų	1. „Ai, nu buvo, buvo pradžioj, kad aš ir koliojau. Ir tos auklėtojos visos yra iškoliotos.“; 2. „Buvo ankščiau ir pykau ant jų, kad vaikus paėmė iš manęs“.
	Dėl darbuotojų „įkyrumo“	1. „Kaip čia pasakius. Būna, kad kitą kartą labai įkyri būna. Lenda taip labai, klausinėja.“
	Tėvų – vaikų bendravimas	Nes darbuotojai neišklauso vaikų
Tėvai ignoruoja darbuotojus		„1. Man pradžioj iš vis neįdomu buvo. Jie ten man aiškina kažką, savo taisykles. Neįdomu man. Aš žiūriu savo, neįdomu man jie.“;
Atviras bendravimas		1. „Jo, jo, papasakoja“; 2. „Pasipasakoja, kad ir kas skaudu būna. Jisai: mama, tik nepradėkit verkt, įspėja ir pradeda pasakoti.“; 3. „Žinokit, ankščiau ar vėliau, jis man viską papasakoja.“; „Pasisako, kad nori pabėgti. Sako: mama, patikėkit, jeigu mane neišleis, sako tikrai aš iš čia pabėgsiu.“; 4. „Jis pasipasakoja. Sako: mama, aš pabėgsiu tavo gimtadieniui.“; 5. „<...>, nes socialinė sako, gal žinote ten kažką, o aš sakau, jau seniai žinau, vikai jau papasakojo.“; 6. „Žiauriai atvirai“; 7. „Nu taip, ta didesnė eina ten žaisti su kitom mergaitė ir papasakoja, kad eina“;
Bendravimo stoka su darbuotojais		1. „Mama, sako, tai kas yra, tai ką, aš negrįšiu? Tai kaip man paaiškinti jam, jei socialinės nepasako nieko“.
Tėvai sutaria su auklėtojais, kai apsiprato su esama situacija		1.„Labai gerai, sutariu dabar. Labai faini žmonės“; 2. „<...>. O va yra kitų socialinių, su kuriom taip miela bendrauti, tu sėdi taip, žinok toksai: gal atsigeriam arbatos, jinai man anąsyk sako“; 3. „Bet kai kurios, aišku, būna, kad ir gražiai pašnekam“; 4. „Nu, dabar sutariam, turbūt“;5. “ O dabar nieko, biški ramiau, nebėra tiek pykčio ant darbuotojų, ant „Pastogės“;
Baimė darbuotojams pasakyti kažką netinkamo		1. „Bet aš joms nieko nesakau, noriu, kad greičiau vaiką atiduotų“;
Nėra bendravimo su darbuotojais		1. „Nuuu, nu o ką, aš ne pas jas ateinu.<...>.“;

Tyrime dalyvavę tėvai taip pat atskleidė, kad bendraujant su vaikais, tarp jų kyla konfliktinės situacijos. Viena dažniausių priežasčių, kodėl vaikai susipyksta su tėvais, tai vaikų nekantrumas ir nuolatinis skambinimas tėvams, su kalusimu, kad tėvai ateis į įstaigą. Pasak tėvų, šie skambučiai ir klausimai juos sunervina. Tai parodo, kad tėvai nesupranta, jog vaikai jaučia baimę, kad tėvai ir vėl neištesės savo pažado ateiti. Vakai susitikimų labai laukia, o nuolatiniai skambučiai tėvams tai tik patvirtina. Tarpusavio konfliktai kyla ir dėl vaikų nepasidalinamo tėvų dėmesiu, šiems atėjus į įstaigą, dėl vaikų pakelto balso tono ant tėvų, dėl vaikų prašymo, kad tėvai juos lankytų dažniau, dėl tėvų nesutikimo nupirkti materialius daiktus.

Tuo tarpu, vaikai ir įstaigos darbuotojai dažniausiai konfliktuoja dėl išmesto maisto, kurį atneša tėvai, dėl netinkamo auklėtojų elgesio darbo metu. Viena respondentė atskleidė, kad vaikai pastebi, jog auklėtojos darbo metu vartoja alkoholį. Vaikams kyla pyktis dėl įstaigos taisyklių, bei jie kaltina darbuotojus, kad dėl jų kaltės vaikai buvo paimti iš biologinių tėvų namų. Konfliktinės situacijos kyla ir dėl vaikų žalingų įpročių – rūkimo.

Tėvai ir socialiniai pedagogai/darbuotojai dažniausiai konfliktuoja dėl darbuotojų rėkimo, kuris yra nukreiptas ne tik į globojamus vaikus, bet ir į pačius biologinius tėvus. Tėvai darbuotojus kaltina, kad šie nepakankamai prižiūri vaikus. Tėvų teigimu, kad ir kaip prastai gyveno jų šeima, bet vaikai nesirgo, jų plaukuose nebuvo utėlių, nuo gaunamo maisto vaikai nesijautė blogai. Tėvai dažnai konfliktuoja su įstaigoje dirbančiais specialistais dėl taisyklės nenešti vaikams maisto. Konfliktuojama su darbuotojais, nes šie, pasak tėvų, dažniausiai akcentuoja blogąsias vaikų puses. Tėvai, savo ruožtu, nevensia patys priekaištauti darbuotojams ir pasakyti tai, ką tą akimirka galvoja ar jaučia. Taipogi, tėvai nepasitiki darbuotojais, o tai skatina atsirasti tarpusavio konfliktams. Pasak tėvų, jie jaučia darbuotojų neigiamą nusistatymą į juos. Tėvai nevensia atvirai kaltinti darbuotojų dėl atimtų vaikų. Tėvų teigimu, darbuotojai jų atžvilgiu, yra įkyrūs, nuolat klausinėja įvairių klausimų, domisi apie tėvų gyvenime atsirandančius pokyčius. Tuo tarpu, su vaikais specialistai bendrauja nepakankamai, nesuteikia vaikams reikalingos informacijos, nepakankamai domisi vaikų savijauta. Tyrime dalyvavę tėvai atskleidė, kad neretai jie ignoruoja darbuotojų kalbas, o tai iššaukia tėvų ir įstaigoje dirbančių specialistų nesutarimus.

Tėvai teigia, kad jų ir vaikų bendravimas yra atviras. Tokio atvirumo buvimą atskleidžia, jog vaikai tėvams papasakoja apie savo planus pabėgti iš globos įstaigos. Tuo tarpu, vaikų ir darbuotojų bendravimas nėra artimas. Priešingai vaikų ir darbuotojų bendravime trūksta atvirumo, pasitikėjimo, įsiklausymo. Daugiausia tyrime dalyvavusių mamų atskleidė, kad su darbuotojais ėmė sutarti tada, kai apsiprato su esama situacija. Tai rodo, kad kai tėvams liko mažiau nežinomynės, kas su jais ir jų vaikais bus toliau, bendrauti su darbuotojais pasidarė

paprasciau. Tačiau tėvų ir darbuotojų bendravimas vis dar išlieka įtemptas. Tėvai dažnai bijo pasakyti kažką netinkamo, kas galėtų pakenkti vaikų susigrąžinimui. Tėvai jaučia baimę, bendraudami su įstaigos darbuotojais. Taipogi, viena tyrime dalyvavusi respondentė atskleidė, jog nei vaikų globos pradžioje, nei vėliau, su darbuotojais neužmezgė artimesnio ar atviresnio bendravimo.

Respondentai, dalindamiesi patirtimi apie tarpusavio bendravimą globos įstaigoje bei namuose, atskleidė, kokius privalumus ir trūkumus jie mato. Šie privalumai ir trūkumai pateikti 25, 26 lentelėse.

25 lentelė

Tėvų ir vaikų tarpusavio bendravimo globos įstaigoje ir namuose privalumai ir trūkumai (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Bendravimo įstaigoje trūkumai	Nedrašu bendrauti prie kitų vaikų ir auklėtojų	1. „Mhm, gal prie darugų, gal nedrašum, gal“; 2. „<...>. Nu, gal nedrašu kalbėti, nes auklėtojai aplinkui vaikšto ir kiti vaikai. Nedrašu būti kai jie yra“; 3. „O čia tos auklėtojos dar aplinkui vaikšto. Nejauku kažkaip“; 4. „<...>. O čia vis tiek ir auklėtojos vaikšto ir tada mama nejauku gal biški“; 5. „Nuu, tai vis tiek yra kiti vaikai, auklėtojos. Visal laik žiūri ką darom“.
	Vaikų keliamas triukšmas trukdo bendrauti	1. „Kad jie ateina, laksto, pradeda muštis kambary pas mane ir su mama negali ramiai pabūti“; 2. „<...>. nes čia vis tiek, laksto tei vaikai“; 3. „Nu, man nepatinka, vaikai laksto, klykia. Vos girdisi, ką sako“; 4. „Nu, sunku kalbėt. Ir ypač tie mažesni kai trukdo“; 5. „<...>. Irgi, bėgioja, ten visokiais žodžiais ant visų sako. Nepatinka man čia“;
	Svetima aplinka, svetimi daiktai	1. „<...>. O čia tai ne mano; 2. „<...>. Nepatinka, kad čia ne namai“;
	Ribotas susitikimų laikas	1. „Nu, pavyzdžiui, jūgu labai skuba, tai trumpai pabūna ir napsikalbam ilgai“;
Bendravimo namuose privalumai	Sava aplinka, daiktai, žmonės	1. „<...>. <...>, o namuose tai nėra svetimų“; 2. „Tai ten namai, ten nėra svetimų žmonių. Ten mano kambarys, mano žaislai, daiktai.<...>.3. „O namuose nieko nėra, nuu, tik mama ir aš“; „Ir man patinka būt savo kambary“; 4. „Ir šiaip, namuose savo viskas“; 5. „Ir taip, namuose jaučiau.<...>.“; „<...> yra televizorius, galiu savo žaidimus žaisti<...>“.
	Ramu namuose	1. „<...>. <...>. <...>. Geriau namuose. Ten ramu, niekas netrukdo“; „<...>“; 2. „<...> niekas netrukdo, <...>“;
	„Turiu daugiau laiko su mama bendrauti“	1. „Nes tada turiu daugiau laiko su mama pabūti.“; 2. „<...>. Nes namuose su mama kiek norim, tiek kalba, ką norim, tą veikiam. O čia, pavyzdžiui, atvažiuoja ir turi skubėti į darbą, dar namo grįžti, susitvarkyti. Ji visal laik skuba“;
	Namuose drąsiai jaučiasi	1. „Nu, namuose geriau, tenais ir drąsiau kažkaip šneku su mama“

Vaikai dalyvavę tyrime pasakojo, kad dažniausiai su tėvais bendrauja įstaigoje. Tačiau jų kalbose atsiskleidė, kad toks bendravimas jiems atrodo sudėtingas, nes nedrašu bendrauti, kai aplinkui vaikšto kiti globos įstaigoje gyvenantys vaikai bei darbuotojai. Vaikai teigia, kad nors dažniausiai auklėtojos nesikiša į jų ir tėvų bendravimą, tačiau visada būna netoliese. Taipogi, vaikų teigimu, įstaigoje bendravimą trudo ne tik kitų vaikų buvimas, bet ir jų keliamas triukšmas, nemalonus elgesys, kai vaikas bendrauja su jam artimais žmonėmis. Tokie vaikų teiginiai atskleidžia vaikų ir tėvų poreikį, kad įstaigoje būtų įkurta atskira patalpa, kurioje vaikai bei tėvai jaustųsi jaukiai, jų pokalbių netrikdytų pašaliniai vaikai. Vaikai įvardina, kad įstaigoje bendrauti jiems nepatinka, nes tai svetima vieta, nėra nieko savo ir artimo. Yra minimas ir ribotas susitikimų laikas, nes mama turi skubėti į darbą ar į kitus susitikimus. Tuo tarpu, susitikimai su tėvais namuose turi kur kas daugiau privalumų nei bendravimas įstaigoje. Pirmiausia, ką vaikai įvardina kaip bendravimo namuose privalumą, tai sava aplinka, savi daiktai. Tai atskleidžia, kad

nors namuose vaikai dažnai jautė nepriteklių, netvarką, netinkamą tėvų elgesį, tačiau jiems ši aplinka atrodo savo, įprasta. Dar viena privalumas, kurį vaikai įžvelgia namuose, tai ramybė. Sunku patikėti, kad apklaustų šeimų namuose vaikai jautė ramybę, nes neretai tėvai girtvo. Tačiau vaikams namai asocijuojasi su ramybe, kur nėra pašalinių žmonių, kur niekas nepertraukia pokalbių. Pasak vaikų, namuose bendrauti paprasiau dėl neriboto susitikimų laiko. Vaikai mano, kad namuose su mama gali bendrauti ilgiau, mamai nereikia niekur skubėti. Tai atskleidžia, kad įstaigoje lankymo valandos tėvams neretai būna nepatogios. Būna atvejų, kai tėvams sunku prisiderinti prie riboto lankymo laiko, o vaikai tai pastebi ir mano, kad namuose laiko bendrauti turėtų daugiau. Vaikai išsako ir tokį teiginį, kaip didesnę drąsą su tėvais bendrauti namuose. Tai parodo, kad įstaigoje jie jaučia kontrolę, taisykles, jaučiasi nejaukiai, dėl ko nedrąsu bendrauti su tėvais.

26 lentelė

Tėvų ir vaikų tarpusavio bendravimo globos įstaigoje ir namuose privalumai ir trūkumai (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Bendravimo įstaigoje trūkumai	Nepatogus susitikimų laikas įstaigoje	1. „Tik savaitgaliais, tada jau manenurodo laiko“; 2. „Aš tik po keturių, nes po pietų miego, kai po keturių ateinu“; 3. „Po ramybės laiko, apie ketvirtą valandą<...>“; 4. „Tas blogumas yra tas laikas – ramybės valandos“; 5. „<...>, nu čia yra tos valandos, kiek gali lankyti.<...>“; 6. „Bet suprantat, man, nu, pavyzdžiui, nuo pirmos iki keturių čia yra tos ramybės valandos, o man tos ramybės valandos, pavyzdžiui, yra aktualu.<...>. Nu tai vat, man, suprant, visas tas laikas makaluojasi“;
	Įstaiga – svetima vieta, svetimi žmonės	1. „<...>.... Nu čia svetima, galiu pasakyti. Svetimi žmonės“; 2. „<...>, svetimų žmonių<...>. O čia ir auklėtojos ir kiti vaikai“; 3. „Vaikams, kaip bebūtų, jie yra pripratę, jie ateina ir jiems viskas čia svetima“; 4. „Bet vis tiek, tai yra ne namai. Tai yra svetima vieta“; 5. „Nu taip. Nu čia visi svetimi. Ne namai čia“;
	Bendravimą trikdo kiti vaikai, auklėtojai	1. „Ir tie kiti vaikai. Kuk gyvena kambary po kelis vaikus. Gaila man jų, kitų niekas nelanko ir kai tu čia ateini, nejauku kažkaip tai“; 2. „Nes pas mergaitę mano visada būna kitų mergaičių daug“; 3. „<...>. Gal vaikai nori, kad ramiau pabūti, nes čia vis tiek ir kambariuose gyvena ne po vieną, yra tų kitų vaikų.<...>“; 4. „<...> nejauku kambary bendrauti, nes yra kitų mergaičių, tai gerai, galim išeiti į koridorių“;
	Įstaigoje yra griežtos taisyklės	1. „<...>. O čia taigi visur yra drausmė“.
Bendravimo namuose privalumai	Namai, sava, pažįstama aplinka	1. „NU, tai viskas vietoj. Jie žino, kur jų žaislai, kur rūbai, kur, kur...“;
	Namuose įprasta tvarka	1. „Kažkaip, žinot, namai yra namai. Ką nori valgai, ką nori darai, kada nori miegi, kada nori, atsikeli“;
	Namie ramu	1. „<...>. <...>. Niekas netrukdo, neblaško“;

Kalbinti tėvai taip pat akcentavo, kad jiems bendravimas įstaigoje nėra tinkamas, dėl riboto lankymo laiko. Pasak mamų, nepatogu derintis prie lankymo valandų, dėl ramybės laiko, kurio metu prašoma vaikų nelankyti. Mamos, kaip ir vaikai pasakojo apie svetimumo jausmą, bendraujant įstaigoje, kuris verčia jaustis nejaukiai ir apsunkina susitikimus globos įstaigoje. Buvo minimas ir svetimų vaikų keliamas triukšmas, kuri trukdo kalbėtis su vaiku. Visi šie išvardinti bendravimo įstaigoje trūkumai atskleidžia atskiros patalpos poreikį, kurioje vaikai ir tėvai galėtų netrikdomi bendrauti. Kalbintos mamos teigia, kad jų ir vaikų bendravimui trukdo griežtos įstaigos taisyklės. Tai atskleidžia, kad greičiausiai šeimoje visai nebuvo taisyklių, todėl

šeimos nariams sunku priprasti prie esamos drausmės. Kaip ir vaikai, taip ir mamos minėjo, kad namuose bendrauti paprasčiau dėl savos, artimos aplinkos, dėl įprastos tvarkos bei ramybės namuose. Tokie mamų bei vaikų teiginiai dar kartą įrodo, kad šeimos nariai yra pripratę prie savos aplinkos, o patekus į kitą aplinką, sunkiai su ja susigyvena ir prie jos pritampa.

Specialistas, dirbantis globos įstaigoje su laikinai globojamu vaiku bei jo biologiniais tėvais, turi vaikams ir jų tėvams suteikti pagalbą, plėtojant jų tarpusavio bendravimą. Kokią pagalbą darbuotojai suteikia globojamiems vaikams bei jų šeimoms, matome 27 ir 28 lentelėse.

27 lentelė

Socialinio pedagogo, socialinio darbuotojo indėlis, plėtojant vaikų ir tėvų bendravimą (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Darbuotojų vaidmuo, plėtojant susitikimus	Darbuotojai domisi, kaip vaikams sekėsi bendrauti su tėvais	1. „Nu, jie kartais klausia, ką veikėm, tada pasakau“; 2. „Nu, kartasi. Jie kartais paklausia, ką veikėm, tada pasakau.<...>“; 3. „Kai paklausia, pasakau, kad buvau pas mamą, kad kažką, ką ten dariau“; Nu, tik kartais socialinėms darbuotojoms, kur viršų dirba. Nu, savo socialinei papasakoju. Klau..., nu, paklausia, paklausia ir pasakau“; 4. „Tai aš irgi, pasakau, kad su mama susitikai. Bet tik jeigu paklausia.“; 5. „<...>. <...>, jei paklausia“.
	Darbuotojai nedalyvauja vaikų - tėvų susitikimuose	1. „Nee, jie tiesiog, nu taip, pavaikšto ir viskas. Bet nelabai jau žiūri, ką mes veikiam“; 2. „Ne, jie nebūna kartu. Nesikiša“; „Ne, jos nieko nesako. Nesikiša jos“; 3. „Ne, nesikiša, bet visada šalia yra“;
	Darbuotojai nesidomi, kaip sekėsi vaikams bendrauti su tėvais	1. „Nu, bet jos ne. Jos niekada manęs neklausia“; 2. „Tai, kad čia nėra kam pasakoti. Jos manęs neklausia“.
	Skatina tėvus lankyti vaikus	1. „Auklėtojai sako, kad ateik. Kartais taip piktai pasako. Mamai taip sako ir socialinė darbuotoja“.
	Darbuotojai su tėvais kontaktuoja telefonu	1. „Nu, kartais su auklėtojom bendrauja, kartais nuuu, telefonu jos.“;
	Padedą vaikams ruošti susitikimams	1. „Nu, kartais padeda. Nuuu, pavyzdžiui. Nuuu, pratybas padaryti, kad galėčiau su mama pabūti ilgiau“;

Tyrimo dalyvavę paaugliai atskleidė (žr. 27 lentelėje), jog dažniausiai socialiniai pedagogai, ar socialiniai darbuotojai domisi ir vaikų klausia, kaip pavyko susitikimas. Darbuotojai prašo vaikų, pasidalinti savo įspūdžiais. Tai rodo, kad vaikai patys nėra linkę pasakoti apie susitikimus su tėvais, tačiau, paklausti, dažniausiai atsako. Toks darbuotojų domėjimasis svarbus, nes vaikai gali suteikti reikalingos informacijos apie tinkamą ar netinkamą tėvų elgesį su vaikais. Taip pat, darbuotojų skatinimas vaikus išsikalbėti, pastariesiems parodo, kad specialistams jie rūpi. Tačiau du respondentai atskleidė, kad jie ne visada sulaukia darbuotojų domėjimosi jų ir tėvų susitikimais. Pasak vaikų, yra tokių auklėtojų, kurios niekada nepaklausia, kaip jiems sekėsi, ką jie veikė. Tai vaikams sukelia jausmą, kad įstaigoje nėra su kuo pasiklabėti. Taipogi, kalbinti vaikai atskleidė, kad darbuotojai dažniausiai jų ir tėvų susitikimuose nedalyvauja. Įstaigoje dirbantys specialistai visada yra netoliese, tačiau į bendravimą nesikiša. Tai atskleidžia, kad tėvams ir vaikams leidžiama pabūti dviese, kad jie nesivaržytų, nesijaustų nejaukiai bendraudami. Vaikai atskleidžia, kad darbuotojai skatina tėvus lankyti įstaigoje globojamus vaikus. Tėvams nuolat primenama, apie vaikus ir jų norą bendrauti su tėvais. Patys tėvai ir socialiniai pedagogai/darbuotojai neretai bendrauja telefonu, kas atskleidžia darbuotojų pastangas užmegzti kontaktą su biologiniais vaikų tėvais ir bent tokiu

būdu palaikyti su jais ryšį. Jei vaikai teigia, kad jų tėvai ir darbuotojai bendrauja telefonu, vadinasi tėvai yra linkę į darbuotojų skambučius atsakyti. Tai parodo, jog tėvai ne visada stengiasi vengti pokalbių su darbuotojais. Tik gal tiesioginis kontaktas, susitikus akis į akį su darbuotoju, tėvus labiau trikdo, nei pokalbiai telefonu. Taip pat, vaikai minėjo, kad kartais darbuotojai yra linkę vaikams padėti pasiruošti susitikimams su tėvais. Tai atskleidžia darbuotojų indėlį, kad vaikų ir tėvų susitikimai būtų kokybiškesni, ilgesni. Kitaip tariant, darbuotojai stengiasi plėtoti vaikų ir biologinių tėvų tarpusavio bendravimą.

28 lentelė

Socialinio pedagogo, socialinio darbuotojo indėlis, plėtojant vaikų ir tėvų bendravimą (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Darbuotojų vaidmuo, plėtojant susitikimus	Tėvų lankymo kontrolė	1. „<...>, yra sąsiuvinys, tenai apačioje auklytės veda sąsiuvinį, kada tu atėjai.“; 2. „Jo, parašo datą, kada atėjau, kada išėjau, pas ką atėjau ir pasirašau.“; 3. „Tai yra žurnalas, kur pasirašau, kai ateinu. Tai jinai tikriausiai nueina ir pasižiūri“; 4. „Ai jo, čia jo. Pasirašom ten apačioj, vaikų skyriuj“.
	Darbuotojai bendradarbiauja su kitomis įstaigomis, kad padėtų tėvams keistis	1. „Dar socialinės prašiau, kad mumis, šeimą pastatytų į socialinį būstą“; 2. „Dar į Minesotos ligoninę padėjo užsirašyti, kad biški smegenis man praplautų.“; 3. „Liepė lankyti anoniminius“; „Anoniminius sakė lankyti man.<...>.“; 4. „Bet šiandien socialinė žadėjo jį vežti anonimiškai dėl rūkimo.“.
	Darbuotojai kviečia tėvus į susitikimus	1. „Ji konkrečiai pasako, kokią dieną pas ją ateiti“; 2. „Ir pas ją dar reikia eiti kas savaitę“; 3. „Kas savaitę eiti pas socialinę reik“; 4. „Tai vieną kartą į savaitę“.
	Darbuotojai lankosi tėvų namuose	1. „Va, darbuotoja buvo užėjusi, tai sakau, labai gerai. Kad pamatėt kas yra ir pamatysit, kaip aš viską susitvarkysiu.<...>.“; 2. „Tai ateina ir į namus.<...>.“; 3. „Tai jinai ir į namus atvažiuoja“.
	Skatina lankyti vaikus	1. „<...>, geriau dažniau aplankyti.<...>.“; 2. „<...>, yra pasakę, kad, Ailandai, pas tave kasdien ateina. Tai taip va paskatina.“; 3. „O dar socialinė ir auklėtojos sako, kad eikit, lankykit kiekvieną dieną ir susigrąžinsit. Nors aš ir lankau, bet taip griežtai pasako, kad lankyk.<...>.“
	Darbuotojai bendradarbiauja su kitais šeimos nariais	1. „Tai pasiskambina jo. Žinių pasirinkti.“; 2. „Ai, tai va, ar išgėręs ar neišgėręs, tai ten kokių dar žinių prisiklauso. Ten mano mama, ten tokia trenkta. Tai ji iš musės padaro dramblį. Tai pripasakoja, ta (soc. darbuotoja) tuoj tiki. Tuoj greitai susirašo informacijos.<...>.“
	Darbuotojai kontaktuoja su tėvais telefonu	1. „Socialinė darbuotoja, mes bendraujam telefonu. Jinai man pasiskambina ir pasako, jeigu aš reikalinga, kelintą valandą turiu ateiti ir kad kalbėsime“;
	Padeda vaikams kontaktuoti su tėvais	1. „Nes jau iš Julijos (soc. darbuotojos) telefono skambino.<...>.“
	Stengiasi sudaryti palankesnes sąlygas tėvams ir vaikams bendrauti įstaigoje	1. „Kažkada, kai bendravom, buvo tas jo kambariokas, tai auklėtoja sako, eik tu iš kambario, leisk pabendrauti mamai su vaiku“.
Darbuotojai nesikiša į vaikų-tėvų bendravimą	1. „Nu jie nesikiša, <...>.“	

Kalbintos biologinės mamos atskleidė, kad globos įstaigoje dirbantys specialistai labai dažnai kontroliuoja ir stebi, kaip dažnai tėvai lanko vaikus, kiek ilgai trunką jų susitikimai. Šią kontrolę tėvai pajaučia, kai kiekvieną kartą, atėję į įstaigą aplankyti vaikų, turi pasirašyti lankymo sąsiuvinyje. Jame tėvai turi tiksliai nurodyti, kas atėjo vaikų lankyti, kelintą valandą atėjo ir kelintą išėjo. Tuo tarpu, darbuotojai per tai gauna visą informaciją, kaip dažnai tėvai lankosi įstaigoje ir bendrauja su savo vaikais. Mamos pasakojo, kad socialiniai darbuotojai labai dažnai bendradarbiauja su kitose įstaigose dirbančiais specialistais, kad suteiktų tėvams reikiamą

pagalbą. Padrindinės įstaigos, kurias mini tėvai, tai savivaldybė, priklausomybių centrai. Taip pat, darbuotojai ir patys dirba su šeimų tėvais, todėl juos reguliariai, bent kartą per savaitę kviečia į susitikimus, kurių metu bendrauja, domisi, kaip tėvams sekasi spręsti problemas bei suteikia informaciją tėvams rūpimais klausimais. Toks darbuotojų bendradarbiavimas su biologiniais tėvais atskleidžia, kad specialistai yra linkę tėvams padėti, o tai skatina ir tėvų bei vaikų tarpusavio bendravimo plėtojimą. Pasak respondentų, įstaigoje dirbantys socialiniai darbuotojai/pedagogai nevengia apsilankyti šeimų namuose. Per tai darbuotojai stebi tėvų gyvenimą, daromą pažangą bei pokyčius. Darbuotojai nuolat primena tėvams, kad vaikai jų laukia, pasiilgsta. Tai parodo, kad tėvai yra skatinami lankyti savo vaikus ir per tai plėtoti tarpusavio bendravimą. Keleta respondentų akcentavo, kad darbuotojai, apsilankę jų namuose, nevengia užmegzti kontaktą bei pabendrauti su šeimos giminėmis, kaimynais ar kitais žmonėmis, kurie mato tėvų kasdienybę. Tėvų kalbėjimo maniera, pasakojant apie darbuotojų bendravimą su jų aplinkos žmonėmis, išduoda biologinių tėvų nepasitenkinimą. Jų nuomone, darbuotojai tik prisiklauso nereikalingų žinių apie įstaigoje globojamų vaikų gimdytojus. Tai atskleidžia, kad tėvai turi ką splėti nuo darbuotojų, todėl toks specialistų domėjimasis tėvų gyvenimu juos erzina, sukelia pyktį ir nepasitenkinimo jausmą. Tačiau darbuotojai į šeimos situaciją turi pažvelgti iš įvairių pusių, kad suprastų, kurios problemos yra pagrindinės. Specialistų bendravimas su jų aplinkos žmonėmis padeda šį matymą suformuoti. Tėvai teigia, kad su darbuotojais bendrauja ir telefonu, kai šie jiems paskambina ir paprašo tam tikrą dieną, tam tikru laiku ateiti į įstaigą. Taipogi, ne visi vaikai įstaigoje turi savo telefonus, todėl darbuotojai duoda įstaigos ar savo, kad mažamečiai galėtų pabendrauti su tėvais bent telefonu. Toks darbuotojų elgesys atskleidžia šeimai suteikiamą pagalbą, kad vyktų tarpusavio bendravimas. Tyrime dalyvavusios respondentės teigė, kad darbuotojai į vaikų ir tėvų bendravimą dažniausiai nesikiša. Tačiau atskleidė, kad būna atvejų, kai įstaigoje dirbantys specialistai, iš šalies matydami, jog kiti įstaigoje gobjami vaikai trukdo tarpusavio bendravimą, paprašo juos išeiti iš kambario ir leisti vaikui ir mamai ramiai pasikalbėti. Tokia situacija atskleidžia, kad įstaigoje trūksta patalpos, kurioje vaikai ir jų tėvai galėtų netrukdomi ir neblaškomi bendrauti. Atskleistas darbuotojų žestas parodo, kad jie, nors į tėvų ir vaikų bendravimą nesikiša, tačiau juos stebi iš šalies ir jei reikia, bando sukurti palankesnes bendravimo sąlygas. Tai ne kas kita, o bandymas plėtoti tėvų ir globos įstaigoje gyvenančių vaikų bendravimą.

2.4. Vaikų, laikinai gyvenančių globos įstaigose, bendravimo su biologiniais tėvais plėtojimo kiekybinio tyrimo rezultatai

Atlikus kiekybinį tyrimą buvo gauti demografiniai duomenys apie respondentus, kurie pateikiami 29 lentelėje.

29 lentelė

Demografinė respondentų charakteristika (n=59)

Klausimas	Atsakymai	Resp. skaičius	Procentai (%)
Jūsų lytis	Moteris	53	89,8
	Vyras	6	10,2
Jūsų amžius	Iki 25 metų	4	6,8
	25-30 metų	12	20,3
	31-35 metų	2	3,4
	36-40 metų	2	3,4
	41-45 metų	26	44,1
	46-50 metų	7	11,9
	51-55 metų	6	10,2
	56-60 metų	0	0
	61 ir daugiau metų	0	0
Jūsų išsilavinimas	Vidurinis	0	0
	Aukštasis – koleginis	7	11,9
	Aukštasis – universitetinis	52	88,1
Užimamos pareigos	Socialinis pedagogas	29	49,2
	Socialinis darbuotojas	30	50,8
Darbo patirtis	Iki 5 metų	19	32,2
	5-10 metų	27	45,8
	11-15 metų	11	18,6
	16-20 metų	2	3,4

Remiantis 29 lentelėje pateiktais duomenimis, galima matyti, kad tiriamųjų daugumą sudarė moterys – 89,8% lyginant su respondentų vyrų 10,20% skaičiumi. Toks respondentų pasiskirstymas pagal lytį rodo, kad globos įstaigose, kuriose globojami vaikai, kai pastariesiems skirta laikinoji globa, dirba daugiau moterų nei vyrų. Dauguma respondentų (44,10%) yra 41-45 metų amžiaus, kiek mažiau 25-30 metų amžiaus (20,30%). Mažiausią dalį respondentų sudarė 36-40 (3,40%), 31-35 (3,40%) metų amžiaus bei nebuvo nė vieno respondento, kurio amžius būtų 56-60 ir 61 ir daugiau metų. Tokie gauti duomenys atskleidžia, kad laikinos globos įstaigose dažniausiai dirba vidutinio amžiaus darbuotojai.

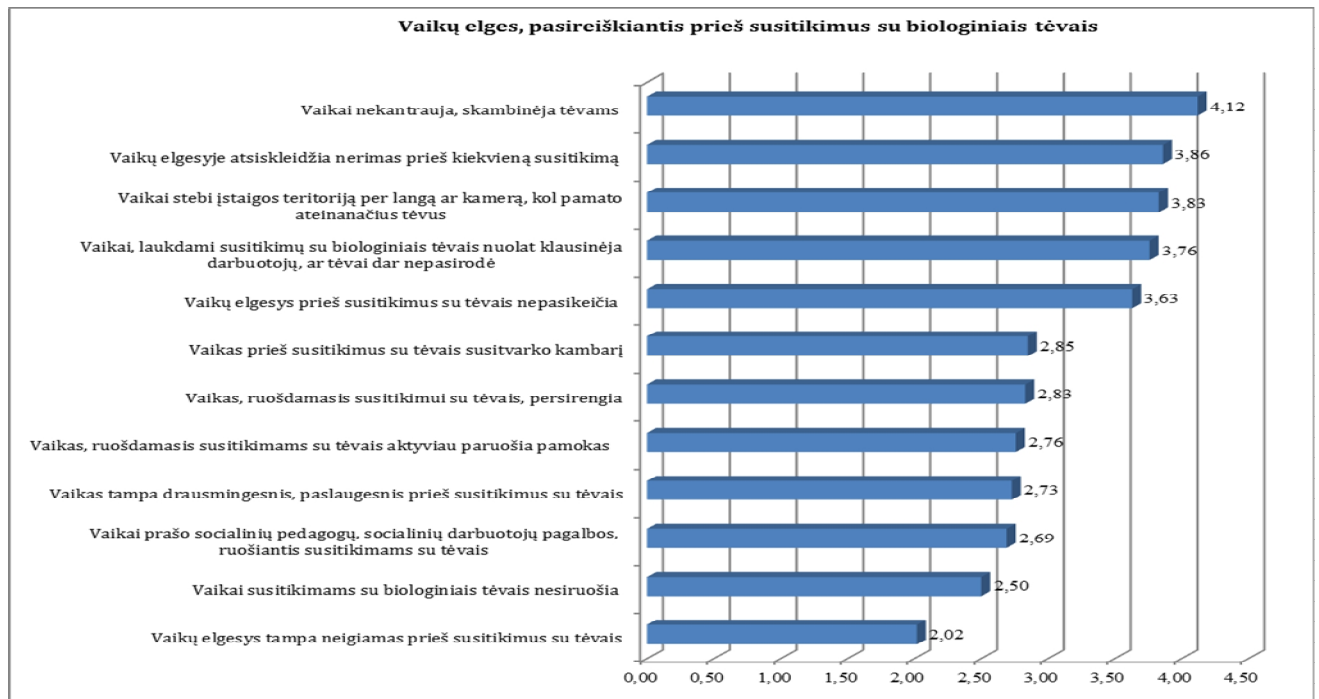
Pagal išsilavinimą didžiausią respondentų grupę sudarė tiriamieji, kurie turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą (88,1%) bei aukštąjį koleginių išsilavinimą (11,9%). Galima pagrįstai teigti, kad globos įstaigose, kuriose globojami vaikai, kai pastariesiems skirta laikinoji globa, dirba kvalifikuoti socialiniai pedagogai/darbuotojai, kurie yra baigę aukštąsias universitetines mokyklas.

Tyrimas atskleidė, kad globos įstaigose dirba ir socialiniai pedagogai, ir socialiniai darbuotojai, o jų pasiskirstymas šiose įstaigose labai panašus: socialinių pedagogų yra 49,2%, socialinių darbuotojų - 50,8%.

Kalbant apie globos įstaigose dirbančių darbuotojų darbo stažą, galima pastebėti, kad didžiausią respondentų grupę sudarė tiriamieji, kurie tokiose įstaigose dirba nuo 5 iki 10 metų (45,8%) bei iki 5 metų (32,2%). Mažiausiai buvo respondentų, kurie globos įstaigose dirba 11-15 bei 16-20 metų. Šie gauti rezultatai gali sietus su tuo, kad globos įstaigų, kuriose būtų globojami tik tie vaikai, kuriems yra skirta laikinoji globa bei dirbama su tokių vaikų tėvais, Lietuvoje daugiau įsikūrė per pastaruosius 10 metų. Tad dažniausiai respondentų pažymėtas darbo stažas ir buvo nuo 5 iki 10 metų.

Kiekybinio tyrimo metu atsiskleidė, kad net 89,8% socialinių pedagogų/darbuotojų patvirtino, jog dažniausiai vaikai, laikinai globojami globos įstaigose yra lankomi biologinių tėvų (3 priedas, 1 paveikslas). Daugiau nei 90% respondentų atsakė, kad vaikai kalba apie savo biologinius tėvus bei išsako norą su jais susitikti ir bendrauti (3 priedas, 2 ir 3 paveikslai). Tačiau tėvai savo vaikus dažniausiai aplanko rečiau nei vieną kartą per savaitę (55,9%) ar tik kartą per savaitę (40,7%), o šie susitikimai su vaikais įvyksta ne tėvų noru, o dėl socialinių pedagogų/darbuotojų nuolatinio priminimo apie vaikus ir skatinimo juos lankyti (3 priedas, 4, 5 paveikslai). Net 83,1% respondentų anketoje pažymėjo, kad dažniausiai vaikų ir jų biologinių tėvų susitikimai vyksta globos įstaigose, o šie susitikimai trunka ne ilgiau kaip valandą (3 priedas, 6, 7 paveikslai). Atsižvelgiant į šiuos duomenis, galima daryti išvadą, kad laikinos globos įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai dažniau pastebi globotinių norą bendrauti su biologiniais tėvais. Tuo tarpu, tėvai rodo mažai iniciatyvos ir noro susitikti su savo vaikais, o atėję į įstaigą ilgai neužsibūna. Dėl to vaikų ir tėvų susitikimai ir bendravimas yra labiau fragmentiškas, paviršutiniškas, o ne atviras.

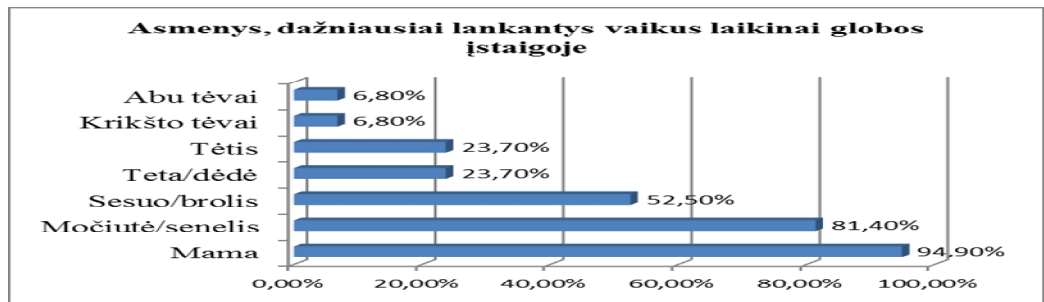
Einorienė (2005) savo tyrimo rezultatuose akcentavo, kad vaikai, laukdami susitikimų su biologiniais tėvais dažnai tampa drausmingesni, paslaugesni, susitvarko savo kambarį, norėdami, kad tėvai, atėję į globos įstaigą išgirstų tik gerus žodžius apie savo vaiką. Todėl buvo tirta, koks vaikų elgesys yra stebimas globos įstaigose prieš vaikų ir tėvų susitikimus. Socialinių pedagogų/darbuotojų buvo prašoma pažymėti, kaip sutinku su teiginiu 5 balų skalėje nuo 1 - visiškai nesutinku iki 5 – visiškai sutinku. Duomenys pateikiami 1 paveiksle.

1 pav. Vaikų elgesys, pasireiškiantis prieš susitikimus su biologiniais tėvais, M

Vertinant pasireiškiančio vaiko elgesio prieš susitikimus su biologiniais tėvais įverčių vidurkius, jie svyruoja nuo 2,02 iki 4,12. Analizuojant tyrimo rezultatus, nustatyta, kad dažniausiai pasireiškiantis bei specialistų pastebimas vaiko elgesys prieš susitikimus su tėvais – tai *vaiko nekantravimas* bei *nuolatinis skambinimas tėvams* ($M=4,12$, $SD=0,79$), *vaiko elgesyje atsirandantis nerimas* ($M=3,86$, $SD=0,54$), *vaikų stebima įstaigos teritorija per langą ar kamerą* ($M=3,83$, $SD=0,91$), *vaikų klausimai darbuotojams, ar tėvai ateis* ($M=3,76$, $SD=0,67$), *nepakitęs vaikų elgesys* ($M=3,63$, $SD=0,84$). Žemiausiai šioje grupėje vertinams vaikų elgesys, prieš susitikimus su biologiniais tėvais, kad *vaikų elgesys tampa neigiamas* ($M=2,02$, $SD=0,73$), *vaikai nesiruošia susitikimams su tėvais* ($M=2,50$, $SD=0,73$), ir kad *vaikai prašo socialinių pedagogų/darbuotojų pagalbos, ruošiantis susitikimams su tėvais* ($M=2,69$, $SD=0,79$). Tai atskleidžia, kad tiriamieji abejoja ar vaikai ruošiasi susitikimams, kad jų elgesys tampa neigiamas, kad vaikai prašo darbuotojų pagalbos. Toks abejojimas leidžia daryti prielaidą, kad vaikų pasiruošimams susitikti su biologiniais tėvais yra skiriamas mažas dėmesys iš darbuotojų pusės

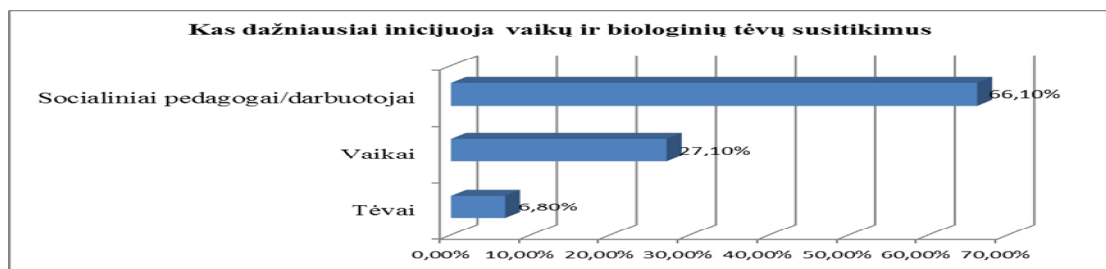
Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti, kas laikinai globos įstaigose gyvenančius vaikus dažniausiai lanko. Gauti duomenys iliustruojami 3 paveiklėse.

2 pav. Kas dažniausiai lanko vaikus globos įstaigoje, %.

Tyrimo dalyvavę respondentai atskleidė, kad vaikus, laikinai gyvenančius globos įstaigose dažniausiai lanko mama (94,9%), močiutė/senelis (81,4%) bei sesuo/brolis (52,5%). Rečiausiai vaikus lanko abu tėvai (6,8%) ir krikšto tėvai (6,8%). Šie duomenys atskleidžia, kad vaikams artimiausi ir labiausiai juo besirūpinantys žmonės – tai mama, seneliai bei vyresni broliai/seserys. Tuo tarpu, tėtis globos įstaigoje pasirodo rečiau už mamą, senelius ir brolius/seseris. Iš to galima daryti prielaidą, kad vaikų ir tėčių ryšiai dažnai būna nutrūkę dar iki mažamečiams patenkant į globos įstaigą. Tai gali lemti tėvų skyrybos, tėvų tarpusavio konfliktai, nesutarimai.

Kiekvienam vaikui svarbu matyti ir bendrauti su biologiniais tėvais. Todėl buvo tiriama, kas dažniausiai inicijuoja vaikų ir tėvų susitikimus globos įstaigoje. Tyrimo duomenys pateikti 4 paveiklėse.

3 pav. Kas dažniausiai inicijuoja vaikų ir jų biologinių tėvų susitikimus, %.

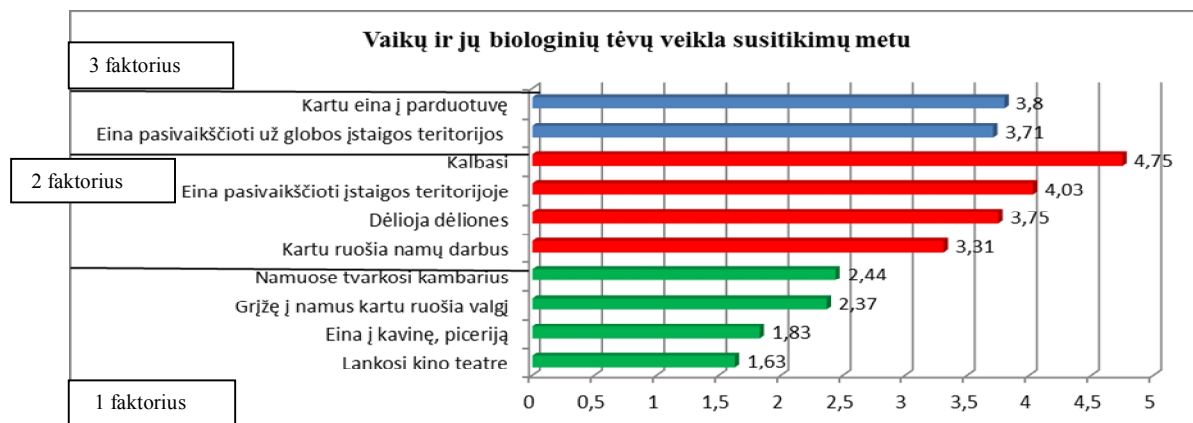
Remiantis pateiktais duomenimis, matyti, kad dažniausiai globos įstaigoje gyvenančių vaikų ir jų biologinių tėvų susitikimus inicijuoja socialiniai pedagogai/darbuotojai (66,1%). Dažnai susitikimų iniciatoriais tampa ir vaikai (27,1%). Tačiau tėvai beveik niekada patys neinicijuoja susitikimų su biologiniais vaikais. Tokie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad globos įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai aktyviai skatina tėvus apsilankyti globos įstaigoje ir tokiu būdi specialistai tampa susitikimų iniciatoriais.

Laikini globos įstaigose gyvenančių vaikų ir jų biologinių tėvų veiklos susitikimų metu tyrimo duomenų apdorojimui buvo pasirinktas *faktorinės pagrindinių komponentų analizės* metodas, kuris leidžia atskleisti tiriamo reiškinio struktūrą. Pagrindinis faktorinės analizės pasirinkimo motyvas, tai galimybė didesnę kintamųjų skaičių suskirstyti į kelias grupes ir tirti jų

koreliacines sąsajas. Siekiant validuoti tyrimo instrumentą, patikrinta ar duomenys tinka statistinei analizei. Naudojant *Bartlett's* ir *KMO* kriterijus įvertintas tiesinio ryšio stiprumas tarp instrumentą sudarančių teiginių. Gautas statistiškai reikšmingas *Bartlett's* kriterijus ($p=0,000$) rodo, kad iš tyrimo instrumento teiginių sudaryta koreliacinė matrica nėra vienetinė. *KMO* reikšmė 0,606 rodo, kad duomenys pakenčiamai tinka faktorinei analizei. Atlikus *MSA* matą, nustatyta, kad teiginių koeficientai svyruoja nuo 0,514 iki 0,747, todėl, remiantis Čekanavičiumi, Murausku (2002), visi kintamieji tinkami analizei. Visi šie išanalizuoti rodikliai leidžia teigti, kad tyrimo instrumentas ir juo pagrįsta koreliacinė matrica yra tinkami faktorinei analizei.

Panaudojus pagrindinių komponentų analizės metodą buvo siekiama gauti informaciją apie bendrą kintamųjų reikšmių sklaidą. Atlikus *Communalities* testą gauti pradiniai kintamųjų bendrumai. Pastareiji svyravo 0,484 iki 0,870. Tai atskleidžia, kad pagrindinėse komponentėse liko pakankamai daug informacijos apie kintamuosius. Neribojant faktorių skaičiaus, o faktorių atrinkties koeficientu pasirinkus 1 buvo išskirti 3 faktoriai, kurių reikšmės didesnės už 1 (faktoriai: *vaikų ir biologinių tėvų veikla, kurios socialiniai pedagogai/darbuotojai tiesiogiai nemato; vaikų, jų tėvų veikla, kurią stebi ir mato socialiniai pedagogai/darbuotojai; vaikų ir tėvų veikla, apie kurią darbuotojai numano*). Šie faktoriai paaiškino 68,85% visų kintamųjų sklaidos. Tuo tarpu, faktorinis svoris (L) tiek pirmojo (L svyruoja nuo 0,66 iki 0,88), tiek antrojo (L svyruoja nuo 0,65 iki 0,81) bei trečiojo faktoriaus teiginiuose (L svyruoja nuo 0,77 iki 0,83) tenkina sąlygą $L > 0,6$. Tai atskleidžia, kad metodologiniu požiūriu faktoriai yra vientisi (gryni) (3 priedas, 17 lentelė).

Siekiant identifikuoti kokia veikla dažniausiai užsiima vaikai ir jų biologiniai tėvai susitikimų metu, apklausos dalyvių buvo prašoma įvertinti įvairias susitikimų veiklas apibrėžiančių teiginių skalę 5 balų sistema. Kur 1 balas reiškia visiškai nesutinku, 2 – dalinai nesutinku, 3 – neutrali pozicija, 4 – dalinai sutinku ir 5 – visiškai sutinku. Atsakymų duomenys pateikti 4 paveiksle.

4 pav. Vaikų ir biologinių tėvų veikla susitikimų metu, M

Pirmojo faktoriaus *vaikų ir biologinių tėvų veikla, kurios socialiniai pedagogai/darbuotojai tiesiogiai nemato* teiginių vidurkiai (žr. 4 paveikslą) atskleidžia, kad socialinių pedagogai/darbuotojai visiškai ar dalinai nesutinka, jog vaikai su tėvais susitikimų metu *lankosi kino teatre* (M=1,68, SD=0,90), *kavinėje* (M=1,83, SD=1,02). Taip pat, dalinai nesutinka ar abejoja, kad *grįžę į namus, kartu su biologiniais tėvais ruošia valgi* (M=2,37, SD=1,09) bei *tvarkosi namus* (M=2,44, SD=1,03). Tokie duomenys atskleidžia, kad laikinai globjamiems vaikams susitikus su biologiniais tėvais ne globos įstaigoje, socialiniai pedagogai/darbuotojai dažnai nežino, kur vaikai ir jų tėvai eina, kokia veikla užsiima. Tai rodo, kad vaikai retai pasipasakoja įstaigos darbuotojams apie susitikimus su biologiniais tėvais, kurie įvyksta ne globos įstaigos ribose.

Antrojo faktoriaus, *vaikų ir jų tėvų veikla, kurią stebi ir mato socialiniai pedagogai/darbuotojai*, gauti teiginių vidurkiai (žr. 4 paveikslą), atskleidžia, kad respondentai visiškai ar dalinai sutinka su teiginiais, kad vaikai ir jų tėvai susitikimų metu *kalbasi* (M=4,75, SD=0,51), *eina pasivaikščioti įstaigos teritorijoje* (M=4,03, SD=0,61), *dėlioja dėlionės* (M=3,75, SD=0,82) bei kartu *ruošia vaikų namų darbus* (M=3,31, SD=0,96). Tai leidžia daryti prielaidą, kad vaikams, patekus į globos įstaigą labai svarbu bendruti su tėvais, dalintis savo išgyvenimais – kalbėtis. Taip pat galima daryti išvadą, kad šie tyrimo duomenys rodo, jog socialiniai pedagogai/darbuotojai, dirbantys su laikinai globjamais vaikais ir jų šeimomis dažniausiai pastebi tas tėvų – vaikų veiklas, kuriomis pastarieji užsiima globos įstaigoje.

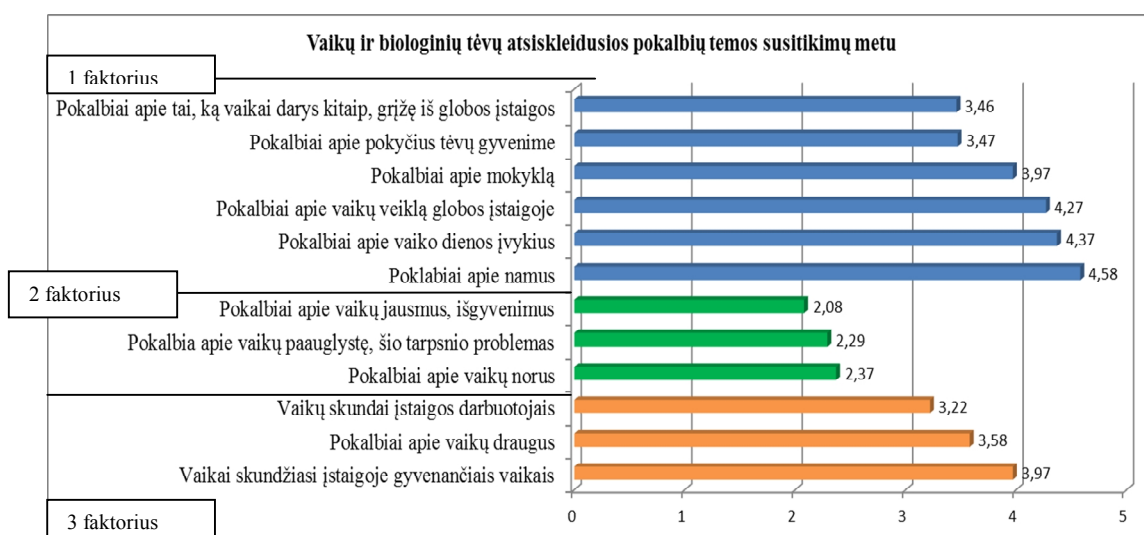
Trečiojo faktoriaus, *vaikų ir tėvų veikla, apie kurią darbuotojai numano*, teiginių vidurkiai atskleidžia, kad respondentai dalinai sutinka su teiginiais, jog vaikai ir tėvai *kartu eina į parduotuvę* (M=3,8, SD=0,78) ar *pasivaikščioti už įstaigos teritorijos ribų* (M=3,71, SD=0,82). Šie gauti duomenys rodo, kad paminėtos pastarosios veiklos vyksta ne įstaigos teritorijoje, todėl socialiniai pedagogai/darbuotojai apie šią veiklą išgirsta iš vaikų ar tėvų pasakojimų, bet patys tiesiogiai joje nedalyvauja ir jos nemato. Galima daryti prielaidą, kad globos įstaigoje dirbantys specialistai apie vaikų ir tėvų pasivaikščiojimus už įstaigos ribų bei apsipirkimus parduotuvėje sužino, kai vaikų aplankyti atėję tėvai darbuotojų paprašo, kad juos išleistų išeiti už įstaigos teritorijos ribų.

Susitikimų metu vaikai ir jų biologiniai tėvai dažnai kalbasi. Tad buvo siekiama sužinoti, kokiomis temomis paprastai bendrauja laikinai globos įstaigose gyvenantys vaikai bei jų tėvai. Atsiskleidusioms *pokalbių temoms*, kuriomis bendrauja susitikimų metu vaikai ir jų tėvai, tyrimo duomenų apdorojimui buvo pasirinktas faktorinės pagrindinių komponentų analizės metodas. Buvo gautas statistiškai reikšmingas *Bartlett's* kriterijus ($p=0,000$), kuris parodė, kad iš tyrimo instrumento teiginių sudaryta koreliacinė matrica nėra vienetinė. *KMO* reikšmė 0,712 rodo, kad

duomenys patenkinamai tinka faktorinei analizei. Atlikus *MSA* matą, nustatyta, kad teiginių koeficientai svyruoja nuo 0,503 iki 0,801. Tai rodo, kad visi kintamieji yra tinkami faktorinei analizei.

Atlikus Communalities testą gauti pradiniai kintamųjų bendrumai. Pastareiji svyravo 0,585 iki 0,727. Tai atskleidžia, kad pagrindinėse komponentėse liko pakankamai daug informacijos apie kintamuosius. Neribojant faktorių skaičiaus, o faktorių atrinkties koeficientu pasirinkus 1 buvo išskirti 3 faktoriai, kurių reikšmės didesnės už 1. Šie faktoriai paaiškino 68,48% visų kintamųjų sklaidos (žr. 3 priedas, 18 lentelė).

Siekiant identifikuoti kokiomis temomis dažniausiai kalbasi vaikai ir jų biologiniai tėvai susitikimų metu, apklausos dalyvių buvo prašoma įvertinti pokalbių temas apibrėžiančių teiginių skalę 5 balų sistema. Kur 1 balas reiškia visiškai nesutinku, 2 – dalinai nesutinku, 3 – neutrali pozicija, 4 – dalinai sutinku ir 5 – visiškai sutinku. Atsakymų duomenys pateikti 5 paveiksle.

5 pav. Vaikų ir tėvų susitikimų metu atsiskleidusios pokalbių temos, M

Pirmojo faktoriaus, *pokalbių temos, kuriomis tėvai ir vaikai kalbasi atvirai*, teiginių vidurkiai (žr. 5 paveikslą) atskleidžia, kad apklausos dalyviai visiškai ar dalinai sutinka, kad dažniausiai vaikai ir jų tėvai kalbasi *apie namus* ($M=4,58$, $SD=0,72$), *vaiko dienos įvykius* ($M=4,37$, $SD=0,80$), *apie vaiko veiklą globos įstaigoje* ($M=4,27$, $SD=0,69$). Iš to galima daryti prielaidą, kad dažniausias tėvų klausimas, susitikus globos įstaigoje vaiką: „kaip tau šiandien sekėsi“, „ką tu šiandien veikei“. Greičiausiai, socialiniai pedagogai/darbuotojai, dirbantys globos įstaigose dažnai girdi tokius tėvų klausimus, todėl jie visiškai ar dalinai sutiko su teiginiu apie poklabius, sujčiusius su vaiko dienos veikla. Rečiau kalbama apie *mokyklą* ($M=3,97$, $SD=0,66$), *pokyčius tėvų gyvenime* ($M=3,47$, $SD=0,89$) bei *ką vaikai darys kitai, grįžę į namus* ($M=3,46$,

SD=0,81). Tačiau ir šių teiginių vidurkiai yra pakankamai aukšti ir tai rodo, kad šios pokalbių temos vaikams bendraujant su biologiniais tėvai yra dažnos ir svarbios.

Antrojo faktoriaus, *pokalbių temos, kuriomis vaikai ir tėvai retai kalba*, teiginių vidurkiai atskleidžia, kad rečiausiai vaikai su savo biologiniais tėvais kalba tokiomis temomis, kaip *vaikų jausmai ir išgyvenimai* (M=2,08, SD=0,89), *vaikų paauglystė ir šio tarpsnio problemos* (M=2,29, SD=0,79), *vaikų norai* (M=2,37, SD=1,03). Tokie duomenys rodo, kad tėvams šios temos yra sunkios. Dažnai jie nesuvokia, kaip svarbu vaiko paklausti kaip jis jaučiasi, ar jam liūdna, kodėl liūdna. Iš to galima daryti prielaidą, kad tėvams trūksta jautrumo, bendravimo bei tėvystės įgūdžių. Tuo tarpu, vaikai taip pat nėra linkę kabėti apie savo jausmus su tėvais. Tai leidžia daryti išvadą, kad globos įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai turėtų stebėti šiuos susitikimus bei skatinti tėvus ir vaikus atviriau, jautriau kalbėtis, nes per tai ir tėvai ir vaikai galį įgyti naujų bendravimo įgūdžių bei stiprinti tarpusavio ryšį.

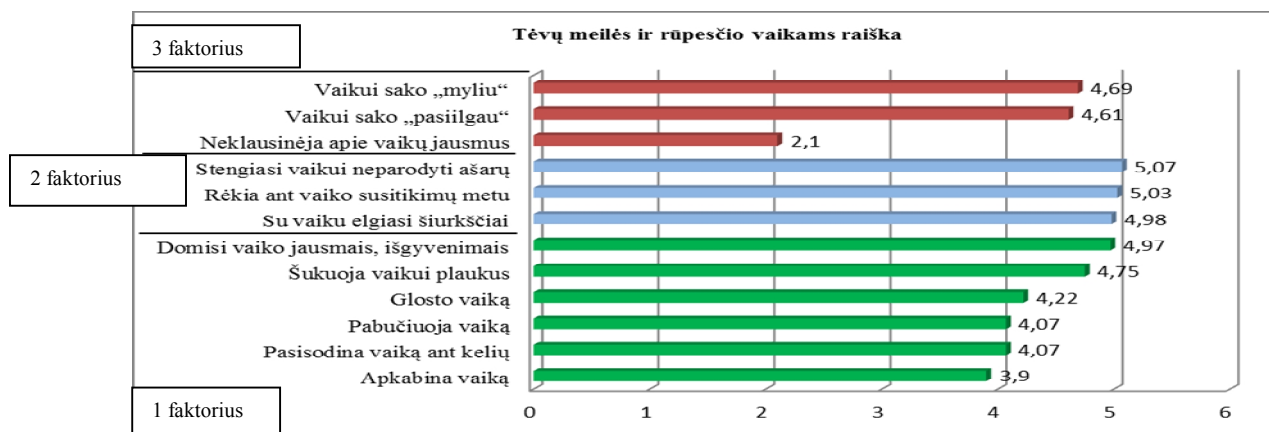
Trečiojo faktoriaus, *vaikų skundai*, teiginių vidurkiai atskleidžia, kad respondentai dalinai sutiko su teiginiu, jog *vaikai skundžiasi kitais įstaigoje gyvenančiais vaikais* (M=3,97, SD=0,45) bei *kalba apie savo buvusius draugus* (M=3,58, SD=0,77). Tai atskleidžia, kad laikinai globos įstaigose gyvenantys vaikai dažnai nesutaria su kitais vaikais, jiems sunku užmegzti naujus socialinius ryšius, todėl skundžiasi tėvams bei nuolat prisimena savo draugus, savo buvusius socialinius ryšius su jiems artimais žmonėmis ir apie tai kalba su tėvais. Teiginio, *vaikai skundžiasi įstaigos darbuotojais*, atsakymų vidurkis (M=3,22, SD=0,52) atskleidžia, kad socialiniai pedagogai/darbuotojai abejoja ir tiksliai nežino ar vaikai skundžiasi tėvams jų darbu ar ne. Tokios specialistų abejonės gal sietis su neatviru ar net įtemptu vaikų ir darbuotojų bendravimu.

Laikinai globos įstaigoje gyvenančių vaikų ir jų biologinių tėvų susitikimų metu galima pastebėti, kaip tėvai geba *išreikšti savo meilę ir rūpestį vaikams per verbalinę bei neverbalinę kalbą*. Todėl globos įstaigose dirbančių socialinių pedagogų/darbuotojų buvo prašoma pažymėti kokias tėvų meilės ir rūpesčio išraiškas jie dažniausiai stebi (nuo 1 – nuolat, 4 – kartais, iki 6 – niekada). Meilės ir rūpesčio išraiškos tyrimo duomenų apdorojimui buvo pasirinktas *faktorinės pagrindinių komponentų analizės* metodas. Tikrinant, ar duomenys tinka statistinei analizei, buvo gautas statistiškai reikšmingas *Bartlett's* kriterijus ($p=0,000$), kuris atskleidžia, kad iš tyrimo instrumento teiginių sudaryta koreliacinė matrica nėra vienetinė. *KMO* reikšmė 0,837 rodo, kad duomenys gerai tinka faktorinei analizei. Atlikus *MSA* matą, buvo nustatyta, kad teiginių *koeficientai (tėvai vaikams atneša dovanų ir tėvai vaikams atneša maisto į įstaigą)*

netenkina sąlygos $>0,5$, todėl šie teiginiai iš instrumento buvo pašalinti. Likusiųjų teiginių koeficientai svyruoja nuo 0,651 iki 0,917, todėl visi šie kintamieji tinkami faktorinei analizei

Atlikus *Comunalities* testą, gauti pradiniai kintamųjų bendrumai. Jie svyravo nuo 0,610 iki 0,810. Tai atskleidžia, kad pagrindinėse komponentėse liko pakankamai daug informacijos apie kintamuosius. Neribojant faktorių skaičiaus, o faktorių atrinkties koeficientu pasirinkus 1 buvo išskirti 3 faktoriai, kurių reikšmės didesnės už 1. Šie faktoriai paaiškino 73,46% visų kintamųjų sklaidos (žr. 3 priedą, 19 lentelę).

Siekiant identifikuoti kaip tėvai išreiškia savo meilę ir rūpestį vaikais, apklausos dalyvių buvo prašoma įvertinti tėvų meilės ir rūpesčio vaikams raišką apibrėžiančių teiginių skalę 6 balų sistema. Kur 1 balas reiškia nuolat, 2 – labai dažnai, 3 – dažnai, 4 – kartais 5 – labai retai ir 6 - niekada. Atsakymų duomenys pateikti 6 paveiksle.

6 pav. Tėvų meilės ir rūpesčio vaikams išraiška, M

Pirmojo faktoriaus, *neverbalinė tėvų meilės ir rūpesčio išraiška, skirta vaikui*, teiginių pasirinkimo vidurkiai rodo (žr. 6 paveikslą), socialiniai pedagogai/darbuotojai, dirbantys laikinos globos įstaigose tik kartais mato, kad tėvai *vaikus apkabina* ($M=3,9$, $SD=0,73$), *pasisodina vaiką ant kelių* ($M=4,07$, $SD=0,71$), *pabučiuoja vaiką* ($M=4,07$, $SD=0,78$), *glosto vaiką* ($M=4,22$, $SD=1,01$). Labai retai specialistai pastebi, kad tėvai *šukuotų vaikams plaukus* ($M=4,75$, $SD=0,80$) ir niekada nepastebi, kad tėvai *domėtusi vaikų jausmais, išgyvenimais* ($M=4,97$, $SD=0,58$). Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad laikinai globos įstaigose gyvenančių vaikų tėvai dažnai negeba parodyti savo meilę bei rūpestį vaikams per neverbalinę kalbą. Šiems asmenims prisilietimai prie vaiko, glostymas, apkabinimai yra svetimi tarpusavio bendravimo sudedamieji komponentai. Dėl to tėvams trūksta jautrumo, supratimo, kokio bendravimo reikia vaikams.

Antrojo faktoriaus, *elgesys su vaiku, kurį tėvai retai atskleidžia globos įstaigoje*, teiginių vertinimo vidurkiai atskleidžia, kad tėvams, atėjus į globos įstaigą specialistai niekada negirdi ar

nemato *šiurkštaus elgesio su vaiku* ($M=4,98$, $SD=0,62$), *ant vaiko nerėkia* ($M=5,03$, $SD=0,96$), ir niekada *nesistengia nuslėpti nuo vaikų ašarų* ($M=5,07$, $SD=0,98$). Tokie duomenys rodo, kad tėvai, atėję aplankyti vaikų į globos įstaigą dažniausiai neatskleidžia netinkamo elgesio su vaikais (nesielgia šiurkščiai, nerėkia). Tai gali sietis su tuo, kad tėvams vaikai yra svarbūs ir per tai jie parodo savo meilę jam. Tačiau, tai gali sietis ir su tėvų baime, kad dėl netinkamo elgesio su vaiku, pastarojo grąžinimas į šeimą užsitęs. Tokią mintį pagrindžia kokybinio tyrimo metu atskleisti teiginiai, kad susitikimų namuose metu, kai jų bendravimo niekas nestebi, tėvai nevensia apšaukti vaiką, jam priekaištauti. Iš to galima daryti prielaidą, kad globos įstaigoje tėvai jaučiasi stebimi, jaučia kontrolę ir baimę ar pareigą elgtis pagarbiai su vaiku. Tačiau gavę galimybę vaiką pasiimti į namus tėvai savo aplinkoje jaučiasi drąsiai ir su vaiku ne visada elgiasi tinkamai. Dėl to socialiniai pedagogai/darbuotojai turėtų užmegzti kuo artimesnę ryšį su globojamais vaikais, kad šie, pajautę netinkamą elgesį su jais, nebijoto papasakoti specialistams.

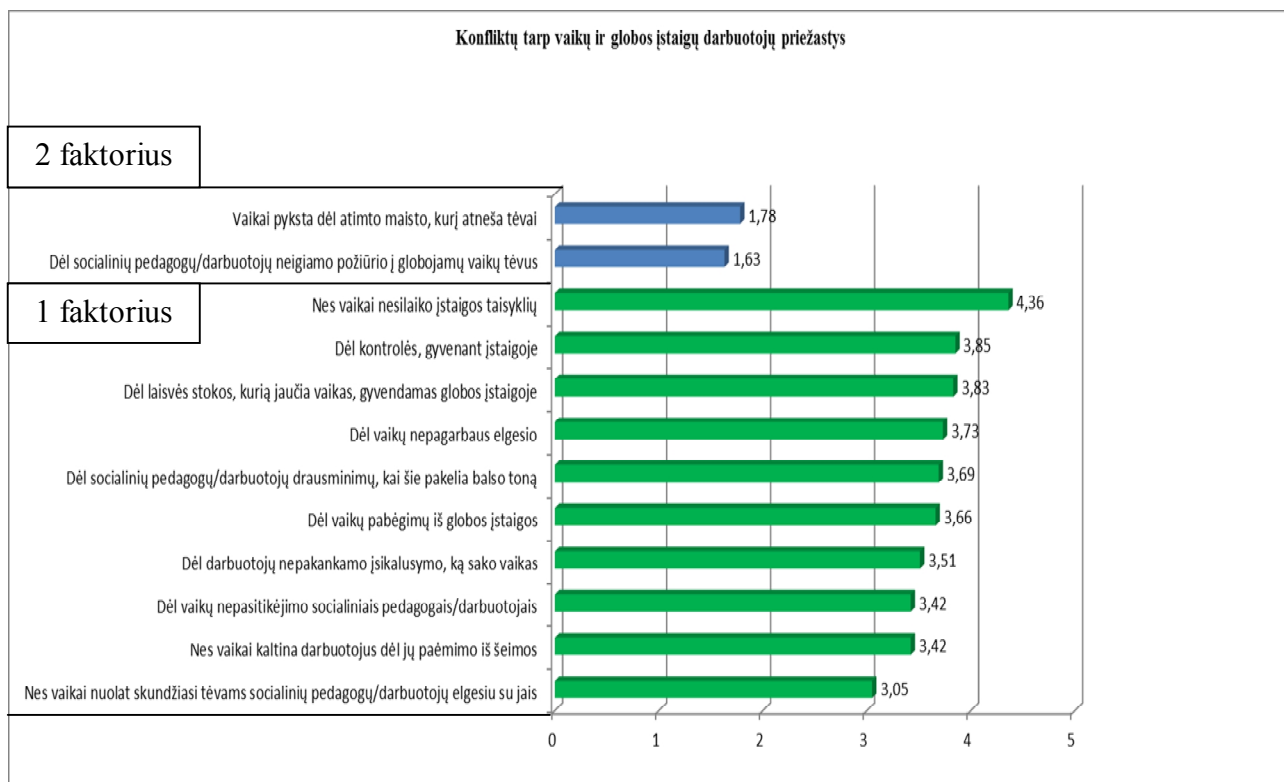
Trečiojo faktoriaus, *verbalinė tėvų meilės ir rūpesčio išraiška, skirta vaikui*, teiginių įvertinimo vidurkiai parodo, kad tyrime dalyvavę socialiniai pedagogai/darbuotojai labai retai girdi tėvus sakant vaikams – *myliu* ($M=4,69$, $SD=0,67$), *pasiilgau* ($M=4,61$, $SD=0,78$). Tačiau labai dažnai pastebi, kad tėvai *nesidomi ir neklausinėja vaiko apie jausmus* ($M=2,10$, $SD=1,33$). Tai dar kartą įrodo, kad tėvams trūksta bendravimo įgūdžių ir jautrumo bendraujant su vaiku.

Siekiant ištirti, dėl kokių priežasčių dažniausiai konfliktuoja laikinai globos įstaigose gyvenantys vaikai su įstaigose dirbančiais socialiniais pedagogais/darbuotojais, šiems gautiems duomenims apdoroti buvo pasirinktas faktorinės pagrindinių komponentių analizės metodas. Siekiant validuoti tyrimo instrumentą, buvo patikrinta ar duomenys tinka statistinei analizei. Gautas statistiškai reikšmingas *Bartlett's* kriterijus ($p=0,000$) rodo, kad iš tyrimo instrumento teiginių sudaryta koreliacinė matrica nėra vienetinė. *KMO* reikšmė 0,887 rodo, kad duomenys gerai tinka analizei. Atlikus *MSA* matą, nustatyta kad teiginių koeficientai svyruoja nuo 0,743 iki 0,979. Tai rodo, kad visi kintamieji yra tinkami faktorinei analizei.

Atlikus *Cominalities* testą gauti pradiniai kintamųjų bendrumai. Jie svyravo nuo 0,693 iki 0,930. Tai parodo, kad pagrindinėse komponentėse liko pakankamai daug informacijos apie kintamuosius. Neribojant faktorių skaičiaus, o faktorių atrinkties koeficientu pasirinkus 1 buvo išskirti 2 faktoriai, kurių reikšmė didesnė už 1 (faktoriai: *dažniausios vaikų – darbuotojų konfliktų priežastys*; *rečiausios vaikų – darbuotojų konfliktų priežastys*). Šie faktoriai paaiškino 84,88% visų kintamųjų sklaidos (žr. 3 priedą, 20 lentelę).

Siekiant identifikuoti, dėl kokių priežasčių konfliktuoja vaikai ir įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai, apklausos dalyvių buvo prašoma įvertinti konfliktų priežastis apibrėžiančių teiginių skalę 5 balų sistema. Kur 1 balas reiškia visiškai nesutinku, 2 – dalinai

nesutinku, 3 – neutrali pozicija, 4 – dalinai sutinku ir 5 – visiškai sutinku. Atsakymų duomenys pateikti 7 paveiksle.

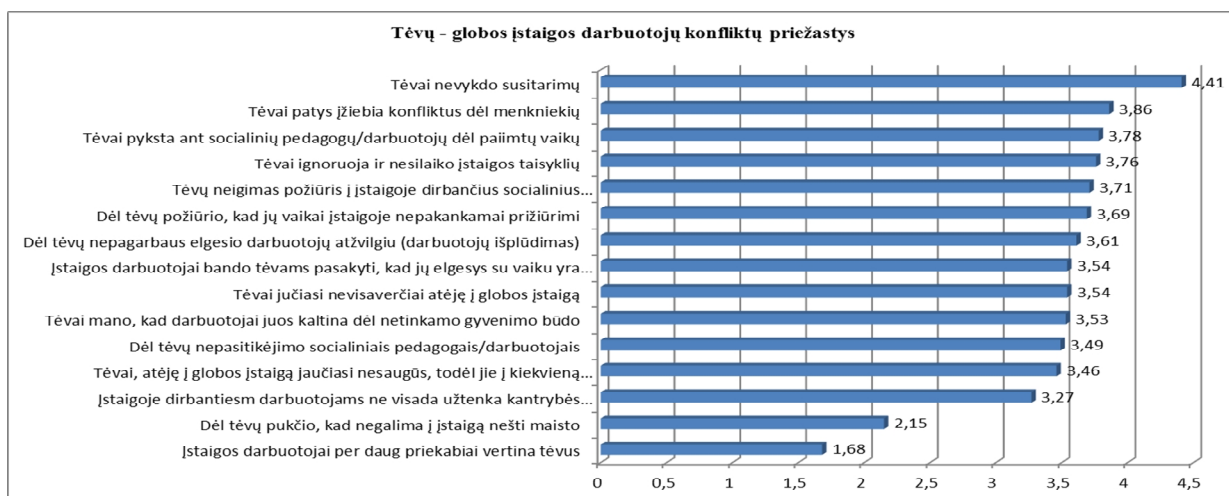
7 pav. Konfliktų tarp vaikų ir globos įstaigų darbuotojų priežastys, M

Pirmojo faktoriaus, *dažniausios vaikų – darbuotojų konfliktų priežastys*, teiginių atsakymų vidurkiai atskleidžia (žr. 7 paveikslą), kad respondentai visiškai sutiko, jog dažniausiai konfliktai tarp darbuotojų ir globojamų vaikų kyla dėl *įstaigos taisyklių nesilaikymo* ($M=4,36$, $SD=1,39$), dalinai sutiko, kad konfliktai kyla dėl *vaikų jaučiamos kontrolės gyvenant įstaigoje* ($M=3,85$, $SD=1,30$), *dėl laisvės stokos* ($M=3,83$, $SD=1,24$), *dėl vaikų nepagarbaus elgesio su darbuotojais* ($M=3,73$, $SD=1,20$), *dėl darbuotojų drausminimų, kai šie pakelia balso toną* ($M=3,69$, $SD=1,26$), *dėl vaikų pabėgimų iš įstaigos* ($M=3,66$, $SD=1,29$), *dėl darbuotojų nepakankamo įsiklausymo, ką sako vaikas* ($M=3,51$, $SD=1,19$). Tyrime dalyvavę respondentai taip pat dalinai sutinka, kad *vaikai nepasitiki socialiniais pedagogais/darbuotojais* ($M=3,42$, $SD=1,19$) bei *kaltina darbuotojus dėl jų (vaikų) paėmimo iš šeimos* ($M=3,42$, $SD=1,31$). Apklausos dalyviai pažymėjo dvejojantys, ar konfliktai tarp jų ir vaikų kyla dėl *vaikų skundų tėvams apie darbuotojų elgesį su jais* ($M=3,05$, $SD=1,31$). Šie duomenys atskleidžia, kad vaikams dažnai sunku susitaikyti, kad jie negali gyventi savo šeimoje. Toks nesuitikymas su esama situacija lemia tai, kad vaikai nesilaiko įstaigos taisyklių, kaltina įstaigos darbuotojus dėl išskyrimo su tėvais, atsiranda nepagarbus elgesys, nukreiptas į darbuotojus, vaikai pasiryžta pabėgti iš globos

įstaigos, dėl ko kyla konfliktinės situacijos. Tuo tarpu, nepakankamas darbuotojų įsiklausymas, ką sako vaikai, gali skatinti vaikų priešišumą, neigiamą jų požiūrį į darbuotojus. Tai lemia, kad vaikų ir darbuotojų santykiai būna įtempti, negeranoriški.

Antrojo faktoriaus, *rečiausios vaikų – darbuotojų konfliktų priežastys*, teiginių įvertinimo vidurkiai rodo, kad respondentai nesutinka su teiginiais apie konfliktų priežastis: *vaikai pyksta dėl atimto maisto, kurį atneša tėvai* (M=1,78, SD=1,23) bei *dėl socialinių pedagogų/darbuotojų neigiamo požiūrio į globojamų vaikų tėvus* (M=1,63, SD=1,31). Šie duomenys leidžia daryti išvadą, kad specialistai neturi išankstinių nuostatų, nukreiptų į biologinius tėvus ar, kad jie stengiasi šias nuostatas užslėpti ir neparodyti vaikams ar jų tėvams. Kokybinis tyrimas atskleidė, kad ir vaikai, ir tėvai kartais jaučia priešišumą iš darbuotojų pusės. Todėl galima teigti, jog darbuotojai tik mano, kad jų nusiteikimas prieš biologinius tėvus yra nematomas ir neturi reikšmės, kylant konfliktams tarp vaikų ir darbuotojų. Kokybinio tyrimo metu atsiskleidė, kad vaikai nėra linkę garsiai išsakyti savo nepasitenkinimo dėl atimto ar išmesto maisto. Jie dažniau pasiguodžia tėvams, bet darbuotojams savo pykčio neparodo. Tai leidžia daryti prielaidą, kad darbuotojai nepastebi vaikų pykčio, kai maistas iš jų atimamas ir išmetamas, todėl nėra sutinkama su teiginiu, kad maisto išmetimas lemia konfliktų atsiradimą. Remiantis šia išvalga galima daryti išvadą, ką darbuotojai dažnai nežino, kodėl vaikas įstaigoje yra piktas, susierzinęs, kas rodo artimo santykio tarp darbuotojų ir vaikų nebuvimą.

Siekiant ištirti, dėl kokių priežasčių dažniausiai konfliktuoja laikinai globos įstaigose gyvenančių vaikų tėvai ir įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai, respondentų buvo prašoma įvertinti pateiktų teiginių, apie konfliktų priežastis, grupes kai 1 balas reiškia visiškai nesutinku, 2 – dalinai nesutinku, 3 – neutrali pozicija, 4 – dalinai sutinku ir 5 – visiškai sutinku. Klausimo rezultatai pateikti 8 paveiksle.

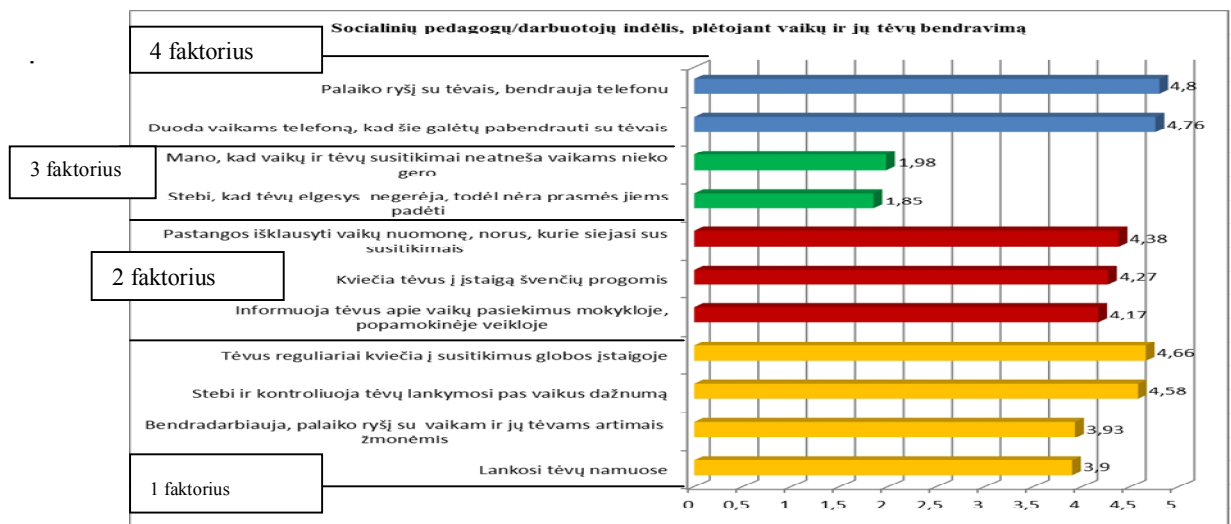

8 pav. Tėvų – globos įstaigos darbuotojų konfliktų priežastys, M

Duomenų analizė parodė, kad tėvų ir darbuotojų konfliktų priežasčių įverčiai vyrauja nuo 1,68 iki 4,41. Dažniausiai respondentai rinkosi atsakymą dalinai sutinku, vertindami teiginius – *tėvai nevykdo susitarimų* ($M=4,41$, $SD=1,40$), *tėvai patys įžiebia konfliktus* ($M=3,86$, $SD=1,30$), *tėvai pyksta ant socialinių pedagogų/darbuotojų dėl paaimtų vaikų* ($M=3,78$, $SD=1,37$), *tėvai ignoruoja ir nesilaiko įstaigos taisyklių* ($M=3,76$, $SD=1,25$), *tėvų neigimas požiūris į įstaigoje dirbančius socialinius pedagogus/darbuotojus* ($M=3,71$, $SD=1,25$). Taipogi, galima pastebėti, kad atsakant į šiuos teiginius, respondentų nuomonė buvo labiau heterogeniška (SD svyruoja nuo 1,25 iki 1,40), kas atskleidžia, kad respondentų nuomonė buvo skirtinga. Šie tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad laikinai globos įstaigoje gyvenančių vaikų tėvai ateina į įstaigą su išankstinėmis neigiamomis nuostatomis į dirbančius specialistus, juos kaltina dėl vaikų paėmimo, dėl ko dažnai nevykdo susitarimų, nesilaiko įstaigos taisyklių. Tai lemia, kad vaikai globos įstaigoje lieka ilgesniam laikui nei kartais būna numatyta. Taip pat, 9 paveiksle pateikti konfliktų priežasčių vidurkių įverčiai atskleidžia, dėl ko, pasak socialinių pedagogų/darbuotojų įvyksta mažiausiai nesutarimų su tėvais. Dažniausiai respondentai rinkosi atsakymą dalinai nesutinku, vertindami teiginius – *įstaigos darbuotojai per daug priekabia vertina tėvus* ($M=1,68$, $SD=1,23$) ir *dėl tėvų pykčio, kad negalima nešti maisto į įstaigą* ($M=2,15$, $SD=1,38$). Šie duomenys atskleidžia, kad globos įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai mano, jog jų darbas su tėvais, tėvų vertinimas ir kontrolė yra tėvams priimtina, suprantama. Taipogi, darbuotojai nepastebi, kad įstaigoje esančios tam tikros taisyklės, kaip negalėjimas nešti maisto, tėvus pykdo. Kad darbuotojai nepastebi šių dalykų, gali sietis su tuo, kad dažniausiai tėvai garsiai neišsako savo nepasitenkinimo ar nepritarimo.

Siekiant ištirti, kaip socialiniai pedagogai/darbuotojai padeda plėtoti vaikų ir tėvų bendravimą, gautiems duomenims apdoroti buvo pasirinktas *faktorinės pagrindinių komponentių analizės* metodas. Gautas ststistiškai reikšmingas *Bartlett's* kriterijus ($p=0,000$) rodo, kad iš tyrimo intrumento teiginių sudaryta koreliacinė matrica nėra vienetinė. *KMO* reikšmė 0,677 rodo, kad duomenys pakenčiamai tinka analizei. Atlikus *MSA* matą, nustatyta kad teiginių koeficientai svyruoja nuo 0,4 iki 0,8, todėl 10 sąlygą netenkinančių teiginių buvo pašalinta. Po šio pašalinimo teiginių koeficientai svyruoja nuo 0,529 iki 0,837. Tai rodo, kad likę kintamieji yra tinkami faktorinei analizei.

Atlikus *Cominalities* testą gauti pradiniai kintamųjų bendrumai. Jie svyravo nuo 0,619 iki 0,855. Tai parodo, kad pagrindinėse komponentėse liko pakankamai daug informacijos apie kintamuosius. Neribojant faktorių skaičiaus, o faktorių atrinkties koeficientu pasirinkus 1 buvo išskirti 4 faktoriai, kurių reikšmė didesnė už 1. Šie faktoriai paaiškino 82,24% visų kintamųjų sklaidos (žr. 3 priedą, 21 lentelę).

9 pav. Socialinių pedagogų/darbuotojų indėlis, plėtojant vaikų ir jų tėvų bendravimą, M

Pirmojo faktoriaus, *socialinių pedagogų/darbuotojų vykdoma kontrolė tėvų atžvilgiu*, teiginių įvertinimo vidurkiai rodo (žr. 9 paveikslą), kad respondentai visiškai sutinka, jog jų pagalba plėtojant globojamų vaikų ir jų tėvų bendravimą, dažniausiai *tėvus reguliariai kviečia į globos įstaigą* ($M=4,66$, $SD=0,68$), *stebi ir kontroliuoja tėvų lankymosi pas vaikus dažnumą* ($M=4,58$, $SD=1,00$). Apklaustos dalyvai dalinai sutinka, kad siekdami plėtoti globotinių ir jų tėvų bendravimą, specialistai *bendradarbiauja, palaiko ryšį su vaikui ir jo tėvams artimais žmonėmis* ($M=3,93$, $SD=0,69$) bei *lankosi tėvų namuose* ($M=3,90$, $SD=0,78$). Gauti duomenys atskleidžia, kad socialiniai pedagogai/darbuotojai vykdo vaikų lankymo kontrolę, aktyviai stebi, ar keičiasi ir kaip keičiasi tėvų gyvenimas. Kad gautų pakankamai informacijos apie šeimos, su kuria dirba, gyvenimą, socialiniai pedagogai/darbuotojai palaiko ryšį su tėvų aplinkos žmonėmis. Galima daryti prielaidą, kad ši kontrolė yra reikalinga, siekiant jog tėvų gyvenime atsiratų teigiami pokyčiai ir jie dažniau lankytų savo vaikus. Tačiau tyrimo rezultatai atskleidė, kad lakinose globos įstaigose dirbantys specialistai mažai bendradarbiauja su kitomis įstaigomis, kolegomis, kad padėtų pasidalinti gerąją vaikų ir tėvų bendravimo plėtojimo patirtimi.

Antrojo faktoriaus, *darbuotojų bendradarbiavimas su vaikais ir jų biologiniais tėvais*, teiginių įvertinimo vidurkiai atskleidžia, kad darbuotojai *stengiasi išklaudyti vaikų nuomonę* ($M=4,38$, $SD=0,95$), *kviečia tėvus į globos įstaigą švenčių progomis* ($M=4,27$, $SD=0,52$) bei *informuoja tėvus apie vaikų pasiekimus mokykloje, popamokinėje veikloje* ($M=4,17$, $SD=0,67$). Šie duomenys rodo, kad norint, jog vaikų ir jų biologinių tėvų bendravimas būtų intensyvesnis, kokybiškesnis, specialistams svarbu bendradarbiauti ne tik su vaikais, bet ir su jų biologiniais tėvais. Vaikų išklausymas, informacijos apie vaikų pasiekimus tėvams suteikimas, bei pastangos

pakviesti tėvus į įstaigos šventes, rodo, kad vaikai ir jų tėvai darbuotojams yra svarbūs ir reikšmingi.

Trečiojo faktoriaus, *neigiamas darbuotojų požiūris į bendravimo plėtojimą*, teiginių įvertinimo vidurkiai atskleidžia, kad socialiniai pedagogai/darbuotojai, dirbantys laikinos globos įstaigose yra linkę padėti, bendradarbiauti su biologiniais tėvais. Šį teiginį įrodo respondentų pasisakymai, kad jie visiškai nesutinka su teiginiais: *mano, kad vaikų ir tėvų susitikimai neatneša nieko gero* ($M=1,98$, $SD=0,95$) bei *stebi, kad tėvų elgesys negerėja ir nemato prasmės jims padėti* ($M=1,85$, $SD=1,08$). Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad globos įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai yra nusiteikę geranoriškai globojamų vaikų biologinių tėvų atžvilgiu ir dažnai stengiasi, kad jų tarpusavio bendravimas būtų plėtojamas.

Ketvirtojo faktoriaus, *bendravimo telefonu skatinimas*, teiginių įvertinimo vidurkiai rodo, kad respondentai visiškai sutinka su teiginiais, jog patys *darbuotojai palaiko ryšį su tėvais, bendrauja telefonu* ($M=4,80$, $SD=0,44$) bei *duoda vaikams telefoną, kad šie galėtų pabendrauti su tėvais* ($M=4,76$, $SD=0,46$). Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad tiek vaikai, tiek globos įstaigose dirbantys specialistai dažnai su tėvais bendrauja telefonu. Tokios technologijos darbuotojams palengvina galimybę su tėvais susisiekti ir su jais palaikyti ryšį bent jau telefonu. Kokybinio tyrimo metu taip pat atsiskleidė teiginiai, kad vaikai su tėvais telefonu bendrauja po kelis kartus per dieną ir tai rodo, kad toks bendravimo būdas tėvams yra priimtinesnis, nei dažnesni apsilankymai globos įstaigoje.

2.5. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Remiantis mokslinės literatūros analizės bei kokybinio ir kiekybinio tyrimų rezultatais, galima teigti, kad kiekvienas vaikas, kuriam yra skiriama laikinoji globa, į globos įstaigą patenka dėl svarbių priežasčių, tokių kaip tėvų alkoholizmas, vaikų nepriežiūra, smurtas šeimoje, kuris dažniausiai nukreipiamas prieš nepilnamečius. Dar iki vaikai patenkant į laikinos globos įstaigą, dažnai šeimos būna įtrauktos į socialinės rizikos šeimų sąrašą bei stebimos socialinių darbuotojų. Kokybinio tyrimo metu atsiskleidė tėvų nuomonė, kad jie iš šių darbuotojų dažnai nesulaukia reikiamos pagalbos, kas vėliau lemia tėvų nepasitikėjimą ir neigiamo požiūrio atsiradimą į socialinius pedagogus/darbuotojus, nenorą bendradarbiauti, atskleisti savo išgyvenimus ir tiems specialistams, kurie dirba su jų vaikais laikinos globos įstaigose.

Laikiniai apgyvendinus vaiką globos įstaigoje, jį dažniausiai aplanko mama, šiek tiek rečiau seneliai ir broliai ar seserys. Kokybinio ir kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad tėtis globos įstaigoje nesilanko ir dažniausiai visai nebendrauja su vaiku, nes jų tarpusavio santykiai yra nutrūkę dar iki vaiką paimant iš biologinių tėvų namų.

Tyrimo metu atsiskleidė, kad vaikams bendravimas su tėvais yra svarbus ir reikalingas. Jo svarbą ir reikalingumą parodo vaikų pasakojimai apie tėvus, susitikimų laukimas, nekantravimas ir nuolatinis skambinimas tėvams prieš kiekvieną susitikimą, bėgimas pasitikti tėvų prie durų, džiaugsmas pamačius artimuosius bei vaikų pabėgimai iš globos įstaigos, pasibaigus susitikimui.

Atlikus kokybinį ir kiekybinį tyrimą, gauti rezultatai atskleidė, kad dažniausia biologinių tėvų ir jų vaikų susitikimo vieta – tai globos įstaiga, kurioje susitikimai gali būti stebimi, kontroliuojami ten dirbančių socialinių pedagogų/darbuotojų. Rečiausiai susitikimai vyksta biologinių tėvų namuose. Kokybinio tyrimo metu atsiskleidė vaikų ir biologinių tėvų nuomonė dėl tarpusavio bendravimo globos įstaigoje trūkumų, kurie lemia retesnius vaikų ir tėvų susitikimus. Šie trūkumai, tai šalia esantys svetimi žmonės (socialiniai pedagogai/darbuotojai, kiti globojami vaikai), kurių stebėjimas verčia jaustis nejaukiai, kitų vaikų keliamas triukšmas, ribotas lankymosi laikinos globos įstaigoje laikas.

Pagrindinė veikla, kuria užsiima vaikai ir jų biologiniai tėvai susitikimų metu – tai pokalbiai. Dažniausiai kalbama apie namus, vaikų dienos veiklą, įvykius įstaigoje, mokyklą. Vaikai nevengia išsakyti skundų apie kitus įstaigoje gyvenančius vaikus bei socialinius pedagogus/darbuotojus ir jų elgesį su vaikais. Tačiau pokalbiai apie jausmus, vaikų išgyvenimus, paauglystę ir šio tarpsnio problemas yra labai reti arba jų visai nebūna. Rečiausia vaikų ir jų biologinių tėvų veikla susitikimų metu, tai pramogos kino teatre, kavinėje. Tačiau, kokybinio tyrimo metu atsiskleidė, kad nors tokios pramogos retos, vaikams jos svarbios ir labai įsimintinos.

Kokybinio bei kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad tėvams trūksta supratimo bei įgūdžių, kaip bendrauti su vaiku, kaip jam parodyti savo meilę bei rūpestį. Vaikai bei tėvai retai išsako savo meilę, pasiilgimą žodžiais. Dar rečiau tai parodo per neverbalinę kalbą (apsikabinimais, glostymais, bučiniiais). Šį tėvų negebėjimą išreikšti savo meilę ir rūpestį vaikui per verbalinę ir neverbalinę kalbą stebi laikinos globos įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai.

Tėvams apsilankius globos įstaigoje, kyla konfliktinių situacijų. Dažniausiai tėvai konfliktuoja su socialiniais pedagogais/darbuotojais dėl tėvų nevykdomų susitarimų, taisyklių nesilaikymo, dėl tėvų įsitikinimo, kad šie darbuotojai yra kalti dėl vaikų paėmimo, dėl tėvų požiūrio, kad vaikai įstaigoje nepakankamai prižiūrimi, nes darbuotojai dažnai akcentuoja blogąsias vaikų puses. Kokybinio tyrimo metu atsiskleidė, kad ir vaikai, ir tėvai pyksta ant socialinių pedagogų/darbuotojų dėl atimto maisto, kurį mažamečiams į įstaigą atneša tėvai. Kiekybinio tyrimo metu apklausti socialiniai pedagogai/darbuotojai tėvų ir vaikų pyktį dėl atimto

maisto pažymėjo kaip mažiau svarbią konfliktų priežastį. Toks tyrimo rezultatų išsiskyrimas gali reikšti darbuotojų neįsiklausymą į globojamus vaikus bei jų tėvus.

Kokybinio bei kiekybinio tyrimo duomenys atskleidė, kaip laikinos globos įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai plėtoja globotinių ir jų biologinių tėvų bendravimą. Dažniausiai darbuotojai skatina tėvus lankyti vaikus, kontroliuoja jų lankymosi dažnumą, nuosekliai kviečia tėvus į globos įstaigą, aktyviai kontaktuoja su tėvais telefonu, bendradarbiauja su šeimai artimais žmonėmis. Kokybiniame tyrime atsiskleidė tėvų bei vaikų matymas, kad darbuotojai dažnai tiesiogiai nesikiša į jų bendravimą, bet nuošalyje stebi visą susitikimo procesą. Darbuotojai ne visada pakalbina vaiką po susitikimo, išklauso, kaip vaikas jaučiasi, ką išgyvena, o šis atsiveria tik tada, kai jo paklausama, kaip sekėsi. Tokių tėvų ir vaikų teiginių kiekybinio tyrimo duomenys nepatvirtina. Priešingai, globos įstaigose dirbantys specialistai mano, kad jie pakankamai bendradarbiauja ir su globojamais vaikais, ir su jų tėvais. Kokybinio tyrimo metu atsiskleidė, kad tėvai jaučia darbuotojų neigiamą požiūrį į juos, į jų gyvenimo būdą, tačiau kiekybinio tyrimo duomenys nepatvirtina šio tėvų teiginio.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad dažniausiai vaikui, paimant jį iš biologinės šeimos, skiriama globos rūšis – tai laikinoji globa. Šios globos pagrindinis tikslas - grąžinti vaiką į biologinę šeimą, kai ji išsprendžia problemas, dėl kurių vaikas ir buvo paimtas. Laikinojoje globoje gyvenantys vaikai skaudžiai išgyveną atsiskyrimą nuo tėvų, kuris pasireiškia vaiko užsisklendimu savyje, verkimu, bandymu grįžti į jam artimą aplinką, pabėgant iš globos įstaigos bei stipriu noru susitikti ir bendrauti su biologiniais tėvais. Tokios vaikų reakcijos į atskyrimą nuo biologinių tėvų ir apgyvendinimą laikinos globos įstaigose parodo bendravimo, ryšio palaikymo su tėvais svarbą vaikui, kuris įmanomas tik skatinant pastovų, nenutrūkstamą bendravimą tarp vaikų ir jų biologinių tėvų. Socialiniai pedagogai/darbuotojai, dirbantys laikinos globos įstaigose, tai tie specialistai, kuriems turėtų būti svarbu tėvus skatinti lankyti vaikus bei atliekant informacijos rinkėjo, tarpininko, skatintojo, palaikytojo, skirtingų specialistų, galinčių padėti šeimai sutelkėjo vaidmenis, plėtoti globotinių ir jų biologinių tėvų bendravimą.

2. Kokybinio tyrimo metu gauti duomenys atskleidė, kad biologiniai tėvai savo vaikus, laikinai gyvenančius globos įstaigose, rečiau ar dažniau, tačiau lanko. Dažniausiai vaikai sulaukia biologinių mamų apsilankymų, rečiau senelių, brolių, seserų. Tuo tarpu, biologiniai tėčiai įstaigoje nesilanko ir su vaikais dažniausiai nebendrauja. Biologinių mamų apsilankymai globos įstaigoje dažniausiai yra nereguliarūs, fragmentiški, ką gali lemti mamų požiūris vaikų globos pradžioje, kad dabar jos pailsės nuo savo vaikų. Tėvai, atėję į globos įstaigą ilgai neužsibūna. Dažniausia veikla, kuria jie užsiimama susitikimų metu, tai pokalbiai apie namus, apie vaikų dienos veiklą, įvykius globos įstaigoje, tačiau labai retai ar visai nekalbama apie vaikų savijautą, jausmus, jiems kylančias problemas, kas jų tarpusavio bendravimą daro mažiau atvirą.

3. Kokybinės *content* analizės rezultatai atskleidė, kad tėvų bendravimo su vaikais plėtojimą trikdo tėvų atsinešta neigiama patirtis, kai jų ir socialinių darbuotojų, stebėjusių šeimą iki vaikams patenkant į laikinos globos įstaigą santykiai buvo įtempti, paremti kontrole, baime. Tėvai, laikinai netekę vaikų globos, skaudžiai išgyveną šį etapą, jaučiasi vieniši, palikti, smerkiami aplinkinių, kartais ir socialinių pedagogų/darbuotojų, kurie nevengia pakelti balso toną, kalbėdamiesi su tėvais. Tokia tėvų savijauta lemia jų pasyvumą, iniciatyvos stoką, lankant globos įstaigoje gyvenančius vaikus. Taip pat, tėvams ir ypač vaikams dažnai nejauku bendrauti globos įstaigoje dėl šalia esančių specialistų bei kitų globos įstaigoje gyvenančių vaikų keliamo triukšmo, kišimosi į jų bendravimą. Tačiau tėvai bei vaikai pripažįsta, kad globos įstaigose dirbantys socialiniai pedagogai/darbuotojai kontroliuoja tėvus, bet tuo pačiu, skatina juos lankyti

vaikus, padeda spręsti šeimos problemas, vaikams padeda susisiekti su tėvais telefonu ir taip su jais palaikyti ryšį.

4. Kiekybinio tyrimo duomenys atskleidė, kad socialiniai pedagogai/darbuotojai, dirbantys laikinos globos įstaigose, neturi susiformavusių neigiamų, smerkiančių nuostatų tėvų atžvilgiu, bet yra linkę globojamiems vaikams ir jų tėvams padėti plėtoti tarpusavio bendravimą, nors jiems ir ne visada užtenka kantrybės kontaktuojant su tėvais. Dažniausiai šie specialistai stengiasi *bendradarbiausti su vaikais* (išklauso vaikų nuomonės, norų dėl susitikimų su tėvais) ir *biologiniais tėvais* (informuoja tėvus apie vaikų pasiekimus, kviečia į įstaigą švenčių progomis) bei *skatina bendravimą su biologiniais tėvais telefonu*, per tai siekdami sukurti atviresnį, geranoriškesnį santykį tarp savęs, globojamų vaikų ir jų biologinių tėvų, kas padeda plėtojti pastarųjų bendravimą.

5. Kiekybinio tyrimo analizė atskleidė, kad socialiniai pedagogai/darbuotojai, dirbantys laikinos globos įstaigose, labai dažnai stebi tėvų negebėjimą bendrauti su savo vaikais, nemokėjimą vaikams pasakyti ar parodyti savo meilę bei rūpestį per verbalines ir neverbalines kalbos raiškos priemones. Tėvams sudėtinga paklausti, kaip vaikas jaučiasi, ką išgyvena ir tai rodo tėvystės įgūdžių stoką bei tėvų atsineštą patirtį iš savo aplinkos, kur apie jausmus retai ar visai nekalbama, vengiama apkabinimų, prisilietimų prie savo vaiko.

Rekomendacijos

Socialiniams pedagogams/darbuotojams, dirbantiems laikinos globos įstaigose:

- Isiklausyti į biologinių tėvų ne visada tiesiogiai išsakomą pagalbos prašymą, kai jų vaikai laikinai apgyvendinami globos įstaigoje, o jie patys jaučiasi sumišę, vieniši, visų palikti ir smerkiami ir dėl to vėl griebiasi žalingų ypročių – alkoholio vartojimo.
- Bendradarbiauti su kitų įstaigų socialiniais pedagogais/darbuotojais, psichologais, kurie galėtų suteikti reikiamą pagalbą biologiniams tėvams ir kurių atžvilgių tėvai neturi neigiamų nuostatų.
- Skatinti išsipasakoti vaikus po susitikimų su jų biologiniais tėvais, domėtis, kas šiuose susitikimuose jiems patiko, kas jų nuomone galėjo būti kitaip ir per tai užmegzti artimesnį ryšį su globotiniais. Socialiniams pedagogams/darbuotojams artimesnio ryšio užmezgimas svarbus dėl informacijos, kurią gali suteikti vaikai, apie netinkamus susitikimus, blogą tėvų elgesį su nepilnamečiais.
- Domėtis laikinai globos įstaigose gyvenančių vaikų jausmais, išgyvenimais ir per tai padėti vaikams nejausti nežinomybės bei priimti adekvačius sprendimus, kai jie jaučiasi prislėgti, vieniši, kajaučia norą pabėgti iš globos įstaigos ir pamatyti tėvus.
- Stengtis tėvams, pokalbių metu, akcentuoti ne tik blogąsias vaikų puses, bet atskleisti teigiamus jų poelgius, nes tai tėvus gali skatinti lankytis įstaigoje ir nebijoti, kad apie jų vaikus bus kalbami tik blogi dalykai.
- Su tėvais kalbėti ramiu balso tonu, nes pakeltas tonas tėvus verčia jaustis nepilnavertėmis asmenybėmis, sukelia jų pyktį darbuotojų atžvilgiu.
- Įkurti ar globos įstaigoje atrasti patalpą, kurioje vaikai ir jų biologiniai tėvai susitikimų metu galėtų netrukdomi bendrauti, užsiimti jiems patinkančia veikla.

Literatūra

1. Adamec, C., Pierce, W. (2000). *Biological parents* 2000. <http://encyclopedia.adoption.com/entry/birthfather/61/1.html> (žiūrėta 2013.12.10).
2. Almonaitienė, J. (2003). *Bendravimo psichologija*. Kaunas: Technologija.
3. Almonaitienė, J., Antinienė, D., Ausmanienė, N., Lekavičienė, R., Matulienė, G., Ruibytė, L., Vasiliauskaitė, Z. (2002). *Bendravimo psichologija. Vadovėlis*. Kaunas: Kauno technologijų universitetas.
4. Bajoriūnas, Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius: Jošara.
5. Barkauskaitė, M. (1993). *Bendravimas ir draugystė*. Vilnius: Ethos.
6. Bergen, P. L., Luckmann, L. (1999). *Socialinis tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai.
7. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
8. Braslauskienė, R. (2000). *Bešeimių vaikų ugdymo ypatumai globos institucijose (socialinis ir psichopedagoginis aspektas)*. (Daktaro disertacija, Klaipėdos universitetas, 2000).
9. Braslauskienė, R., Jonutytė, I. (2005). *Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijose*. Mokomoji knyga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
10. Butkevičienė, R. (2010). *Socialinio darbo interviu*. Kaunas: KMU leidykla.
11. Butvilas, T. (2004). *Šeimoje netekti patyrusių vaikų (7-11 metų) socializacija ir pedagoginės pagalbos strategijos* http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20061227_130547-35167/DS.005.0.01.ETD (Daktaro disertacija, Šiaulių universitetas).
12. Čekanavičius, V., Murauskas, G. 2002. *Statistika ir jos taikymai*. Vilnius: TEV.
13. Einorienė, M. (2005). *Vaikų, gyvenančių globos institucijoje ir globėjų šeimose, bendravimas su biologiniais tėvais* http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050608_164057-88503/DS.005.0.02.ETD. (Magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas).
14. Fürst M., *Psichologija*. Vilnius: Lumen; 2000.
15. Grigaliūnienė, V. (2009). *Šeima ir vaiko emocinis pasaulis*. Kaunas: KMU leidykla.
16. Gustienė, A. (2012). *Socialinės rizikos šeimų motinų subjektyvus vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojų veiklos vertinimas* http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120626_104019-86213/DS.005.0.01.ETD. (Magistro darbas, Vytato Didžiojo universitetas).
17. Ignatovič, E. (2013). *Šeimos vertybių ir vaiko nepriežiūros sąsajos*. (Magistro darbas, Lietuvos edukologijos universitetas).
18. Ilgūnienė, R. (2009). Vaiko globos organizavimas šeimynoje. *Socialinis ugdymas*. 10(21), 56-142.
19. Jacikevičius, A. (1995). *Žmonių grupių (socialinė) psichologija*. Vilnius: Žodynas.

20. Joneliūnienė, L. (2010). *Perėjimas iš šeimos į vaikų globos namus: vaiko patirtis*. (Magistro darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2010).
21. Johnson, L. C. (2001). *Socialinio darbo praktika*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
22. Jovaiša, L. (2003). *Hodegetika: auklėjimo mokslas*. Vilnius: Agora.
23. Jucevičienė, P. (2009). *Organizacijos elgsena: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
24. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija, 1/86 (XIV) rezoliucija. <http://hr.kid.lv/lt/content/download/954/5103/file/Vaiko%2520teisiu%2520deklaracija.doc> (žiūrėta 2013.12.20).
25. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija// Valstybės žinios, 1995. Nr.: 60–1501.
26. Jurkuvienė, R. (2008). *Pozityvų šeimos įvaizdį ir šeimos savivertę padedantys kurti veiksniai (detali situacijos analizė): Tyrimo ataskaita*. http://www.mususeima.lt/uploads/documents/pozityv_emos_vaizd_skatinantys_veiksniai.pdf (žiūrėta 2014-01-12).
27. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
28. Kairienė, K. (2005). Vaikų, patyrusių smurtą šeimoje, globos problemos. *Socialinis darbas. Mokslo darbai*. 31, 133-146.
29. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimo metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
30. Kondrotaitė, G. (2006). Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija. *Filosofija. Sociologija*. 4, 55-60.
31. Leliūgienė, I., Giedraitienė, E., Rupšienė, L. (2006). Socialinių darbuotojų/socialinių pedagogų rengimas Lietuvoje. M. Barkauskaitė (Ats. red.). *Pedagogika. Mokslo darbai* (64-72). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
32. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
33. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
34. Leonavičius, J. (1993). *Sociologijos žodynas*. Vilnius: Academia.
35. Lepeškieienė, V. (1996). *Humanistinis ugdyimas mokykloje*. Vilnius: Valstybinis leidimo centras.
36. Liegytė, Ž. (2007). *Vaikų, gyvenančių globos namuose, santykiai su socialine aplinka*. (Magistro darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2007).
37. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas//Valstybės žinios, 2000. Nr. 74-2262.
38. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios, 1992. Nr.: 33–1014.
39. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. Balandžio 18 d. Įsakymo Nr. 56 „Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo//Valstybės žinios, 2007. Nr.: A1–145.

40. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, profesinės kvalifikacijos kėlimo, tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašų patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2006. Nr. 43-1569.
41. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas//Valstybės Žinios, 1996. Nr.: 33, Publ. Nr.: 807.
42. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2002. Nr.: 35–1275.
43. Lukoševičienė, R. (2012). *Laikinosios globos sistemos, skirtos vaikui iki trejų metų, Lietuvoje probleminės sritys* http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120626_090155-69320/DS.005.0.02.ETD. (Magistro darbas, Vytauto Didžiojo universitetas).
44. Luobikienė, I. (2000). *Sociologija: bendrieji pagrindai ir metodika*. Kaunas: Technologija.
45. Milkauskaitė, J. (2008). *Laikinojoje globoje gyvenusių jaunuolių socialinių ryšių analizė* http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20090113_112313-51908/DS.005.0.01.ETD. (Magistro darbas, Vytauto Didžiojo universitetas).
46. Miškinis, K. (1993). *Šeimos pedagogika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
47. Myers, D. G. (2008). *Socialinė psichologija*. Kaunas: UAB „Poligrafija ir informatika“.
48. Pabedinskienė, R. (2004). *Vaiko globos teoriniai metmenys: Tyrimo ataskaita*. www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/73/Pabedinskiene.pdf (žiūrėta 2013-11-21).
49. Pasaravičienė, D. (2008). *Savanoriškai vaikus globojanti šeima: auklėjimo savitumai* (Magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2008).
50. Perry, B. D. (2001). *Children & Loss*. Vol. 6. New York, N. Y.: Instructor.
51. Pileckaitė – Markovienė, M., Lazdauskas, T. (2007). *Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida*. Vilnius: Vaga.
52. Radzevičienė, L. (1999). Socialinio pedagogo vaidmuo vaikų globos ir ugdymo įstaigose. J. Ambrukaitis (Ats. red). *Šiuolaikinės ir specialiosios pedagogikos problemos*. Mokslo konferencijos medžiaga (p. 38-40). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
53. Raslavičienė, G. (2001). Vaikų, su pažeistais socialiniais ryšiais ir augančių globos institucijoje, mišrių elgesio ir emocijų sutrikimų vertinimas. *Visuomenės sveikata*. 1(14), 3-12.
54. Rimkevičienė, V. (2007). *Socialinių pedagogų veiklos specifika vaikų globos namuose* http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20070816_161351-20487/DS.005.0.02.ETD. (Magistro darbas, Šiaulių universitetas).
55. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
56. Sagatys, G. (2006). *Vaiko teisė į šeimos ryšius: Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.

57. Samašonok, K., Žukauskienė, R., Gudonis, V. (2006). Paauglių, gyvenančių globos institucijose ir pilnose šeimose, kognityvinių strategijų ir elgesio bei emocinių problemų ypatumai. *Mokslo darbai. Socialinis darbas*, 5 (2), 45-54.
58. Sivec, L. (2005). *Vaikų globos institucijų auklėtojo pedagoginės funkcijos* (Magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005).
59. Suslavičius, A. (2006). *Socialinė psichologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
60. Sutton, C. (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
61. Šalkauskis, S. (1991). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
62. Šiuškaitė, D. (2007). *Vaikų namų auklėtinių adaptacija socialinėje terpėje* (Magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2007).
63. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
64. Uzdila, J. (1993). *Dorinis asmenybės ugdymas šeimoje*. Vilnius: Academia.
65. Vaikų globos namai. <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsaugos-istaigos/vaiku-globos-istaigos/vaiku-globos-namai.html> (žiūrėta 2014.03.05).
66. Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2013 metų veiklos ataskaita. <http://www.vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2013metuataskaita.pdf> (žiūrėta 2014.05.01).
67. Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Egalda.
68. Vaitkevičius, J., Šlapkauskaitė, D., Daulenskienė J. (2002). Specialiujų globos namų auklėtinių žalingi ypročiai. V. Rajeckas (Ats. Red.). *Pedagogika. Mokslo darbai*, 61, 217-221.
69. Vitkauskas, K. (2010). Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 31, 136-146.
70. Zbarauskaitė, A. (2009). *Globos namuose gyvenančių paauglių tapatumo išgyvenimai: biografinio pasakojimo interpretacinė analizė* http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100204_100503-48441/DS.005.0.01.ETD. (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas).
71. Žalimienė, L. (2007). *Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas*. Vilnius: Specialiosios psichologijos laboratorija.
72. Посысоев, Н.Н. (ред). (2004). *Основы психологии семьи и семейного консультирования*. <http://www.twirpx.com/file/106492/> (žiūrėta 2014-01-10).
73. 2012–2013 metų Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinis pranešimas. http://www.socmin.lt/public/uploads/707_socpranesimas2012-2013.pdf (žiūrėta 2014.01.12).

Dovilė Kauneckienė

CHILDREN, WHICH IS INTENDED FOR TEMPORARY CUSTODY TO BIOLOGICAL PARENTS FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION

The Master's Degree Thesis

Summary

The was carried out a theoretical investigation with children who lives and are looked after in temporary care home communication with their biological parents development analysis.

For the purpose of interview and questionnaire methods there was and investigation carried out. The goal of all that was to investigate children who temporary lives in children care home their communication with their biological parents, development of specific features. Data and content of investigation were analyzed of all this and a statistical description was done about frequency average of factor data analysis.

5 Children participated in investigation all of them temporary lives in Kaunas welfare center called "Pastoge". Klaipeda city and family welfare center and also 4 biological mothers who visit their children. There was 59 social educators/workers questioned in investigation they work in the institutions were the children are temporary looked after.

The most important investigation conclusions: 1. Qualitative analysis showed that parents communication with children development distracted by their own negative experience which they brought with themselves. They were closely watched how parents behave with them by social workers before children got in the temporary home their relationship with their parents was tight also based on control and fear. Parents who temporary lost their children care are suffering pain and hardly copes with it, they feel lonely and left on their own also are judged by other people. Therefore that parents being in that position and feelings leads their passivity and lack of initiative by visiting children who live in care home. Although parents and children agrees that social workers who works in care home controls parents but at the same time promotes them to visit their children, deal with family problems and issues also they help children to get in touch with their parents by phone.

2. Qualitative investigation analysis showed social workers who works in temporary care home very often notices parents inability to communicate with their children, inability to say or show their love and care also to ask their children how they feel what they have to go through. This investigation analysis showed that social workers don't have any structured negative condemn provision in respect their parents, but tends to help children who are looked after and their parents to communicate between themselves.

Key words: social educator, social worker, temporary custody of the biological parents, the child, communication and development.

Priedai

Interviu klausimai tėvams

1. Papsakokite, kaip dažnai susitinkate su vaiku?
2. Papasakokite, koks buvo paskutinis jūsų susitikimas su vaiku?
3. Papasakokite, apie ką paprastai kalbatės su vaiku susitikimų metu? Kokia veikla paprastai užsiimate?
4. Kaip manote, kiek atvirai vaikas bendrauja su jumis? Ar papasakoja viską, kas vyksta globos įstaigoje? Jei ne, kaip manote, kodėl?
5. Papsakokite, ar pasitaiko konfliktinių situacijų susitikus su vaiku? Kodėl susipykstate?
6. Ar jūs pasiilgstate savo vaiko? Kaip tai parodote vaikui?
7. Kaip manote, ar jus tenkina susitikimai su vaikais? Ar norėtumėte su jais susitikti dažiau? Ką norėtumėte keisti šiuose susitikimuose?
8. Papasakokite, ką jums reiškia bendravimas su vaiku?
9. Papsakokite, kaip jaučiatės susitikę su vaiku?
10. Kokie jausmai užplūsta, kai turite išeiti po susitikimo?
11. Kokios mintys dažniausiai kyla? Gal jaučiatės tvirtesni kaip tėvai?
12. Kaip manote, ar vaikai į susitikimus ateina noriai ar ne visada?
13. Kaip manote, kiek vaikams susitikimai su jumis yra svarbūs?
14. Kaip manote, kodėl vaikams susitikimai su jumis yra svarbūs? Kaip suprantate, kad jiems svarbu su jumis bendrauti?
15. Kaip manote, ar vaikai laukia susitikimų su jumis? Iš ko tai sprendžiate?
16. Kaip manote, ar vaikas norėtų dažniau bendrauti su jumis? Kaip jis tai parodo?
17. Kaip jūs reaguojate į vaiko norą matyti jus dažniau?
18. Kaip keičiasi jūsų ir vaiko sątykiai dėl jūsų bendravimo?
19. Ką jūs pakeitėte savo gyvenime dėl bendravimo su vaikais?
20. Kaip vyksta tolimesnių susitikimų planavimas?
21. Kaip tariatės su vaiku, kada įvyks kitas susitikimas?
22. Ar informuojate socialinius pedagogus, kada ateisite kitą kartą?
23. Kur dažniausiai vyksta susitikimai?
24. Ar leidžiama su vaiku susitikti ne globos įstaigoje? Kokioje aplinkoje leidžiama dar susitikti?
25. Papsakokite, ar kyla problemų, derinant susitikimų vietą? Kokie sunkumai kyla?
26. Kokioje aplinkoje jums lengviau, drąsiau bendrauti su vaiku? Papasakokite, kodėl lengviau bendrauti tam tkoje aplinkoje?
27. Kaip manote, ką reikėtų keisti, kad jūsų susitikimai su vaiku būtų dažnesni? Sklandesni?
28. Kaip manote, ar stengsitės, kad susitikimai su vaiku būtų intensyvesni ir sklandesni? Kaip tą darysite?

Interviu klausimai vaikams

1. Papasakok, kas dažniausiai tave aplanko šioje globos įstaigoje: mama, tėtis?
2. Papasakok, kaip dažnai susitinki su savo biologiniais tėvais?
3. Papasakok, kaip prisimeni savo paskutinį susitikimą su tėvais?
4. Papasakok, ką dažniausiai veikiate, susitikę su biologiniais tėvais?
5. Ar galėtum papasakoti, apie ką dažniausiai kalbatės susitikimų su tėvais metu?
6. Papasakok, kaip pavyksta pokalbiai su tėvais? Kiek labai jie atitinka tavo lūkesčius (ar taip juos įsivaizduoji)?
7. Papasakok, kaip dažnai sužinai iš tėvų tai, ko norėjai paklausti?
8. Ar būna situacijų, kai susitikimų metu susipyksti su tėvais? Gal galėtum papasakoti, dėl ko kyla konfliktinės situacijos?
9. Papasakok, ar tave tenkina susitikimai su tėvais?
10. Kaip įsivaizduoji, kas galėtų būti kitaip jūsų susitikimuose, kad jie dar labiau tave tenkintų?
11. Papasakok, ar tau šie susitikimai yra svarbūs? Jei svarbūs – tai kuo?
12. Ar galėtum papasakoti, kaip tu jautiesi, kai tėvai tave aplanko?
13. O kokie jausmai užplūsta, kai tėvai po susitikimo išeina?
14. Papsakok, ar kam nors pasipasakoji, kaip sekėsi bendrauti su tėvais? Kas tie žmonės, kuriems atvyrauji globos įstaigoje?
15. Kaip manai, ar tavo tėvams susitikimai ir bendravimas su tavimi yra svarbūs?
16. Papasakok, iš ko supranti, kad tėvams svarbu tave lankyti?
17. Kaip manai, ar tavo tėvai keičiasi bendraudami su tavimi? Kas pasikeičia?
18. Kaip manai, kaip keičiasi tavo ir tėvų santykiai po kiekvieno judviejų susitikimo?
19. Papasakok, ar tavo tėvai laukia susitikimų su tavimi? Iš ko tai supranti?
20. Ką galėtum papasakoti apie susitikimų planavimą? Ar tu iš anksto žinai, kada tėvai vėl ateis? Papsakok, kaip su tėvais tariatės, kada jie vėl tave aplankys?
21. Kaip tu ruošiesi susitikimams su biologiniais tėvais?
22. Papasakok, ar kas nors šioje įstaigoje padeda jums organizuoti susitikimus su tėvais?
23. Kaip manai, ar yra žmonių, prie kurių jaučiatės nejaukiai bendraudami su tėvais šioje įstaigoje?
24. Papasakok, kur dažniausiai susitinki su tėvais?
25. Kaip dažnai galite su tėvais susitikti jų namuose? Kokie būna šie susitikimai? Ar jie skiriasi nuo tų, kurie vyksta globos įstaigoje? Kaip manai, kodėl jie skiriasi?
26. Kur sekasi lengviau bendrauti su tėvais: globos įstaigoje ar namuose? Kaip manai, kodėl?

Kokybinio tyrimo duomenys iliustruoti lentelėse

1 lentelė

Visuomenės narių požiūris į mamą, kai ši laikinai neteko vaikų globos (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Tėvų draugų požiūris į mamą	„Kokia tu motina“	1. „Bet taip žinokit, kitaip jau žiūri, kai sužino, kad vaikai paiimti. Tie patys draugai būna, kad pasako: va, čia pas tavo vaikai „Pastogėj“. Kokia tu motina“
Įvairių institucijų darbuotojų požiūris	„Pati kalta“	„1. <...>o jinai: ai, tai čia pati kalta“; 2. „Aišku, ten mane inspektorė nepagyvė. Tipo, aišku, kaip visada, tėvai kalti,<...><...> vis tiek tėvai kalti.<...>“.
	Mamos išvaizda neišduoda jos netinkamo gyvenimo būdo	1. „<...> sako, net neatrodo, kad čia jums galėja taip atsitikti“.
Globos įstaigos darbuotojų požiūris	Klaidingas požiūris/atrodo išgerianti	1. „<...><...>Ir kai Ailando nebuvo, aš tris dienas nieko nevalgiau, nemiegojau. Aš atėjau čia visa drebanti. Jie galvojo, kad aš išgerianti, matėsi, kad auklėtojos žiūri, kaip į išgėrusią.“.

2 lentelė

Tėvų apsilankymų globos įstaigoje dažnumas (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų lankymo dažnumas	Aplanko kasdien	1.,„Jo, kiekvieną dieną<...>“2.,„Nu, kiekvieną dieną“.
	Kartą per savaitę	1.,„Nu, nežinau. Šią savaitę, mmm. Nu vieną kartą į savaitę aplanko dažniausiai“.
	Keletą kartų per savaitę	1.,„Nu, būna du, ai, gal tris kartus“.
	Lankymas derinamas su mamos darbo grafiku	1.,„Bet mama kai nedirba, tada ir ateina“;2.,„Mano mama mane čia lanko kas tris dienas, nes dabar jau dirba“;3.,„<...>.Mama šiaip lanko ne kas tris dienas, o tris dienas nelanko, nes kai dirba“.
	Nenuoseklus vaikų lankymas	1.,„Bet, nuu, vieną kartą visai nebuvo atėjusi. Nu, vieną savaitę neatėjo“;2.,„Ai, nu ateina, bet ne kiekvieną dieną. Kartais neateina“;3.,„Nu, kartais ateina“.
Lankymosi pas socialinį darbuotoją, dirbantį su šeima, dažnumas	Kartą per savaitę	1.,„<...>, ir dar mama pas socialinę eina. Nu, ten gal kartą per savaitę“.
Tėvų pasiteisinimai, kodėl vaikų nelanko dažniau	Nėra pinigų	1.,„<...>, ir sakė, kad, nu, negali ateiti dažniau, nes pinigų nėra.“.
	Dėl darbo	1.,„Tai neateina, kai į darbą reikia“; 2.,„<...>, kai tris dienas dirba, tada neateina ji.“

Tėvų apsilankymų globos įstaigoje dažnumas (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų lankymo dažnumas	Kiekvieną dieną	1., „Aa, kol nedirbau, kaip galima pasakyti, kožną dieną. Čia faktas buvo“; 2., „Šiandien jau buvau užbėgęs, vakar“; 3., „<...> tai jisai visada žino, kad kasdien po mokyklos ateisiu, po ramybės laiko, apie ketvirtą valandą“; 4., „Kiekvieną dieną“; 5., „O šiaip kiekvieną dieną“
	„Kada galiu, tada ateinu“	1., „O pas vaikus aš bele kada ateinu“ 2., „Ką aš žinau, stengiuosi kas antrą dieną. Čia dabar tie orai...<...>, šalta.<...> penktadienį buvau ir tik šiandien atėjau. Kaip išeina“; 3., „<...>, va, kai galiu<...>“; 4., „<...>. Kartais tris kartus ateinu, būna. Kažkaip kaip gaunasi<...>“
	Mama lankymus derina su darbo grafiku	1., „<...>. Ir dabar dirbu, va taip, tris dienas dirbu ir tris dienas laisvas pas vyrą ir vaikus“.
	„Kaip parašė sutartyje, taip lankau“	1., „Nu mes ir tą sutartį kai pasidarėm, sako tris kartus į savaitę.<...> taip ir einu, nu“.
Mamos lankymosi pas socialinę darbuotoją dažnumas	Kartą per savaitę	1., „Socialinė jeigu pasako, kada reikia atvažiuoti, nu sako antrą pas mane atvažiuok. Nu socialinė darbuotoja pasikviečia vieną kartą į savaitę su ja pašnekėti,<...>“; 2., „Ir pas ją dabar reikia eiti kas savaitę.“; 3., „Taip tai kas savaitę lankausi“.
Tėvų pasiteisinimai dėl nereguliarių apsilankymų	„Kai būna pinigėlių, nuvažiuoju“	1., „<...>, kai būna pinigėlių, tai nuvažiuoju.<...>“; 2., „Neturėjau nei pinigų. Ką aš važiuosiu“; 3., „<...>. Aišku, kad dažniau galima atvažiuot. Bet va dabar tai talonai, reikia mokėt už viską. Taigi viskas kainuoja, žinokit. <...> nėra man galimybių<...>“; 4., „<...>. O pinigų nėra važinėti.“
	Gyvena ne tame pačiame rajone	1., „<...>, aš negaliu pastoviai ateiti. Aš jei šalia čia gyvenčiau, tai aš galėčiau kiekvieną dieną ateiti, kas antrą jau. Bet dabar gyvenu Viliampolėje.
	Greitai sutemsta	1., „<...>. Dar tamsu taip, greitai sutemsta, tai nemalonu kartais pareiti.“
	Neturi mašinos	1., „<...>, nėra mašinos,<...>“; 2., „<...>, kad turėčiau vyrą, kitaip būtų<...>“.
	Šalta lauke	1., „<...>. Bet sakau, kad šalta lauke.<...>“.
	Neturi vyro	1., „<...>, nei vyro nėra.“
	Dienomis, kai reikia dirbti, vaikų nelanko	1., „Tai kai tris dienas dirbu, neateinu pas vaikus.“; 2., „Jau kai reikia į darbą, neateinu.<...>“.
	Dienomis, kai ieško darbo, nelankau vaikų	1., „Va, kai to darbo dar ieškau ir neateinu. Va, kelias dienas ir nebuvau.“; 2., „<...>, kai biržoj buvau, neatėjau irgi.“
	Kai prižiūriu anūkus, neateinu pas vaiką	1., „<...>, anūkus kai saugojau, tai pas sūnų neatėjau.“

Vaikų ir tėvų susitikimų planavimas (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Susitikimų planavimas	Vaikas iš anksto žino, kada mama ateis	1., „Žinau. Nuuu, aš žinau kad ateis.“; 2. „Iš anksto aš žinau“; 3., „<...>. Tai žinau aš.“
	Planavimas vyksta susitikimų metu	1., „<...>. Vakar, kai buva atėjusi, susitarėm“; 2. „<...>. Tai dažniausiai ai susitinkam susitariam<...>.“; 3., „Nes visal laik, kai ji dirba, pasako, kada galės ateiti.<...>“.
	Planavimas vyksta telefonu	1., „<...>, telefonu pasako.“; 2., „Nu jo, aš paskambinu ir pasakau, kad atvažiuosiu.“; 3., „Nu, praneša telefonu“; 4., „Tai ji paskambina ir pasako, kada ateis“; 5. „<...>. <...>. <...>, per telefoną.“
	Tėvai nepranešę	1., „<...>, bet kartais... aaa, vieną kartą nepasakė, kad atvažiuos.“; 2., „Aš miegojau vieną kartą, mane auklėtojo pažadino, pasakė, kad pas mane mama atėjo. Sakau, kas? Mama? Aš taip nesupratęs, galvoju, gal sumaišė. Nusileidžiu į apačią, žiūriu manęs mama laukia. Atėjo nieko nesaliusi.“

Vaikų ir tėvų susitikimų planavimas (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Susitikimų planavimas	Vaikai iš anksto žino, kada tėvai ateis	1., „Tai jie žino, kad ryte aš eisiu pas tėtį, o jie tuo metu bus mokykloje. Jie bent jau žino, kad bent nuo keturių tikrai ateisu“.
	Susitikimų planavimas vyksta telefonu	1., „Mes taigi telefonu dažniausiai kalbamės, susitriam.<...>“; 2. „<...>, telefonu mes susitariame, kada atvažiuosiu. Jo mes taip. Aš pasakau, kada atvažiuosiu“; 3., „Ne, nu išeidama pasakau telefonu.<...>“

Ruošimasis susitikimams (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų ruošimasis susitikimams su tėvais	Nesiruošia susitikimams	1. „Nieko nesiruošiu“; 2. „Nesiruošiu“; 3. „Ne, nesiruošiu“.
	„Prieš susitikimus geresnis esu“	1. „Tai kai žinau, tai visalaik tą dieną prieš, geresnis pasidarau. Nu, klausau auklėtojų, padedu čia skyriuj“.
	Persirengia	1. „<...>. Tik persirengiu ir viskas“; 2. „Nu, tai irgi, apsirengiu“; 3. „Nea. Nu, apsirengiu kitus rūbus ir viskas, važiuoju“.
	Paruošia namų darbus prieš susitikimus	1. „<...>... padarau, ar yra daug pamokų, padarau greit pamokas, <...>“.
	Vaikas savarnikiškai ruošiasi susitikimams	1. „<...>, aš pati susiruošiu“; 2. „Pati ruošiuosi“.
Socialiniai darbuotojai padeda paruošti namų darbus	1. „Tai paprašau kai kartais, kad pratybas padėtų padaryti, kol mama ateis. Ir tada ilgiau su mama pabūti galiu.“.	
Tėvų ruošimasis susitikimams su vaikais	Mama paruošia valgyti	„Aš, aaa... Kai visada turėdavau sąskaitos, paskambindavau arba parašydavau, kad ji paskambintų. Ir aš tada pasakydavau, kad pas tave atvažiuosiu. Ji sako, gerai, aš tau valgyt ar ką nors padararysiu. Aš sakau, nenoriu, bet aš, nu, atvažiuoji ir ji vis tiek kažką paruošus būna.“;

Vaikų ir tėvų bendravimas telefonu (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Bendravimo telefonu dažnumas	Tėvai vaikams skambina retai	1. „Nu, jinau man neskambina. Kartais paskambina“;
	Dažni pokalbiai su mama telefonu	1. „Mhm, dažnai ir šiandien jau skambino“
Pokalbių telefonu tematika	Apie dienos veiklą	1. „Nežinau, paskambina ir viskas. Šiandien pas dantistę buvau, tai ir papasakojau“

Vaikų ir tėvų bendravimas telefonu (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Bendravimo telefonu dažnumas	Su vaikais telefonu bendrauja kasdien	1. „Su sūnum tai šiaip vat, telefonu labai daug kalbam, su dukra irgi“; 2. „Nu jos skambina ir aš joms skambinu kiekvieną dieną“; 3. „Tai jis man žinutę parašo visada“; 4. „<...>, kasdien“.
	Telefonu kalbasi keletą kartų per dieną	1. „Mes telefonu susiskambinam. Į dieną po dešimt kartų“; 2. „Mes juk telefonu pabendraujam mobiliu per dieną po kelis kartus“.
	Kai mama nelanko vaikų, bendravimas vyksta telefonu	1. „Tai tas dienas jau kai dirbu, žinai, laikai prie savęs telefoną“.
Pokalbių telefonu tematika	Kalbasi, ką reikia vaikams atnešti	1. „Nes vaikai dar vakare paskambina, pasako, kad reikia to ir ano“.
	Vaikia domisi, ką mama veikia	1. „Tai žinai, arba vakare: kur esi, ką veiki? Pasakai ką veiki, tai tada: ką veiksi vėliau? O gal aš tau trukdau? O gal.... Nu, va šitaip“.
	Vaikai išsako savo nepasitenkinimą	1. „Paskambini, o jinau iš karto pradeda rėkti. Gal su ta ten susipyksta sese, gal čia įstaigoj kažkas negerai“.

Teigiami pokyčiai vaikų ir tėvų gyvenime, kuriuos skatina tarpusavio bendravimas (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Pokyčiai tėvų gyvenime	Sprendžiama alkoholio problema	1. „Nu, nu, kad neg... negeria ji daugiau.“; 2. „Nu, anksčiau būdava biški, kad jinai čia alkoholi gerdavo su draugais.<...>, tai dabar nu, nu mėnesį, kiek mes čia dabar esam, nii, nė karto nebuvo išgėrusi.“; 3. „Dar seniau ji gerdavo biški. Dabar nemačiau išgėrusios.“
	Darbo ieškojimas/radimas	1. „<...>, o anksčiau, nu biški baliavodavo, tai į darbą neidavo. Daba eina jau.“; 2. „Ir, ir, ir dabar mama, nuu, susirado darbą, eina į darbą.“; 3. „<...>. Bet va dabar jau susirado darbą <...>.“
	Nuolatinio būsto ieškojimas	1. „<...>, mama dar buto ieško naujo. Sakė kai suras ir mus pasiims.“
	Tėvų pokyčiai dėl vaikų	1. „Nu, keičiasi ji. Nes jinai nori, kad mes greičiau iš čia išeitumėm.“
Pokyčiai vaikų gyvenime	Pasikeitęs vaiko požiūris į tėvus	1. „<...>. Daba gal, nu ga... gal labiau su mama noriu pabūt.“; 2. „Nu gal ne, anksčiau tai nervuodava, nenorėjau kalbėtis, geriau pas draugus į kiemą išbėgdavau. Bet daba tai faina su mama būt.“
	Pasikeitęs požiūris į draugus	1. „Nuu, nu ir aš iki patekimo čia daug su draugais būdavau, namuose retai pasirodydavau.<...>. Gal draugų tiek nebereik.“
Pokyčiai tėvų – vaikų santykiuose	Santykiai gerėja	1. „Ai, nu jo. Geriau sutariam. Gal daugiau pašnekam nei anksčiau.“; 2. „Nuu, nežinau. Gal geriau bendraujam. Nuuu, atrodo, kad mažiau pykstamės nei iki to.“; 3. „Nu jo, dabar ramiau šneka su manim. Nu ką aš žinau, ji, visą laiką jinai ir meiliau su manim šneka. Nebekelia balso prieš mane.“; 4. „Tai pasikeitus biški. Sakau, nebešaukia ten ant manęs.“

Teigiami pokyčiai vaikų ir tėvų gyvenime, kuriuos skatina tarpusavio bendravimas (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Pokyčiai tėvų gyvenime	Sprendžiama alkoholio problema	1. „<...> anoniminiuse<...>.“; „<...>. Eisiu į liginę tokią, Minesota.<...>.“; 2. „<...>,anoniminius.“; 3. „Tai dabar tu net, niera net kada pagalvoti, kad su draugais pabaliavoti. Nu, net negalvoji apie tai.“; 4. „Ir dabar, kad anoniminius lankau.<...>.“; 5. „<...>, į toki centrą priklausomybių. Ten va, lankausi.<...>.“; 6. „<...>, ir kad alkoholio nevertoti.<...>.“; 7. „Užsispyriau grynai. Aš lankau anonominus. Lankau anoniminius alkoholikus.“
	Nuolatinio būsto ieškojimas/radimas	1. „<...>, ir yra jau kur grįžti pastoviai.“; 2. „<...>.Tai ir dabar noriu išsikelti iš ten, kur normaliai gyventumėm.“; 3. „<...>. Man kuo greičiau reikia naują būstą susirasti, <...>.“; 4. „Tai dabar mes atsikraustėm, kur kažkada nuomavom butą <...>.“
	Aktyvus darbo ieškojimas/radimas	1. „Nu ir kai viskas keičiasi, aš viską susitvarkau, tai nežinau, man brolis sako, kad padės įsidarbinti valytoja.<...>.“; 2. „O aš labai greitai susiradau darbą,<...>.“; 3. „<...>, aha, pati matau, kad tarkim, net tai kad sunku, bet neturiu darbo,<...>. tai aktualu, žinai, galvoju reikia tvarkytis gyvenimą ir viskas.“; 4. „Nes tarkim, man buvo pasakyta, ką man padaryti. Tai nieko nelaukiau, aš iš karto susiradau darbą.“; 5. „Ooo, nu čia įstaigoj, nu ta prasme, kai jie čia papuolė, tai automatiškai reikia, kad susirastum darbą.“
	Pasyvus darbo ieškojimas	1. „Jau nusibodo, sakau, visą savaitę prie to kompiuterio. Kur bepaskambini, ten nereikia, ten ar tokią profesiją turi, tai dar ką nors. Nežinau, ir čia tuos vaikus lankyt, ir darbo ieškot.“; 2. „Tai čia prisikabina, kad ir darbą susirask.“
	Noras nebebendrauti su buvusiais sugerovais	1. „Ir sakau, faktiškai aš irgi nenoriu, kad jie pas mane lankytųsi.“; 2. „<...>, tarkim, ateik į svečius. Negaliu sakau, neturiu laiko.<...>. Man, man yra atmušimas, man yra visiškai džin jie.“; 3. „<...>,tėtis dabar atsigavęs <...>. Jisai jau nenori grįžti ten kur gyveno, jisai nenori tų draugų, su kuriais gėrė.“; 4. „Ką jie man ten draugai. Kokie draugai, tik prie butelio.“
	Tėvų pokyčiai dėl vaikų	1. „<...>, nes aš žinau, kad be vaikų negaliu gyvent.<...>.“; „<...>, nes tie vaikai buvo kaip stūmoklis, kad jėzau, reik kažką dabar daryt.“; 2. „Nu tai aš juk visą laiką stengausi, vat, vat. Dabar susigriebiau daugiau, stengiuosi keistis. Nes čia vaikučiai dabar yra, noriu pasiimti juos greičiau.“; 3. „Nu tai taip, darau ką liepia, kitaip negrąžins vaikų.“

11 lentelė

Tėvų pažadai, kuriuos girdi vaikai (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Tėvų pažadai vaikams	Tėvai pažada ateiti pas vaikus	1. „Nu, sako, kad ateis“; 2. „Pažada ateiti“; 3. „<...> ateiti“.
	Pažadai susirasti naują būstą	1. „Tai ji man sako, kad susiras naują butą“; 2. „Žadėjo, kad persikels kitur gyventi“.
	Pažadai pasiimti vaikus	1. „<...> pasiims mus“; 2. „<...>, kad pasiims mumis“.
	Pažadai susirasti darbą	1. „Mama sakė, kai susiras darbą, <...>.“
Neištesėti tėvų pažadai	„Neatėjo“	1. „Dažniausiai ateina. Buvo čia kažkada, kad pažadėjo, bet neatėjo“; 2. „Nuu, buvo kartą, kad neatėjo, <...>.“

12 lentelė

Tėvai įtikinėja vaikus, kad geras jų elgesys paspartins grįžimą į namus (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Tėvų įtikinėjimai	Gerai mokykis	1. „Ir man sako, kad mokykis gerai, kad greičiau tada grįšiu“.
	Nebėk iš įstaigos	1. „Visada mama saka, kad nebėk iš čia, nes juk nori namo greičiau, kad atiduotų. Va taip ji man saka.“

13 lentelė

Tėvai įtikinėja vaikus, kad geras jų elgesys paspartins grįžimą į namus (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Tėvų įtikinėjimai	Nebėk iš įstaigos	1. „<...>. Nu, aš sakau, sunyti, jeigu norim taip, kad būtumėm kartu, tai vienas dalykas, tu nebėk. Kitas dalykas, aš dibu tris dienas, aš negaliu. Aš galvoju, sakau, kiekvieną minutę. Gali parašyt, gali, nu gali paskambint man, galim pašnekėt, sakau, be problemų.<...>“; 2. „Tai jau tada sakau, nepadaryk man gimtadieniui tokios dovanos, nes ir vėl nukels tą peržiūrą. Aš, sakau, ateisiu, nedirbsiu, tik nepabėk. Nu tada jis jau atsileido, sako, gerai, jei ateisi, nebėgsiu“.

14 lentelė

Vaikų ir tėvų susitaikymas su esama situacija (vaikų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų susitaikymas su esama situacija	Susitaikymas, kad mama dažniau neaplankys	1. „<...>. Ji užsiėmus, dirba, neateis vis tiek. Ji man sakė, kad kada gali, tada atein“; 2. „Ne, man gerai kaip yra. Aš žinau, kad ji ateina kada gali ir viskas“
	Susitaikymas, kad reikia grįžti į įstaigą	1. „Bet vis tiek reikia. Nu reikia čia grįžti“;

15 lentelė

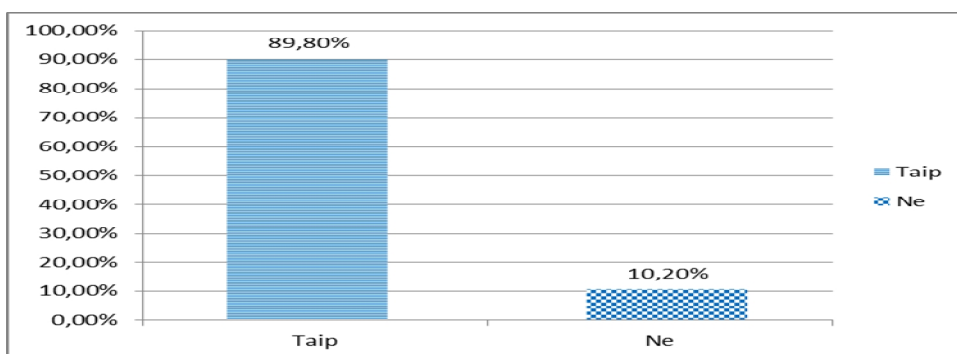
Vaikų ir tėvų susitaikymas su esama situacija (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Vaikų susitaikymas	Susitaikymas, kad turi laikinai gyventi įstaigoje	1. „Nu, ir ir supranta dabar vaikas. Aišku, jis labai nori namo, bet jisai dabar nešneka apie pabėgimus. Žino, kad reikia pakentėti iki kovo.“; 2. „Tik tiek va, gal gerai, kad jau nezyzia, kad čia blogai ir namo nori.“
	Susitaikymas, kad grįš namo, kai mama ras darbą	1. „<...>. Ta didesnė jau žino, kad susiras darbą, ta vis tiek sakau, čia iki kovo turėsit būt. Sakau, tik tada namo“; 2. „Bet va, žina, kad kai darbą susirasiu, tada.“
Tėvų susitaikymas	Susitaikymas, kad vaikai laikinai paimti iš šeimos	1. „Dabar jau biški kažkaip jau apsipratau.“; 2. „Tai vis tiek, be kovo nieko nebus. Taip socialinė pasakė.“; 3. „Ai, aš jau pripratau.“; 4. „Bet dabar tai ką, normaliai.<...>“; 5. „Dabar biški geriau, nes žinau, kad čia jau nieko nepakeisi.“; 6. „Žinau, kad dabar aš jų dar nepasiimsiu namo. Pakentėsim.“; 7. „Nieko nepadarysi. Visą atlaikysim.“

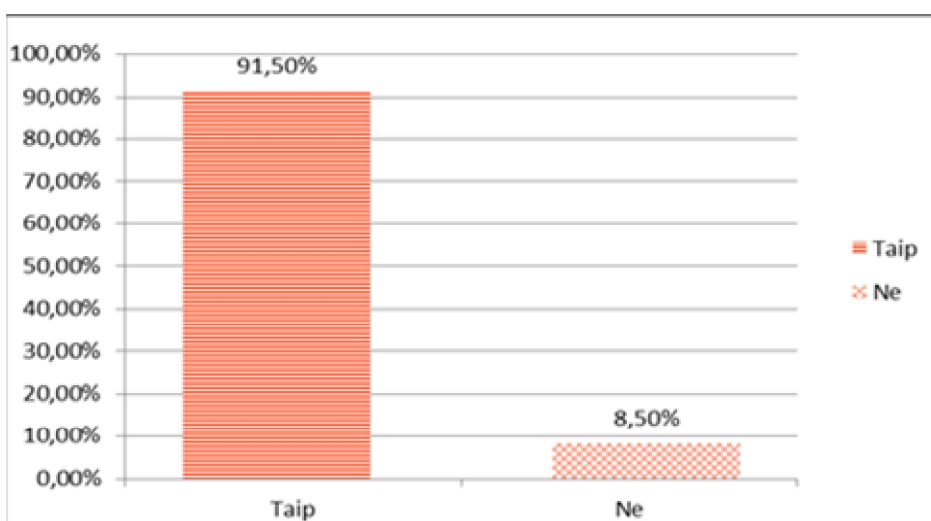
Tėvų lankymasis įstaigoje pas vaikus, spartina jų grąžinimą į namus (mamų teiginiai)

Kategorija	Subkategorija	Empiriniai teiginiai
Tėvų nuomonė apie lankymosi įstaigoje naudą	Vaikus leidžia išsivesti iš įstaigos	1. „Tai tik tiek, kad sakau, aš galiu juos išsivesti“; 2. „<...>. <...>, aš reguliariai kiekvieną dieną ateinu, aš ne, nepraleidžiu dienų ir leidžia išeiti su jais.“;
	Lankymas spartina vaikų grąžinimą	1. „Padedu, vis tiek, jeigu nelankyčiau, būtų kitaip. Jo, daug ką reiškia tas lankymas <...>.“; 2. „Taip, tai aišku, būtų blogiau, jei nelankyčiau. Tada nedaryčiau jokios pažangos“.
	Vaikus bendravimas su tėvais suartina	1. „<...>. Už tai, kad jeigu tu nelankysi, tarkim, kad ir nelankysi, nebendrausi su jais, labanaktuko ne... nepalinkėsi, būtų neaktualu, jie toltų.“; 2. „<...>. Tai žiauriai nutoltų. Jie nenorėtų tavęs, jie, aiii, čia pažįstama kažkokia. <...> jie tikrai nutoltų, žinokit. Tikrai, žiauriai.“.

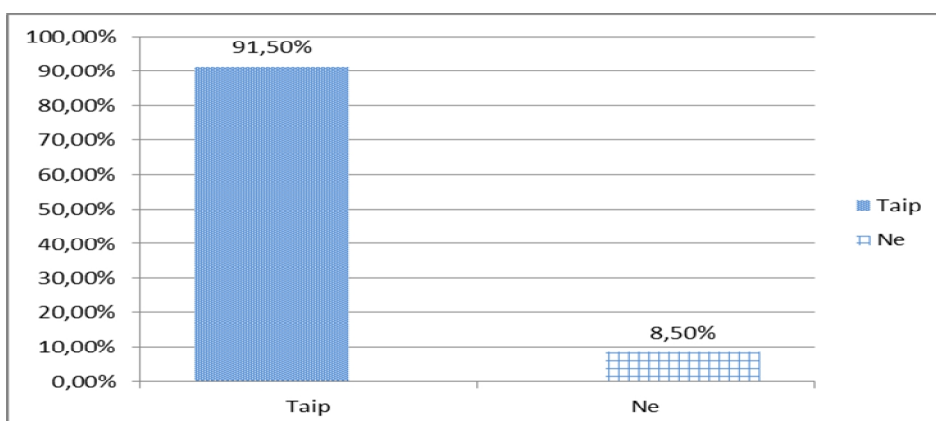
Kiekybinio tyrimo duomenys iliustruoti lentelėse ir paveiksluose

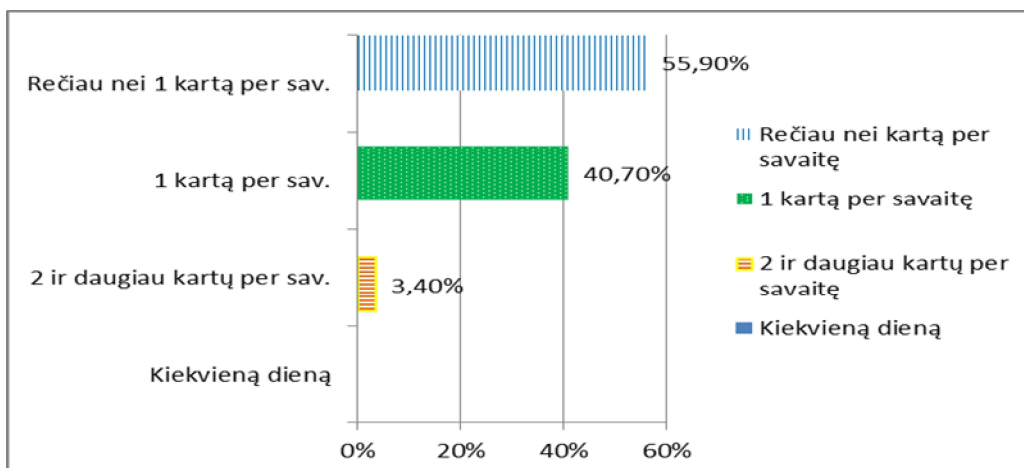
1 pav. Ar tėvai lanko vaikus, laikinai globjamus įstaigoje, %.

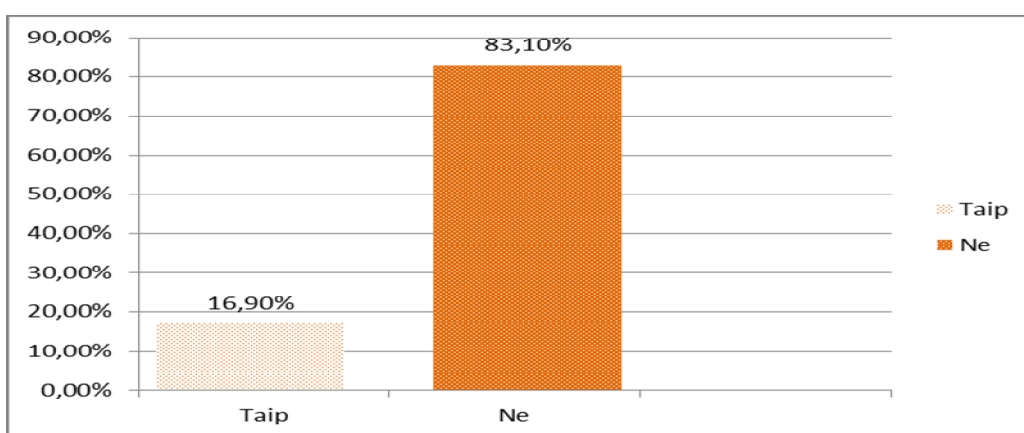
2 pav. Ar vaikai kalba apie biologinius tėvus, %.

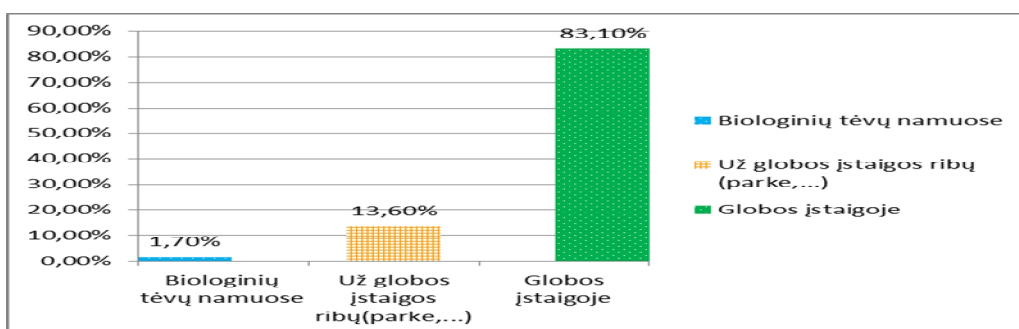
3 pav. Ar vaikai išsako norą bendrauti su biologiniais tėvais, %

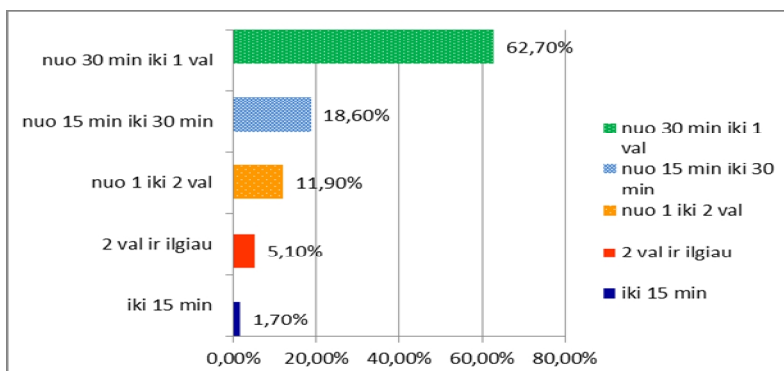
4 pav. Kaip dažnai vaikai susitinka su biologiniais tėvais, %

5 pav. Ar tėvai vaikus lanko noriai, %.

6 pav. Kur vaikai dažniausiai susitinka ir bendrauja su biologiniais tėvais, %.

7 pav. Kiek dažniausiai laiko trunka vaikų ir biologinių vaikų susitikimai globos įstaigoje, %.

17 lentelė

Vaikų ir jų jų biologinių tėvų veiklos susitikimų metu faktorinė analizė (KMO=0,606)

FAKTORIAUS KINTAMIEJI	SVORIS (L)	APRAŠOMOJI SKLAIDA (%)
Vaikų ir biologinių tėvų veikla, kurios socialiniai pedagogai/darbuotojai tiesiogiai nemato		
Lankosi kino teatre	0,88	31,10
Grįžę į namus kartu ruošia valgį	0,87	
Eina į kavinę, piceriją	0,86	
Namuose tvarkosi kambarius	0,66	
Vaikų, jų tėvų veikla, kurią stebi ir mato socialiniai pedagogai/darbuotojai		
Dėlioja dėlionės	0,81	24,15
Kalbasi	0,69	
Kartu ruošia namų darbus	0,67	
Eina pasivaikščioti įstaigos teritorijoje	0,65	
Vaikų ir tėvų veikla, apie kurią darbuotojai numano		
Kartu eina į parduotuvę	0,83	12,60
Eina pasivaikščioti už globos įstaigos teritorijos	0,77	

18 lentelė

Vaikų ir biologinių tėvų atsiskleidusių pokalbių temų susitikimų metu faktorinė analizė (KMO=0,712)

FAKTORIAUS KINTAMIEJI	SVORIS (L)	APRAŠOMOJI SKLAIDA (%)
Pokalbių temos, kuriomis tėvai ir vaikai kalba atvirai		
Pokalbiai apie vaikų veiklą globos įstaigoje	0,84	35,93
Pokalbiai apie pokyčius tėvų gyvenime	0,84	
Pokalbiai apie vaiko dienos įvykius	0,80	
Pokalbiai apie namus	0,74	
Pokalbiai apie tai, ką vaikai darys kitaip, grįžę iš globos įstaigos	0,71	
Pokalbiai apie mokyklą	0,68	
Pokalbių temos, kuriomis vaikai ir tėvai retai kalba		
Pokalbiai apie vaikų jausmus, išgyvenimus	0,89	22,71
Pokalbiai apie vaikų norus	0,85	
Pokalbiai apie vaikų paauglystę, šio tarpsnio problemas	0,77	
Vaikų skundai		
Pokalbiai apie vaikų draugus	0,74	9,85
Vaikai skundžiasi įstaigoje gyvenančiais vaikais	0,72	
Vaikų skundai įstaigos darbuotojais	0,66	

19 lentelė

Tėvų meilės ir rūpesčio vaikams išraiškos faktorinė analizė (KMO=0,837)

FAKTORIAUS KINTAMIEJI	SVORIS (L)	APRAŠOMOJI SKLAIDA (%)
Neverbalinė tėvų meilės ir rūpesčio išraiška, skirta vaikui		
Apkabina vaiką	0,89	46,24
Pasisodina vaiką ant kelių	0,87	
Glosto vaiką	0,84	
Pabučiuoja vaiką	0,80	
Šukuoja vaikui plaukus	0,74	
Domisi vaiko jausmais, išgyvenimais	0,64	
Elgesys su vaiku, kurį tėvai retai atskleidžia, būdami globos įstaigoje		
Su vaiku elgiasi šiurkščiai	0,89	15,54
Rėkia ant vaiko susitikimų metu	0,79	
Stengiasi vaikui neparodyti ašarų, kad jo nesugraudintų	0,70	
Verbalinė tėvų meilės ir rūpesčio išraiška, skirta vaikui		
Vaikui sako „myliu“	0,78	11,68
Vaikui sako „pasiilgau“	0,72	
Neklausinėja apie vaikų jausmus	-0,66	

20 lentelė

Konfliktų tarp globojamų vaikų ir globos įstaigų socialinių pedagogų/darbuotojų priežasčių faktorinė analizė (KMO=0,887)

FAKTORIAUS KINTAMIEJI	SVORIS (L)	APRAŠOMOJI SKLAIDA (%)
Dažniausios vaikų – darbuotojų konfliktų priežastys		
Nes vaikai nesilaiko įstaigos taisyklių	0,95	73,00
Dėl laisvės stokos, kurią jaučia vaikas, gyvendamas globos įstaigoje	0,93	
Dėl kontrolės, gyvenant įstaigoje	0,92	
Dėl vaikų nepagarbaus elgesio	0,91	
Dėl vaikų nepasitikėjimo socialiniais pedagogais/darbuotojais	0,90	
Dėl darbuotojų nepakankamo įsikalusymo, ką sako vaikas	0,90	
Dėl socialinių pedagogų/darbuotojų drausminimų, kai šie pakelia balso toną	0,89	
Dėl vaikų pabėgimų iš globos įstaigos	0,85	
Nes vaikai kaltina darbuotojus dėl jų paėmimo iš šeimos	0,80	
Nes vaikai nuolat skundžiasi tėvams socialinių pedagogų/darbuotojų elgesiu su jais	0,65	
Rečiausios vaikų – darbuotojų konfliktų priežastys		
Vaikai pyksta dėl atimto maisto, kurį atneša tėvai	0,92	11,88
Dėl socialinių pedagogų/darbuotojų neigiamo požiūrio į globojamų vaikų tėvus	0,91	

Socialinių pedagogų/darbuotojų indėlis, plėtojant laikinai globos įstaigoje gyvenančių vaikų ir tėvų bendravimą – faktorinė analizė (KMO=0,677)

FAKTORIAUS KINTAMIEJI	SVORIS (L)	APRAŠOMOJI SKLAIDA (%)
Socialinių pedagogų/darbuotojų vykdoma kontrolė tėvų atžvilgiu		
Lankosi tėvų namuose	0,76	34,78
Tėvus reguliariai kviečia į susitikimus globos įstaigoje	0,80	
Stebi ir kontroliuoja tėvų lankymosi pas vaikus dažnumą	0,66	
Bendradarbiauja ir palaiko ryšį su globojamais vaikais ir jų tėvams artimais žmonėmis (kaimynais, seneliais,...)	0,67	
Darbuotojų bendradarbiavimas su vaikais ir jų biologiniais tėvais		
Stengiasi išklausyti vaikų nuomonę, norus, prašymus, susijusius su susitikimais su tėvais	0,76	18,99
Informuojate tėvus apie vaikų pasiekimus mokykloje, popamokinėje veikloje	0,67	
Kviečiate tėvus į įstaigą švenčių progomis	0,88	
Neigiamas darbuotojų požiūris į bendravimo plėtojimą		
Manote, kad vaikų ir tėvų susitikimai neatneša vaikams nieko gero	0,90	11,85
Stebite, kad tėvų elgesys ir gyvenimo būdas negerėja, todėl nematote prasmės jiems kaip nors padėti	0,87	
Bendravimo telefonu skatinimas		
Duoda vaikams telefoną, kad šie galėtų pabendrauti su tėvais	0,92	9,50
Palaikote ryšį su tėvais, bendraujate telefonu	0,90	